

Document Title: **Conference Papers from the U.S. - Ukrainian
Research Partnership**

Document No.:   **217713**

Date Published: **2002**

**This report has not been published by the U.S. Department of Justice.
To provide better customer service, NCJRS has made this document
available electronically in addition to traditional paper copies.**

<p>Opinions or points of view expressed are those of the author(s) and do not necessarily reflect the official position or policies of the U.S. Department of Justice.</p>

Денисова Т.А.,
кандидат юридичних наук,
доцент
Запорізький державний
університет

Denisova T.A.,
PhD in Law, Associate Professor,
Head of the Law Department
Zaporizhit State University

ТОРГІВЛЯ ЖІНКАМИ ТА ДІТЬМИ З МЕТОЮ ЇХ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА ВИКОРИСТАННЯ В ПОРНОБІЗНЕСІ: ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Торгівля людьми – один з найбільш стрімко зростаючих кримінальних бізнесів. Об'єм торгівлі жінками та дітьми як “товаром” для секс-індустрії та порнобізнесу, оцінюється від 7 до 12 млрд. доларів на рік. Дослідники більшості країн відмічають, що торгівля людьми і особливо, жінками та дітьми, є високоприбутковим, транснаціональним злочином і, в порівнянні з торгівлею наркотиками та зброєю, має практично мінімальний ступінь ризику. Щорічно у всьому світі 1-2 мільйони жінок і дітей стають об'єктами купівлі-продажу. Цей злочин має довге історичне коріння тому на міжнародному рівні протягом XIX-XX віків було прийнято цілу низку конвенцій, декларацій та інших програмних документів, спрямованих на запобігання та боротьбу з цим явищем.

В 90-х роках XX століття з торгівлею людьми зіткнулася і незалежна Україна, яка в міжнародній системі ідентифікована як країна-постачальниця живого товару на ринки Європи, Азії, США та інших країн. Так, за неофіційною статистикою, більш як 480 українських жінок та дівчат виїхали в пошуках роботи або щасливої долі. З них близько 100 тисяч використовуються у сфері секс-бізнесу. Кількість же вивезених дітей для секс- і порно-індустрії залишається невідомою.

Загалом, торгівля людьми взагалі і торгівля жінками та дітьми, зокрема, набули у останні роки масштабів надзвичайного становища і створюють загрозу національній безпеці України у сфері забезпечення прав та законних інтересів громадян. Якщо у найближчі декілька років нічого не зміниться, наша держава ризикує назавжди залишитись без майбутнього. Зазначені обставини обумовили зосередження зусиль американських та українських дослідників на

TRADE IN WOMEN AND CHILDREN WITH THE PURPOSE OF THEIR SEXUAL EXPLOITATION AND INVOLVEMENT IN PORNOBUSINESS: RESEARCH IN UKRAINE

Trade in human beings is one of the most rapidly increasing criminal businesses. The volume of the trade in women and children as “commodities” for the sex industry and porno-business is estimated to be 7 to 12 billions US dollars a year. The researchers of the most countries note that the trade in human beings, especially in women and children, is highly profitable transnational crime and, in comparison to drugs trade and arms trade, has minimum risk level. Each year all over the world 1-2 millions of women and children become objects of the sale-purchase. This crime has long historical roots and that's why several conventions, declarations and other documents, purported to prevent and fight this phenomenon, were adopted on international level during XIX-XX centuries.

In nineties of XX century the independent Ukraine faced the trade in human beings. In international system Ukraine is identified as country supplying the human beings to the European, Asian, US and other markets. According to unofficial statistics, over 480 thousands of Ukrainian women and young girls have left the country seeking jobs or luck. 100 thousands of them are involved in sex business. The number of children smuggled for sex and porno industries is yet unknown.

Trade in human beings in general and trade in women and children, in particular, became large-scale during the recent years and now threatens the national security of Ukraine in the sphere of citizens' rights and lawful interests. If nothing changes in several years, our country could loose its future. The above circumstances have conditioned focused efforts of the U.S. and Ukrainian researchers on studying, analyzing and generalizing the data on problem of trade in women and children with the purpose of their sexual exploitation and involvement in porno-business. The researchers also focus their efforts on generalizing the methods of prevention of this crime in Ukraine.

In order to accomplish the tasks, the research

вивченні, всебічному аналізі та узагальненні даних по проблемам розповсюдження торгівлі жінками та дітьми з метою їх сексуальної експлуатації та використання в порнобізнесі, а також узагальненні напрямків попередження зазначених діянь в Україні.

Для виконання поставлених завдань дослідження проводились в 5 регіонах України: Західному (м.Львів), Східному (м.Харків), Центральному (м.Київ), Північному (м.Чернівці), Південному (м.Запоріжжя), а також вибірково в містах зі складною криміногенною ситуацією де мали місце випадки втягнення жінок та дітей в порно і секс бізнес (наприклад, Бердянськ, Донецьк, Сімферополь, Херсон, Ялта). Емпіричну основу дослідження складають матеріали 46 кримінальних справ, інформаційні листи, огляди та накази органів прокуратури, МВС, статистичні дані відповідних міністерств і відомств, 556 матеріалів анкетування та опитування різних категорій громадян (жертв торгівлі, їх родичів та близьких, працівників правоохоронних органів, соціальних працівників та ін.), матеріали науково-практичних конференцій з питань протидії торгівлі людьми, а також враховані дослідження науковців України та міжнародних фахівців.

Насамперед, слід зазначити, що незважаючи на існування цілої низки законодавчих норм (Ст.149 “Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини”, ст.302 “Створення або утримання місць розпусти і звідництво”, ст.303 “Проституція або примушування чи втягнення до заняття проституцією” та ін., щодо визначення феномену “торгівля жінками” і зараз продовжуються дискусії. Велика кількість респондентів (7% з 100% опитаних) негативно відносяться навіть до самого терміну “торгівля”, вважаючи, що попит на гарних жінок та пропозиція завжди повинні стояти поруч і тому поняття “торгівля” слід замінити на “добровільну угоду”. Однак, як вірно наголошують американські, голландські та українські фахівці, основою даного злочину повинно бути порушення свободи волі жінки і, в даному випадку про добровільну угоду не може бути мови.

Якщо думки і висновки про торгівлю жінками не завжди є однозначними, то практично всі законодавчі, наукові публікації, опитування різних прошарків населення та ін.

was conducted in 5 regions of Ukraine: Western (Lviv), Eastern (Kharkiv), Central (Kyiv), North (Chernigiv), South (Zaporizhia), and in the cities with difficult criminogenic situation where the cases of involvement of women and children in porno and sex business were registered (for instance, Berdiansk, Donetsk, Simferopol, Kherson, Yalta). The empiric basis of the research consists of the materials of 46 criminal cases, information letters, reviews and orders of prosecutors’ and interior affairs agencies, statistics of the relevant ministries and agencies, 556 materials of questionnaires and interviews of different categories of population (victims of the trade, their relatives, law enforcement officers, social workers and so on), materials of the scientific – practical conferences on the issues of combating the trade in human beings and the research materials of the Ukrainian and foreign experts.

It should be mentioned that, first of all, notwithstanding several legislative norms (Article 149 “Trade in human beings or other illegal agreement on transfer of the human being”, Article 302 “Creation or maintaining of dissolute places”, Article 303 “Prostitution or forcing or involving into prostitution” and other) the discussions on definition of the “trade in women” still continue. The significant number of the respondents (7% of 100%) has negative attitude even to the “trade” notion itself, they consider that the demand for beautiful women and offer should always be connected and, therefore, the notion “trade” should be replaced by “mutual agreement”. However, the U.S., Netherlander and Ukrainian experts are right stating that this crime violates freedoms of the woman and, in such case; it is not the mutual agreement.

The thoughts and conclusions about the trade in women are not always similar, but all legislative and scientific publications, interviews of different categories of population and other, state that the trade in children, their sexual exploitation and involvement in porno – business is the worst social crime (only 9% of the respondents do not consider this issue as primary and only 2% of the respondents did not know that there is trade in children in Ukraine).

According to UNIAN during the first half of 2001, the Ministry of Interior of Ukraine has opened 35 criminal cases on trade in human beings (the total number since 1991 – 90 cases). The analysis of the criminal cases and the stories told by victims of the

наголошують на тому, що торгівля дітьми, їх сексуальна експлуатація та використання в порнобізнесі є найвищим соціальним злом (так, із 100% опитуваних лише 9% не віднесли дану проблему до першочергових і 2% не знали, що в Україні існує торгівля дітьми).

За даними агентства УНІАН у 1 півріччі 2001 року МВС України порушено 35 кримінальних справ за ознаками злочину “торгівля людьми” (всього з 1991 року – 90 справ). Аналіз кримінальних справ та історій жертв торгівлі жінками та дітьми дозволив виявити причини та умови вчинення таких злочинів. Серед основних причин слід визначити політичну та економічну нестабільність, особливо в першу роки незалежності України, що потягли за собою низку негативних наслідків, серед яких зневіра в майбутнє, катастрофічне зниження рівня народжуваності, висока смертність, безробіття, відсутність нормального заробітку, нестача товарів побуту та харчування, загальне падіння рівня життя, складна екологічна ситуація - все це в першу чергу відбилося на жінці. В Україні зареєстровано більш ніж 270 тисяч безробітних жінок (це 76% від числа безробітних). Жінки вимушені “продавати” себе, або своїх дітей, аби нагодувати сім’ю. Велика кількість дітей жебракують, не відвідують школу, займаються бродяжництвом. Останні роки спостерігається занепад моральності суспільства, а саме проблеми сімейного насильства, знуцання, агресія, жорстокість, так звана “сексуальна революція”, засилля порно-продукції тощо. Невипадково, що при проведенні опитувань серед випускників старших класів про бажання виїхати за кордон для працевлаштування (м.Ялта, Алушта, Судак, Бердянськ, Приморськ, Запоріжжя) 2/3 виказали готовність виїхати за кордон, незважаючи на слабе знання іноземних мов та відсутність професії. Найбільш високим був показник у курортному м.Ялта (97%), а 6% з числа опитаних, навіть не заперечували продати себе в сексуальне рабство.

За даними нашого дослідження, як і в інших країнах світу, в більшості випадків (70%) торгівці заволодівають жертвами шляхом обману: обіцянками працевлаштування, шляхом оголошень-знайомств та шлюбних угод. Для вивозу дітей розповсюджено є проведення картингів (набір на навчання обдарованих дітей,

trade in woman and children allows determining the causes and conditions for such crime. The economic and political instability should be named among the main causes, especially during the first years of the Ukraine independency, which lead to negative consequences, such as distrust in the future, disastrous low level of birth-rate, high death-rate, unemployment, lack of earnings, deficit of food and other goods, general decrease of the life level, difficult ecological situation – all of that affects women in the first turn. Over 270 thousands of unemployed women were registered in Ukraine (it represents 76% of the total unemployment). The women are forced to “sell” themselves, or their children, to get some food for family. Significant number of children are begging, does not attend school. The recent years show the decline of the social morality, in particular, increase of the domestic violence, aggression, cruelty, so called “sexual revolution”, domination of the porno products, etc. It is not by accident, that the interviews of the girls graduates (Yalta, Alushta, Sudak, Berdiansk, Primorsk, Zaporizhia) showed that 2/3 of them are willing to go abroad for a job, in spite the low level of knowledge of the foreign languages and lack of professional background. Yalta, the resort city, showed the highest index (97%), and 6% of the respondents even did not object to be sold to sexual slavery.

According to our research, in most cases (70%) the traders capture the victims by deception: fake promises of employment, advertising and marital agreements. The children’s traders use castings (selection of the talented children for education, model business, etc.). Kyiv, Kherson, Mykolaiv, Odessa, Donetsk, Dnipropetrovsk, Lviv and Zaporizhia are among the regions with highest rate of women and children smuggled abroad, however, in general, there is no region where this crime is absent.

The women from western regions of Ukraine are most often smuggled to Czech, Kosovo, Bulgaria, Germany; the women from northern and central regions are most often smuggled to the Baltic countries, Finland, Sweden, Netherlands; the women from southern regions are most often smuggled to Turkey, Greece, Italy, Romania, UAE, Israel, Syria, Germany, the women from eastern regions – to Russia, less to Syria, China, Japan. Moreover, through Russia the women are smuggled to Western European and Baltic countries, and through Georgia women are smuggled to Middle East.

модельний бізнес та ін.). Серед регіонів, з яких найбільш вивезено та продано за кордон жінок і дітей можна назвати Київ, Херсон, Миколаїв, Одеса, Донецьк, Дніпропетровськ, Львів, Запоріжжя, а загалом, немає такої області, яку б обійшло це лихо.

З західних регіонів України жінки найбільш часто продаються в Чехію, Косово, Болгарію, Німеччину; з північних та центральних – країни Балтії, Фінляндію, Швецію, Голландію; з південних – в Туреччину, Грецію, Італію, Румунію, ОАЕ, Ізраїль, Сирію, Німеччину; зі східних – в Росію, менш Сирію, Китай, Японію. Крім того, через Росію жінки перепродаються у країни Західної Європи та Балтії, а через Грузію – в країни Близького Сходу.

Як нами встановлено, в більшості випадків торгівля українськими жінками та дітьми ведеться організованими злочинними угрупованнями за такою схемою: керівник (або керівники групи) – технічний персонал (вербувальники, кур'єри, провідники, охоронці, водії-порученці) – корумпований апарат чиновників (паспортні відділи, митна служба та ін.) та різного роду агентства (туристичні, працевлаштування тощо) – сутенери в країнах, що отримують “товар” – покупець та користувач “живим товаром”. Групи відрізняються стійкістю, мають транснаціональні зв'язки. У 69% керівниками були жінки (як правило колишні проститутки, але серед керівників є навіть адвокати і вчителі). Характерною рисою вербувальників є наявність високої освіти (як правило вища), вміння спілкуватись, вік середній, 30-35 років. Вербувальники, кур'єри, охоронці, провідники – виконують рядові, технічні функції, а на водіїв-порученців покладається, в більшості випадків, доставка “товару” в аеропорти, вокзали, перетинання кордону та ін. В країнах, зустрічаючих жертву 62% сутенери – чоловіки, 38% - жінки. Але є випадки, коли продаж проводиться через підставні фірми, на яких покладається обов'язок тимчасового працевлаштування жінок. Через деякий час (не більш тижня) від жінок відбирається розписка або інший документ, де нічого не підозрюючи жертва виказує задоволення своєю роботою. Далі спрацьовує вже відома схема: без документів і грошей, без можливості вільного пересування і спілкування, жінку вимушують обслуговувати “клієнтів”. У

We have determined that in most cases the trade in women and children is conducted by the organized crime group according to the following scheme: leader (or leader of the group) – technical personnel (recruiters, couriers, guide, security, drivers) – corrupt officers (passport departments, customs services, etc.) and different types of agencies (tourist agencies, job agencies, etc.) – pimps in the countries, which receive the “commodity” – purchaser or user of the human being. The groups are stable and have the transnational connections. 69% of the groups have female leaders (ex-prostitutes as a rule, however, there are lawyers and teachers among the leaders of the criminal group). The typical features of recruiters are higher education, good communication skills and age of 30-35. The recruiters, couriers, security, guides fulfill the routine technical functions, and drivers, in the most cases, deliver the “commodity” to airports, rail way stations, board crossing points, etc. In the receiving countries the 62% of pimps are men and 38% - women. In some cases, the women sold through the false firms, which temporary employ the women. In a week or so, the women are asked to write formal letter stating that they enjoy their present job. Then the well-known scheme start to work: without passport and money, without the possibility to move and communicate, the woman is forced to service the “clients”. If the woman does not obey, the brothel owner uses violence and by intimidation, beating, drugs, starving or blackmail, forces the victims to provide porno and sex services.

The criminological characteristics of victims deserve special attention.

Most of the women (about 71%) still wish to go abroad, even being aware of false marriage ads or the possibility to end up in a brothel. The victims of the trade are women and children of different age, however, in general (about 70%) they are girls younger than 25. The one third of victims (33%) have uncompleted secondary education, half of victims 48% have secondary and 19% of victims have higher education. Most of the women are single or divorced (72%). However, many of the women are married and even some of them (11%) were supported by their husbands. The rest of women (17%) lived in civil marriage or were going through the divorce. 3/4 of the women were unemployed (some of them had season jobs). The women, who worked as prostitutes in Ukraine (21%) form the special category. According to the results of the in-

випадках непокори володар борделю застосовує силу і шляхом залякувань, побоїв, наркотичних засобів, голоду чи шантажу змушує жертв займатися порно і секс обслугами.

Кримінологічні характеристики жертв торгівлі заслуговують особливої уваги.

Незважаючи на інформованість про можливість потрапити в бордель, про брехливості шлюбних оголошень, більшість жінок (приблизно 71%) все ж намагається потрапити за кордон. Серед жертв торгівлі жінки та діти різного віку, хоча в основному (майже 70%) це дівчата до 25 років. 33% мають незакінчену середню, а майже половина (48%) середню і вищу (19%) освіту. Більша частка жінок не заміжні або розлучені (72%). Хоча зустрічається багато випадків виїзду заміжніх жінок і навіть за сприянням і підтримкою чоловіків (11%). Решта з опитаних (17%) знаходилися в фактичних шлюбних відносинах або в стадії розлучення. 3/4 жінок не мали постійної роботи (в деяких випадках займалися сезонними роботами). Особливе місце займають жінки, які займалися проституцією в Україні (21%). За результатами проведеного нами опитування 84 жертв торгівлі, 53, незважаючи на пережиті страждання, знову мають намір виїхати в іншу країну (63%).

Кримінально-правові аспекти боротьби з торгівлею жінками і дітьми викликають значний науковий та практичний інтерес. Суттєві недоліки у чинному законодавстві, у тому числі кримінальному, а також неефективна діяльність правоохоронних органів досить часто призводять до безкарності злочинців і незахищеності людей перед діяльністю торговців живим товаром. Тому, в подальшому робоча група юридичного факультету Запорізького державного університету буде продовжувати дослідження по проблемах торгівлі жінками дітьми, приділивши особливу увагу розкриттю причин та умов вчинення даного злочину і заходам по запобіганню торгівлі.

interview of 84 victims of the trade, 53 (63%) of them intend to go abroad again.

The criminal – legal aspects of combating the trade in women and children attract significant scientific and practical interest. The imperfection of the legislation in force, including criminal legislation, and the ineffective activities of the law enforcement agencies often lead to the situation when the criminals are unpunished and people are unprotected. Therefore, the working group of the law department of Zaporizhia State University will continue the research on issues of the trade in women and children, paying special attention to determining the causes and conditions of this crime and measures preventing the trade.

Шеваріхін А.О.,
кандидат юридичних наук,
доцент
Національна академія
внутрішніх справ

Shevarichin A.A.
PhD in Law, Associate Professor
National Academy of Interior

CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ЗВ'ЯЗАНИХ З ТОРГІВЛЕЮ ЖИВИМ ТОВАРОМ

Торгівля живим товаром на сьогоднішній день є однією з найбільш гострих і актуальних проблем як для України, так і для усього світового співтовариства в цілому. Поширення цього явища насамперед обумовлено можливістю мати значні доходи з подібної злочинної діяльності.

Факторами, що сприяють існуванню торгівлі людьми, є бідність основної маси населення ряду країн, недостатній рівень їхнього соціального захисту, безробіття, збройні зіткнення й інші соціальні катаклізми.

В Україні з 1998 року по фактах торгівлі людьми було порушено понад 90 справ, більшість з яких знаходяться зараз у стадії розслідування. Тільки в 2000-2001 р. по таких справах проходять понад 400 потерпілих. З 77 чоловік притягнутих до кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні 40 жінок. Понад 70 громадян України притягнуті до кримінальної відповідальності за цей злочин в інших країнах.

Величезний вплив на формування відносини суспільства до даного явища роблять, безумовно, засоби масової інформації. Однак, проведений аналіз публікацій і виступів засобів масової інформації, присвячених даній проблемі показав, що в переважній частині публікацій даної спрямованості мова йде переважно про проституцію, що якщо і має взаємозв'язок з висвітленням фактів торгівлі людьми то усього лише як один з наслідків даного явища. Крім того, під рубрикою торгівля людьми розповідається про зовсім інші злочини, наприклад - про викрадення людей. Завдяки популяризаторському відношенню засобів масової інформації до поняття торгівлі людьми створюється розпливчате уявлення про явище. Із серйозної проблеми, яка потребує аналізу і детального висвітлення, робиться сенсація при цьому приводяться зовсім суперечливі цифри, покликані вразити уяву читача. До загальних недоліків розглянутих матеріалів можна віднести безсистемність, некомпетентне трактування чи підміну понять, схильність до сенсаційності, відсутність публікацій про менш розповсюджені

HUMAN TRAFFICKING - RELATED CRIMES

Today human trafficking is one of the most urgent and critical problems in Ukraine and all over the world. Expansion of the phenomena is mainly caused by opportunity to make huge profits from the criminal activity.

The factors contributing human trafficking are poverty of most people in different countries, lack of social protection, unemployment, armed conflicts and other social cataclysms.

In Ukraine about 90 cases were filed by facts of human trafficking in 1998. Most cases are under investigation. In 2000-2001 over 400 victims were involved in such cases. 40 of 70 convicted of human trafficking-related crime are women. Over 70 Ukrainian citizens were convicted of crimes committed abroad.

There is no that the mass media exerts profound influence on forming social attitude to the phenomena. However the analysis of the mass media publications and appearances reveals that most publications on the problem are mainly devoted to prostitution, which is one of the consequences even if the former deals with some facts of human trafficking. Besides, journalists often write about quite another crime, for example – kidnapping, under heading ‘Human Trafficking’. Having popularized attitude to the notion of human trafficking the mass media creates vague idea about the phenomena. Requiring analysis and detailed coverage the critical problem becomes a sensation aimed at striking dumb readers. With all this going on journalists often cite absolutely contradictory figures. Other weak points of such publications are absence of pattern, incompetent interpretation or substitution of notions, tendency to sensation, lack for publications on less spread forms of human trafficking, absence of analysis of the phenomena, its origin and features, little information for potential victims of human trafficking and individuals ready to assist with combating the phenomena.

Depend upon a scale, object and purpose human trafficking could be classified as follows. By scale there are national and international. By object trafficking can be one in women, children and men. According to trade purposes it could be divided into human trafficking to involve in sex business, labor exploitation, in criminal activities, in armed conflicts and other.

No doubt, human trafficking stands in close

форми торгівлі людьми, майже повна відсутність спроб аналізу висвітлюваного явища, його генезису і детермінанти, малу інформативність для потенційних жертв торгівлі людьми й осіб, які хотіли б допомогти в боротьбі з цим явищем.

Торгівлю живим товаром у залежності від масштабу, об'єкта і мети можна розділити на кілька видів. По масштабі виділяється внутрішньодержавна і міжнародна торгівля живим товаром, по об'єкту можна виділити торгівлю жінками, торгівлю дітьми і торгівлю чоловіками. У залежності від мети продажу виділяються торгівля людьми з метою залучення в сферу секспослуг, з метою експлуатації праці, з метою залучення в злочинну діяльність, з метою використання в збройних конфліктах і таке інше.

Безперечним є тісний зв'язок торгівлі людьми з іншими правопорушеннями і злочинами. Більш того, торгівля людьми в значній мірі обумовлює їхнє здійснення. Тому ефективне попередження торгівлі людьми допоможе запобігти здійсненню інших протиправних дій, зокрема , проституцію, нелегальну міграцію, правопорушення в медичній області.

Характерними ознаками злочинних угруповань, що спеціалізуються на торгівлі людьми є чіткий розподіл ролей в угрупованні, налагодження і підтримка міжнародних злочинних зв'язків, маскування злочинної діяльності під видом якої-небудь легальної фірми (масажних кабінетів, саун, шлюбних агентств, пунктів психологічного розвантаження, туристичних фірм, агентств по працевлаштуванню, а також різного роду фірм, що пропонують "розваги", "дозвілля", і інші подібні послуги}, застосування обману, насильства, наркотичних засобів чи психотропних речовин у відношенні потерпілих для втягування їх у злочинну діяльність, наявність розвинутих корупційних зв'язків у державних органах. Такими угрупованнями вчиняються також інші злочини, зокрема , зв'язані з контрабандою, торгівлею наркотиками, зброєю, азартними іграми, відмиванням грошей, підробкою документів, бандитизмом. Аналізуючи склад даних злочинних груп, можна відзначити, що розподіл ролей у них у кримінально-правовому змісті цілком охоплюється існуючої багато років законодавчо визначеною конструкцією: виконавець,

relation to other offences and crimes. More over human trafficking call forth them to great extent. Thus it is effective anti-human trafficking combat that can prevent other crimes committed including prostitution, illegal migration and medicine-related offences.

Engaging in human trafficking criminal groups are characterized by clear roles for each member, international criminal relations established, masking criminal activities with some legal business (massage office, bathhouse, marriage firm, psychological relaxation office, travel firms, employment bureaus including businesses offering "relaxation" and other like services), applying fraud, force, drugs or psycotrops to involve victims in criminal activities and establishing corrupt relations with officials. The cited above groups also other crimes including smuggling, drugs and arms trade, gambling games, money laundering, counterfeiting documents and banditism.

Based on the analysis of groups' personnel it should be noted that from the angle of Criminal Law roles fulfilled by criminals are traditional ones including a principal in the first degree, a principal in the second degree, an accessory before the fact and an accessory after the fact. In view of Criminology the importance presents the fact that all roles are strictly distributed according to activity of definite group. The roles are organizer, recruiter, soldier-bodyguard, driver and individuals who provide and watch different quarters for group's members. The cited above roles are common for all criminal groups engaging in human trafficking.

Criminal activity includes the involving of victims in employment abroad, fulfilling paper work for victims to go abroad (counterfeit is often committed), voluntary or forced removal of victims abroad or to other region of Ukraine, seizing victims' identity cards subsequently to coerce into prostitution or any other sex-business, pulling in debts dependence or criminal activities, using them in armed conflicts, exploiting victims' labor or reselling them to other criminal groups, taking away victims' income and constant involving new victims.

Besides economic reasons the following factors also contribute developing human trafficking: leaking secondhand information on well-paid legal job available in Western Europe and propagandizing violence and depravity by the mass media; lack of appropriate control of different firms, marriage agencies and other enterprises engaged in

організатор, підбурювач і пособник. У кримінологічному ж змісті значимим є те, що ролі чітко розподіляються в залежності від спеціалізації конкретного угруповування. Виділяються ролі організаторів, вербувальників, бойовиків-охоронців, водіїв, а також осіб, що надають у користування іншим членам угруповування різних приміщень і здійснюють спостереження за цими приміщеннями. Такі ролі характерні для всіх злочинних формувань, що займаються торгівлею живим товаром.

Механізм діяльності злочинців полягає в залученні потерпілих у працевлаштування за межами України, оформленні для потерпілих документів для виїзду за кордон (часто підроблених), добровільному чи насильницькому вивозі їх з країни чи в інший населений пункт, регіон у межах України, вилученні документів з наступним залученням потерпілих у заняття проституцією чи в іншу сферу секс-бізнесу, утягуванням їх у боргову кабалу чи в злочинну діяльність, використання в збройних конфліктах, експлуатації праці потерпілих чи продажу їх місцевому угрупованню, вилученні одержуваних постраждалими грошей і постійному втягуванні нових потерпілих.

Факторами, що сприяють торгівлі людьми, крім економічних обставин, виступають також: пропаганда розпусти і насильства в засобах масової інформації, поширення ними недостовірної інформації про наявність у країнах Західної Європи високооплачуваної легальної роботи; недостатній і нерегулярний контроль за діяльністю різного роду фірм, шлюбних агентств і інших суб'єктів підприємництва, що здійснюють працевлаштування громадян, організують туристичні поїздки; пробіли і недоліки правового регулювання соціальної й адміністративної сфер в Україні; недостатня активність підрозділів органів внутрішніх справ по боротьбі з торгівлею людьми, а також із правопорушеннями в сфері суспільної моралі; відсутність в органів державної влади і управління чіткого уявлення про дійсні масштаби даного явища.

Для успішної боротьби з торгівлею людьми в Україні необхідно розробити ефективні правові механізми взаємодії і співробітництва всіх правоохоронних структур. Необхідний постійний взаємообмін інформацією про факти організованого виїзду за кордон молодих жінок,

employment or travel business; inadequate social and administrative regulating, insufficient effort undertaken by the Ministry of Interior agencies to combat human trafficking and offences against public morality and government's unawareness of the real problem's scope.

It is of urgent concern to develop law mechanisms for all law enforcement units to interact and cooperate effectively under combating human trafficking. At that it is of paramount importance to exchange information on organized travels of women abroad, especially including travel groups and separate individuals and firms engaged in removal of people abroad.

Combating human trafficking and prostitution Ukrainian and foreign law enforcement agencies should improve practical interaction.

It is of advisability to conduct regular check-ups of private firms engaged in unlicensed employment abroad.

Law anti-trafficking in people activities should be carried out along with social and economic, cultural and educational, preventive and elucidative activities under bringing up a young generation to comprehend everything connected with sex relations right.

Legislation of Ukraine should provide for criminal responsibility for slavery including provisions for criminal responsibility of medical personnel for violating the rules of transplantation causing grave consequences. Legislation also should prohibit commercial advertisement of transplantation and donor.

Along with strengthening countermeasures as to illegal migration it is advisable to perfect the law regulating of legal migration. Ukraine has already made a step forward by signing the agreement with Russia and other bordering countries on re-admission of illegal migrants.

It is necessary to tough punishment measures in cases of producing, selling or distributing pornographic products, pictures or other things of pornographic character under involving children and individuals under age.

It is of great need to conduct revision of international law acts on slavery and human trafficking and select appropriate provisions for developing a unique law – for example, called “International Code. Slavery, Exploitation, Human Trafficking and Other Similar Crimes Counteraction”.

Effective struggle and prevention of human

особливо їхніх груп, про окремі особи і комерційні структури, що систематично займаються організацією вивозу людей за кордон, своєчасна і повна перевірка такої інформації і вживання адекватних заходів впливу.

Необхідно вирішити питання практичної взаємодії правоохоронних органів нашої держави і закордонних країн у сфері боротьби з торгівлею людьми і проституцією.

Доцільно регулярно здійснювати спільні перевірки комерційних структур, що займаються працевлаштуванням громадян України за кордоном.

Необхідно передбачити відповідальність для посадових осіб засобів масової інформації, що розміщують оголошення і рекламу по працевлаштуванню громадян України за кордоном без ліцензій.

Правові заходи запобігання торгівлі людьми повинні здійснюватися в сукупності із соціально-економічними, культурно-освітніми, а також профілактико-роз'яснювальними заходами, вихованням у підростаючого покоління правильного розуміння питань полових відносин.

У законодавстві України необхідно установити кримінальну відповідальність за рабство, а також норму, яка б передбачала кримінальну відповідальність медичних працівників за порушення правил пересадження органів і тканин, що спричинили тяжкі наслідки. Також необхідно законодавчо заборонити рекламу, зв'язану з комерційними аспектами трансплантації органів і тканин людини, а також донорства.

Паралельно з посиленням мір протидії незаконної міграції доцільно удосконалювати правове регулювання питань законної міграції. Актуальним у цій сфері є досягнення угоди з Росією й іншими, що прилягають до України країнами про реадмісію нелегальних мігрантів.

Доцільно посилити карне покарання за виготовлення, збут чи поширення порнографічних творів, зображень чи інших предметів порнографічного характеру за участю дітей чи неповнолітніх.

Необхідно провести ревізію міжнародних правових актів з питань рабства і торгівлі людьми, після чого об'єднати відібрані актуальні норми в єдиний документ. Наприклад, у "Міжнародний кодекс протидії рабству,

trafficking requires close international collaboration in law, wide-scope interaction between law enforcement agencies of different nations, resolution of employment issues including protection of victims in human trafficking, re-admission and other respective problems on international level. On national level countermeasures effectiveness depends on adequate and deliberate government policy in social, economical and criminal law spheres.

Under planning and conducting actions and developing international programs on combating human trafficking special attention should be focused on organizing constant information exchange and collaboration between governments, law enforcement agencies including non-governmental and public organizations.

експлуатації і торгівлі людьми, а також подібних цьому інститутів".

Ефективність протидії і попередження торгівлі людьми припускає тісне міжнародне співробітництво в правовій сфері, розширення взаємодії правоохоронних органів різних країн, вирішення на міжнародному рівні питань працевлаштування, захисту жертв торгівлі людьми, реадмісії й інших суміжних питань. На внутрішньодержавному рівні ефективність протидії торгівлі живим товаром залежить від вивіреної і збалансованої політики держави в соціальній, економічній, а також у кримінально-правових сферах. При плануванні і проведенні заходів, розробці загальнодержавних програм протидії торгівлі людьми доцільно звертати особливу увагу на організацію постійного взаємоінформування і взаємодії між державними, правоохоронними органами, а також неурядовими і громадськими організаціями.

А.А. Музика
доктор юридичних наук
Київський інститут
внутрішніх справ

Muzika A.A.
Doctor of Law
Kiev Institute of Interior

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА "НАРКОТИЧНІ" ЗЛОЧИНИ В УКРАЇНІ

I. За даними МВС України, станом на 1 квітня 2001 р. в Україні зареєстровано близько 100 тис. споживачів наркотиків, серед яких 23 тис. жінок і 4 тис. неповнолітніх. Незаконний попит наркотичних засобів породжує загострення наркологічної та криміногенної ситуації. На сьогодні понад 14% розкритих злочинів лінії карного розшуку пов'язані з їх незаконним обігом. Близько п'яти відсотків (14 тис.) злочинів лінії карного розшуку вчиняються на ґрунті наркоманії. Впродовж 1997 – 1999 рр. працівниками міліції були виявлені підпільні лабораторії з виготовлення наркотичних засобів та психотропних речовин у містах: Бердянську (6), Запоріжжі (5), Дніпропетровську (4), Одесі (3), Донецьку (2), Луганську (2), Севастополі (2). Рішенням наради керівництва МВС України від 3 травня 2001 р. організація боротьби з незаконним обігом наркотиків в Україні відповідними

PROSECUTION FOR DRUG - RELATED CRIMES IN UKRAINE

I. According to the Ministry of Interior of Ukraine for April 1, 2001 the number of drug addicted registered approximately 100 thousand individuals. Including 23 thousand women and 4 thousand juveniles. Illegal drug turnover escalates narcological and criminal situation. 145 of crimes investigated and handled by Criminal Division are connected with illegal drug turnover. About 5% (14 thousand) crimes handled by Criminal division are committed on the grounds of drug addiction. Between 1997-1999, law enforcement officers disclosed secret laboratories producing narcotics and psychotropic substances in the cities of Berdyansk (6), Zaporizhzhya (5), Dnipropetrovsk (4), Odessa (3), Donetsk (2), Lugansk (2) and Sevastopol (2). According to the resolution, the meeting of the administrative body, the Ministry of Interior, March 3, 2001 organization of combating illegal drug turnover was declared unsatisfactory.

All the cited above proves topicality of the re-

галузевими службами та підрозділами визнана незадовільною.

Все це вказує на актуальність обраної теми дослідження.

II. Для успішної боротьби з будь-яким негативним соціальним явищем першочергове значення має національне законодавство та ефективна діяльність відповідних державних органів. У цьому контексті видається необхідним дати загальну характеристику чинного українського законодавства в галузі боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (далі – наркотиків) аби в подальшому мати можливість приділити більшу увагу певним кримінально-правовим заборонам.

Основу нормативно-правового забезпечення протидії розповсюдженню наркотиків та поширенню наркоманії в Україні складають:

1. *Міжнародно-правові акти*: Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р.; Конвенція про психотропні речовини 1971 р.; Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.; Конвенція про відмивання, пошук, арешт, та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 1990 р.; Антидопінгова конвенція, укладена 16 листопада 1989 р. у м. Страсбурзі; Закон України "Про ратифікацію Антидопінгової конвенції" від 15 березня 2001 р.; Закон України "Про антидопінговий контроль у спорті" від 5 квітня 2001 р.

2. *Кримінальний кодекс України 2001 р.* (ст. 21, п.13 ч. 1 ст. 67, ст. 96, 305 – 324).

3. *Закони України*: "Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів" від 15 лютого 1995 р. (в редакції Закону від 8 липня 1999 р.); "Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними" від 15 лютого 1995 р.

4. *Постанова Кабінету Міністрів України та Національного банку України* "Про сорок рекомендацій групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)" від 28 серпня 2001 р. // Урядовий кур'єр. – 2001. – 1 вересня.

5. *Заява Кабінету Міністрів України* стосовно боротьби з легалізацією ("відмиванням") коштів, одержаних злочинним

search subject.

II. National legislation and proper activity of respective agencies is of primary importance for effective combat against any negative social phenomena. In view of the cited above it is necessary to give general description of the current legislation on the struggle against illegal turnover in narcotics, psychotropic substances, their analogues and precursors (hereinafter drugs) and subsequently to discuss definite criminal law provisions.

In Ukraine the basic legislative acts as to combating drugs distribution and extension of drug addiction are:

1. International laws: Joint Convention on Narcotics, 1961; Convention on Psychotropic Substances, 1971; Convention of the United Nations on the Struggle against Narcotics and Psychotropic Substances, 1988; Convention on the Laundering, Search, Arrest and Seizure of Proceeds Acquired Illegally, 1990; Anti-Dope Convention, October 16, 1989, Strasbourg; Law of Ukraine "On Ratification of Anti-Dope Convention", March 15, 2001; Law of Ukraine "On Anti-Dope Control in Sport", April 5, 2001.

2. The Criminal Code of Ukraine, 2001 (Art. 21; § 1, section 1, Art. 67; Art. 96; pp. 305-324).

3. Laws of Ukraine: "On narcotics, psychotropic substances, their analogues and precursors", February 15, 1995 (a new edition of the law, July 8, 1999); "On combating illegal narcotics, psychotropic substances and precursors turnover and addiction", February 15, 1995.

4. The Resolution "On the 40 Recommendations of the group in development measures to combat money laundering (FATF)", the Cabinet of Ministers and National Bank, August 28, 2001//Uryadovy Kurier, September 1, 2001.

5. The Statement as to legitimization ("laundering") proceeds acquired illegally, the Cabinet of Ministers, September 28, 2001//Uryadovy Kurier, August 30, 2001.

6. The Resolutions "On the court procedure in cases on narcotics, psychotropic substances and precursors", #3, February 27, 1998 and "On the court procedure in cases on smuggling and violation of the customs law", #2, February 26, 1999, the Plenary Session of the Supreme Court of Ukraine.

7. The Provisions on the procedure of carrying out the activity in turnover of narcotics, psychotropic substances and precursors, #2, the Cabinet of Ministers, January 3, 1996.

шляхом, від 28 серпня 2001 р. // Урядовий кур'єр. – 2001. – 30 серпня.

6. *Постанови Пленуму Верховного Суду України*: "Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з наркотичними засобами, психотропними речовинами та прекурсорами" від 27 лютого 1998 р. №3; "Про судову практику в справах про контрабанду та порушення митних правил" від 26 лютого 1999 р. № 2.

7. *Положення про порядок здійснення діяльності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 3 січня 1996 р. № 6.*

8. *Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, який затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу виконавчої влади в галузі охорони здоров'я і публікується в офіційних друкованих виданнях.*

9. *Таблиці невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу (затверджуються спеціально уповноваженим органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я).*

10. *Інструкції заінтересованих відомств – МВС, СБУ, Генпрокуратури, МОЗ, Мін'юсту і Верховного Суду України: про використання методу контрольованої поставки (контрольовані органами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, переміщення через кордон України чи транзит через її територію наркотиків); про порядок проведення оперативної закупки (операції щодо придбання наркотиків); про порядок знищення вилучених із незаконного обігу наркотиків, використання яких у законному обігу визнано недоцільним, а також обладнання для їх виготовлення тощо.*

11. *Комплексна програма профілактики злочинності на 2001 – 2005 роки, затверджена Указом Президента України від 25 грудня 2000 р. (Юридичний вісник України. – 18–24 січня 2001 р.).*

12. *Програма посилення боротьби з незаконним обігом наркотиків та протидії наркоманії на 2001 – 2002 роки, затверджена Міністерством внутрішніх справ України 10 квітня 2001 р.*

III. Звичайно, серед перелічених

8. The List of narcotics, psychotropic substances and precursors. Submitted by the authorized agency of Health Protection and approved by the Cabinet of Ministers the List is published in official publications.

9. The Tables of small, big and very big narcotic means, psychotropic substances and precursors in illegal turnover. The tables are to be approved by the authorized agency of Health Protection.

10. The Instructions of stakeholders including The Ministry of Interior, Security Service, Prosecutor's General Office, Ministry of the Armed Forces, Ministry of Justice and Supreme Court: on implementing the method of the controlled deliver (controlling units responsible for investigation and transportation of drugs through the borders of Ukraine or en route); on the procedure of eliminating narcotics, psychotropic substances and precursors withdrawn from illegal turnover and declared inexpedient including equipment to produce the former and other.

11. The Complex Program of Crime Prevention for 200-2005, the President's Decree, December 25, 2000 (Juridichesky Vestnik, January 18-24, 2001).

12. The Program on strengthening the combat against illegal drug turnover and drug addiction for 2001-2002, the Ministry of Interior, April 10, 2001.

I. Certainly, the Criminal Code is the most important regulative tool. The new code contains special part – Section XIII "Crimes in narcotics, psychotropic substances, their analogues and precursors and other crimes against public health". Three articles (325, 326, 327) deal with "other crimes against public health". Other 20 articles directly or indirectly provide for the liability for drug-related crimes.

On the whole, the Criminal Code 2001 completely (except some exclusions) includes the former legalization on the struggle against illegal drug turnover. At the same time the following offences are criminalized (i.e. criminal liability is provided for actions, which were not considered crimes earlier): forcing juveniles to take dopes (Art. 323, CC); extortion of narcotics, psychotropic substances, their analogues, precursors or equipment for producing narcotics, psychotropic substances, their analogues and precursors (Art.308, 312, 313, CC); illegal actions with analogues of narcotics and psychotropic substances (Art. 305-309, 313, 315, 317, 320, CC).

At that, and vice versa, the following crimes are decriminalized that the Criminal Code 1960 pro-

нормативно-правових актів не аби яку роль відіграє Кримінальний кодекс України. Новий Кодекс містить спеціальний розділ XIII "Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення", в якому "іншим злочинам проти здоров'я населення" присвячено лише 3 статті – 325, 326, 327. Решта 20 статей прямо чи опосередковано передбачає відповідальність за вчинення "наркотичних" злочинів.

Загалом Кримінальний кодекс 2001 р. повністю (за деякими винятками) сприйняв старе законодавство в галузі боротьби з незаконним обігом наркотиків. Водночас були *криміналізовані* (тобто встановлена відповідальність за діяння, які раніше не визнавалися злочинами), спонукання неповнолітніх до застосування допінгу (ст. 323 КК); вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, прекурсорів чи обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 308, 312, 313 КК); незаконні дії з аналогами наркотичних засобів і психотропних речовин (ст. 305–309, 313, 315, 317, 320 КК); схилення неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів (ст. 324 КК).

Поряд із цим, навпаки, *декриміналізовані* певні дії, що передбачав Кримінальний кодекс 1960 р.: втягнення неповнолітніх у немедичне вживання лікарських та інших засобів, що викликають одурманювання (ст. 208²); незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 229⁸); повідомлення завідомо неправдивих відомостей про обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (ст. 229¹⁸).

У галузі антинаркотичної політики законодавець не обмежився "категоричним ставленням" до тих чи інших діянь (йдучи в напрямі їх повної криміналізації чи декриміналізації). Вивчення кримінального законодавства доводить, що у процесі його кодифікації були використані методи *часткової криміналізації* (наприклад, при конструюванні ст. 306 КК) та *часткової декриміналізації* (у більшості випадків – ст. 305, 307, 308 тощо)

vided for: involving juveniles in taking medicines and other dope means without medical prescription (Art. 2082); illegal production, purchase, transportation and sending of drugs or psychotropic substances without intention to sell small amount (Art.2298); wittingly giving false information on turnover of narcotics, psychotropic substances and precursors (Art. 22918).

Dealing with anti-drug policy the lawmakers went beyond "strict attitude" to one or another offences under criminalizing or decriminalizing the former. The analysis of the criminal legislation proves that during its codification the lawmakers applied the methods of partial criminalization (for example, Art.306, CC) and partial decriminalization (especially in Art. 305, 307, 308 and other) of definite actions. The cited above is achieved by mitigating the low or upper levels of punishment – for example, imprisonment for certain term; alternative preventive punishments included in the analyzed articles; exclusion of certain aggravating circumstances from the classifying traits and specifying the constitutive traits of criminal law provisions.

Thus, the comparative analysis of the new and old legislation is evident that on the whole government pursues a humanistic anti-drug policy, i.e. punishment for drug-related crimes has become less severe. Under the cited above practitioners (investigators, judges and other in law profession) should have deep knowledge both the current and old criminal codes and theory of Criminal Law. Practitioners should also take into account that they have to apply these codes simultaneously for some time. "The concluding and transitive provisions", the new Criminal Code, aim lawyers at the cited above. These provisions requires practitioners should be permanently attentive and know about the legislation as to retroactive force of law on criminal liability.

II. There are some conclusions on the cited above. On the whole the Ukrainian anti-drug legislation regulates protection of public health. At the same time the analysis of respective criminal provisions, statistics data and court practice testifies that the legislation has some drawbacks. For example:

1. Art. 201(smuggling), Part 2, CC, provides for more severe punishment than Art. 305 (drug trafficking), Part 2. Such correlation of the general and special provisions does not meet requirements of the criminal law policy and law modes.

2. Lawmakers established the criminal liability

певних діянь. Останнє досягнуто шляхом зменшення нижньої або верхньої межі покарання у виді позбавлення волі на певний строк; включення до санкцій аналізованих статей альтернативних видів покарань; виключення із кваліфікуючих ознак певних обтяжуючих обставин; уточнення конститутивних ознак диспозиції кримінально-правових норм.

Таким чином, порівняльний аналіз чинного і старого кримінального законодавства свідчить про те, що в цілому державна політика в галузі протидії незаконному обігу наркотиків значною мірою гуманізована, тобто відповідальність за "наркотичні" злочини стала менш суворою.

Такий стан у законодавстві вимагає від практиків (слідчих, суддів та інших юристів) глибоких знань як чинного, так і старого кримінальних кодексів, теоретичних положень кримінального права. Необхідно усвідомити, що в правозастосовчій діяльності ще довгий час доведеться використовувати два кримінальні кодекси одночасно. Саме на це спрямовують "Прикінцеві та перехідні положення" нового Кримінального кодексу. Вони потребують від юристів-практиків постійної уваги, вільного орієнтування в законодавчих положеннях щодо зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі.

IV. Підсумовуючи, зазначимо таке. Українське законодавство в галузі боротьби з незаконним обігом наркотиків у цілому виконує функцію охорони здоров'я населення. Проте, на нашу думку, воно має слабкі місця, що підтверджується аналізом відповідних кримінально-правових норм, статистичних даних та узагальненням судової практики. Наприклад:

1. Частина 2 ст. 201 КК (контрабанда) передбачає більш суворе покарання, ніж за контрабанду наркотиків (ч. 2 ст. 305 КК). Таке співвідношення загальної і спеціальної норм не відповідає завданням кримінально-правової політики і правилам юридичної техніки.

2. Законодавець передбачив кримінальну відповідальність за відмивання "брудних" грошей у двох статтях – 209 (за легалізацію (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом) і ст. 306 КК – використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Вони співвідносяться як загальний і спеціальний

for laundering money in Art. 209 (for legitimizing (laundering) proceeds and other property acquired illegally) and Art.306 (using proceeds acquired from illegal turnover of narcotics, psychotropic substances, their analogues and precursors. The cited above crimes are correlated as general and special corpus delicti. As these articles provide liability for the same actions – money laundering (they differ from each other in the sources of acquiring proceeds that is connected with different kind of criminal activities), the cited corpus delicti should have similar objective and subjective traits. Sometimes unjustified breach of requirements as to developing general and special criminal provisions causes necessity of additional classification of crimes in laundering proceeds acquired illegally in compliance with Art. 209 (for example, in cases on "founding organized groups in Ukraine or abroad for legitimizing (laundering) proceeds and other property" acquired from illegal drug turnover).

3. Articles 308, 312, 313 stipulate the classifying trait as "assault for the purpose of theft ....". Under the notion as defined in the code (Art. 185,186) this inappropriate wording of one of the ways to take possession of drugs "should be interpreted" literally as follow: assault for the purpose of theft or robbery.

III. The definite research results were applied in the new Criminal Code and law "On Amnesty", July 5, 2001.

IV. The research results can be also used:

1. Under improving the criminal, criminal procedure, law implementation and administrative legislation.

2. Under drafting resolutions of the Plenary Session of the Supreme Court on application of the law on anti-drug combat.

3. Under carrying law enforcement and court activities (as scientific and practical comment on Section IV "Individuals subjected to criminal liability (the subject in a crime)", Sec. XIV "Compulsory measures of medicine character and compulsory treatment", General Part, CC, and Sec. XII "Crimes in turnover of narcotics, psychotropic substances, their analogues and precursors and other crimes against public health", Special Part, CC).

Under developing website in Internet.

склади злочинів. Оскільки ними передбачена відповідальність за одні й ті ж дії – відмивання грошей (відмінність полягає лише в джерелах надходження доходів, що пов'язано з різними видами злочинної діяльності), ці два склади злочинів повинні були б мати тотожні об'єктивні та суб'єктивні ознаки. Невиправдане порушення вимог щодо побудови загальних і спеціальних кримінально–правових норм в окремих випадках може призводити до необхідності додаткової кваліфікації використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, ще й за ст. 209 КК (наприклад, у разі "створення організованих груп в Україні чи за її межами для легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна", здобутого від незаконного обігу наркотиків).

3. У ст. 308, 312, 313 КК міститься така кваліфікуюча ознака, як "розбій з метою викрадення...". Це невдале формулювання одного із способів заволодіння наркотиками з урахуванням законодавчого визначення поняття викрадення (ст. 185, 186 КК) "перекладається" буквально так: *розбій з метою крадіжки чи грабежу*.

V. Окремі положення нашого дослідження втілені в Кримінальному кодексі України 2001 р. та Законі України "Про амністію" від 5 липня 2001 р.

VI. Результати проведеного дослідження можуть бути використані:

1. У процесі подальшого вдосконалення кримінального, кримінально–процесуального, кримінально–виконавчого й адміністративного законодавства.

2. При підготовці відповідних постанов Пленуму Верховного Суду з питань застосування законодавства про боротьбу з незаконним обігом наркотиків.

3. У практичній діяльності органів досудового слідства і судів (як науково–практичний коментар до розділів IV "Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину)", XIV "Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування" Загальної частини Кримінального кодексу України та розділу XIII "Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення" Особливої частини Кодексу).

4. При створенні web–сторінки в мережі Internet.

Біленчук П.Д.,
*кандидат юридичних наук,
професор
Національна академія
внутрішніх справ України*

**ОРГАНІЗОВАНА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА
КОМП'ЮТЕРНА ЗЛОЧИННІСТЬ: ГЛОБАЛЬНА
ПРОБЛЕМА ТРЕТЬОГО ТИСЯЧОЛІТТЯ**

У наш час людство переживає бурхливий розвиток автоматизації, інформатизації і комп'ютеризації всіх сфер життя. За даними Nua Internet Surveys кількість користувачів глобальної мережі Internet з 80 тис. у 1988 р. зросла до 400 млн на кінець 2000 р. Серед них близько мільйона в Україні. В нашій державі ефективному використанню можливостей глобальної мережі для розвитку науки, освіти, культури, підприємницької діяльності сприяє підписаний 31 липня 2000 р. Президентом України Указ «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Internet та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні». Указ, зокрема, передбачає встановлення та наповнення інформацією Веб-сторінок центральними органами виконавчої влади, створення належних економічних, правових, технічних умов для забезпечення широкого доступу до мережі громадян та юридичних осіб усіх форм власності. Але поширення інформаційних технологій має і негативний аспект: відкриває шлях до антисоціальної та злочинної поведінки. Комп'ютерні системи містять у собі нові, дуже досконалі можливості для невідомих раніше правопорушень, а також для вчинення традиційних злочинів, але нетрадиційними засобами.

На конференції країн Великої вісімки щодо проблем кіберзлочинності, яка проходила у жовтні 2000 р., зазначалось, що збитки від

Bylenchuk P.D.,
*PhD in Law, Professor,
National Academy of Interior of Ukraine*

**ORGANIZED TRANSNATIONAL COMPUTER CRIME:
THE GLOBAL PROBLEM OF THE THIRD
MILLENNIUM.**

Nowadays mankind goes through rapid development of automatization, informatization and computerization of all life spheres. According to the NUA Internet Surveys data the number of Internet worldwide net users increased from 80 thousand in 1988 to 400 million in the end of 2000. About 1 million of them are in Ukraine. The Decree "On Measures Concerning National Part of Global Internet Network and Providing for Wide Access to This Net in Ukraine" signed on July 31, 2000 by the President of Ukraine assists in our country efficient usage of global net possibilities for science, education, culture, and entrepreneurship activity development. This Decree, in particular, provides for central organs of executive power to create and fill with information Web-pages, to establish proper economic, legal and technical conditions for granting citizens and legal persons of all property forms wide access to the net. Though spreading informational technologies also has a negative aspect: it opens way to antisocial and criminal behavior. Computer systems have new, rather advanced possibilities for violations not known before, and also for committing traditional crimes with not traditional means.

At Big Eight conference dedicated to cyber criminality in October 2000, it was mentioned that losses from cyber crimes are up to 100 billion DM every year. USA Accounting Chamber estimates annual losses from thefts and frauds made with the help of international technologies through Internet as \$5 billion.

Besides the fact that crimes committed using modern technologies cause great economic losses,

кіберзлочинів сягають 100 млрд німецьких марок щорічно. А по оцінках Рахункової палати уряду США щорічний збиток від розкрадань і шахрайств, зроблених за допомогою інформаційних технологій тільки через Internet, досягає \$5 млрд.

Крім того, що злочини, які вчиняються з використанням переваг найсучасніших технологій завдають великих економічних збитків, суспільство стає все більш залежним від роботи автоматизованих систем у різноманітних сферах життя – від управління збройними силами, підприємствами, організаціями, відомствами, рухом літаків і поїздів до медичного обслуговування населення та національної безпеки. Іноді навіть незначний збій у функціонуванні таких систем може призвести до реальної загрози життю людей. Стрімке зростання глобальних комп'ютерних та телекомунікаційних мереж, а також можливість підключення до них через звичайні телефонні лінії посилюють можливості їх використання для кримінальної діяльності.

Безумовно, найбільше від комп'ютерних (тут і далі він буде використовуватися як умовний термін) злочинів потерпають розвинуті у технічному відношенні країни, однак і в інших країнах, з початком процесу комп'ютеризації створюються сприятливі умови для вчинення таких злочинів. Зокрема, глобальна комп'ютерна мережа Internet надає можливість увійти до будь-якої світової відомчої комп'ютерної системи, у тому числі і військової. До того ж це можна зробити майже з будь-якої точки світу. У порівнянні з Великобританією, Німеччиною, США, Японією національна безпека України поки що залежить від комп'ютерних мереж значно менше: комп'ютерних злочинів, в основному, зазнає у нас фінансово-кредитна сфера. Але у недалекому майбутньому такі злочини можуть призвести до глобальних катастроф – екологічних, економічних, транспортних тощо. Введення сучасної системи управління культурою, освітою, наукою, медициною, рухом літаків у повітрі, поширення телекомунікаційної мережі, впровадження системи електронних платежів, використання комп'ютерів у діяльності правоохоронних органів та у військовій справі значно розширили сферу діяльності всіх різновидів комп'ютерних злочинців: хакерів та крекерів, фріків та

society becomes more dependent on automated system work in different life spheres – beginning with administrating army, enterprises, organizations, institutions, planes and trains to medical services and national security. Sometimes even slight fault in functioning of such systems may lead to real danger for people's lives. Rapid growth of global computer and telecommunication networks, also possibility for connecting it to ordinary phone lines increase their possible usage for criminal activity.

No doubt, technically developed countries mostly suffer from computer crimes (here and further it will be used as conditional term), though there are now favorable conditions for committing such crimes in other countries with the beginning of computerization process. In particular, Internet global computer network gives a possibility for access to any world departmental computer system, including a military one. Besides, it can be done from any place in the world. In comparison with Great Britain, Germany, USA, Japan, Ukrainian national security yet much less depends on computer networks: mostly financial credit sphere suffers from computer crimes. But in near future these crimes may lead to global disasters – ecological, economical, transport, etc. Introduction of moderns system for administrating culture, education, science, medicine, aircraft's routes in air, and electronic payments system, spreading of telecommunication network, using computers in law enforcement organs activity and in army – all that considerably widened activity sphere for all kinds of computer criminals: hackers, crackers, preachers, cyber rogues, collectors, and pirates.

During the last decade issues connected with rapid development of phenomenon known all over the world as "computer crime" have been thoroughly studied. At present this concept (rather conditionally) includes all illegal actions when electronic processing of information was an object or means of committing them. Thus the problem now embraces not only crimes directly connected with computers but also such as fraud with credit magnet cards, crimes in the telecommunications sphere (fraud with international phone conversations payment), illegal usage of electronic payments bank network, illegal software, fraud in using play slot-machines and many others. Crimes connected with using evidence of computer origin when investigating traditional crimes are also referred to this group of issues.

Computer criminality is an international

кібершахраїв, колекціонерів та піратів.

Протягом останнього десятиріччя істотно вивчались проблеми, пов'язані з бурхливим розвитком феномена, відомого в усьому світі під назвою «комп'ютерна злочинність». На сьогодні – це поняття (досить умовно) включає всі протизаконні дії, при яких електронне опрацювання інформації було знаряддям їх вчинення або їх об'єктом. Таким чином, у це коло проблем потрапили не тільки злочини, безпосередньо пов'язані з комп'ютерами, але й такі, як шахрайство з кредитними магнітними картками, злочини у сфері телекомунікацій (шахрайство з оплатою міжнародних телефонних переговорів), незаконне використання банківської мережі електронних платежів, програмне «піратство», шахрайство з використанням ігрових автоматів та багато інших. До цієї групи проблем відносяться також ті, що пов'язані з використанням доказів комп'ютерного походження при розслідуванні традиційних злочинів.

Комп'ютерна злочинність – це міжнародне явище, рівень якого тісно пов'язаний з економічним рівнем розвитку суспільства у різних державах та регіонах. При цьому менш розвинуті у технічному відношенні країни завдяки діяльності міжнародних правоохоронних організацій мають можливість використати досвід більш розвинутих країн для запобігання та викриття комп'ютерних злочинів. Загальні тенденції, злочинні засоби та заходи запобігання є у різних проміжки часу однаковими у різних країнах, що ґрунтуються на єдності технічної, програмної та методичної бази цих злочинів.

Таким чином, поняття «комп'ютерна злочинність» разом з розвитком комп'ютерних, телефонних технологій поступово трансформувалось у поняття злочинів у сфері інформаційних технологій.

Характерні риси злочинності в галузі інформаційних технологій мають:

- як правило, міжнародний характер злочину (виходить за рамки кордону однієї держави);
- труднощі у визначенні «місцезнаходження» злочину;
- слабкі зв'язки між ланками в системі доказів;
- неможливість спостерігати і фіксувати докази візуально;

phenomenon; its level is closely connected with economic level of society development in different countries and regions. Less developed technically countries due to the activity of international law-enforcement organizations have an opportunity to use experience of more developed countries for preventing and detecting computer crimes. General tendencies, criminal means and preventive measures are similar in different countries in various time periods, they are based on united technical program and methodological base of these crimes.

Thus “computer criminality” notion together with development of computer, telephone technologies was gradually transformed into crimes in informational technologies’ sphere concept.

Features characteristic for criminality in a sphere of information technologies:

- international character of a crime (extends the boundaries of one country);
- difficulties in locating a “place of crime”;
- weak links between chains in an evidence system;
- impossibility to watch and note the evidence visually;
- wide usage by criminals the ways of coding the information.

The public is more interested in these issues now because every user or owner of computer, phone, radio-phone, modem, plastic card is a potential victim, he may suffer from serious consequences in a case of committing crime, especially if committed in public, commercial or industrial sector where big financial losses are probable. Computer criminals with the help of international computer networks (similar to Internet) widely spread their criminal experience, not without paying attention to state boundaries. This requires corresponding steps for cooperation from law-enforcement organs counteracting to these crimes, operative information exchange about computer crimes.

With the development of global computer and telecommunication networks the industrial espionage practice has become widespread. That is why the problems of working out protection system and keeping state, commercial and official secret acquire today special importance. Many problems arise from services’ thefts, that is intrusion to phone networks, and illicit communications’ services trade. Sellers of illegal software, pornography, firearms and drugs

– широке використання злочинцями засобів шифрування інформації.

Громадськість все більше цікавиться цими питаннями, оскільки кожний власник або користувач комп'ютера, телефону, радіотелефону, модему, пластикової картки – це потенційний потерпілий, якого можуть очікувати тяжкі наслідки в разі вчинення злочину, особливо у державному, комерційному та промисловому секторі, де можливі великі фінансові втрати. Комп'ютерні злочинці за допомогою міжнародних комп'ютерних мереж – типу Internet – широко розповсюджують свій кримінальний досвід, не звертаючи уваги на національні кордони, що вимагає відповідних кроків кооперації від правоохоронних установ протидіючих цим злочинам, оперативного обміну інформацією про комп'ютерні злочини.

З розвитком глобальних комп'ютерних та телекомунікаційних мереж набула поширення практика промислового шпигунства. Саме тому, проблеми розробки систем захисту та збереження державної, службової та комерційної таємниці набирають сьогодні особливого значення. Багато проблем виникає у зв'язку з крадіжками послуг, зокрема, вторгнення до телефонних мереж та незаконна торгівля послугами зв'язку. Також Internet широко використовують торговці піратським програмним забезпеченням, порнографією, зброєю та наркотиками для ведення справ, обміну інформацією, координації дій. Комп'ютерні мережі, окрім усього, можуть стати об'єктом нападу терористів. У травні 1998 р. «тигри звільнення Тамілу» у Шрі-Ланці вперше серед терористичних груп провели кібернетичну атаку, спрямовану проти посольств у столиці.

Починаючи з 1991 р., при Генеральному Секретаріаті Інтерполу діє Робоча група з проблем комп'ютерної злочинності, яка вивчає цей вид злочинів у різних країнах, розробляє рекомендації, допомагає у стандартизації національних законодавств, напрацьовує методичний досвід розслідування комп'ютерних злочинів.

За час існування Робоча група створила сучасну класифікацію комп'ютерних злочинів, розробила уніфіковану форму повідомлення (запиту) про такі злочини, працює над створенням довідника «Комп'ютери та Злочини»,

also widely use Internet for conducting business, information exchange, and coordination of actions. Computer networks besides may become an object of terrorists' attack. In May 1998 "Tigers for Tamil liberation" in Sri-Lanka were first among other terrorist groups to hold cybernetic attack directed against the embassies in the capital.

Starting from 1991, there is a Working group for computer crimes problems at the Interpol General Secretariat, this group studies this type of crimes in different countries, works out recommendations, helps in unifying national legislation, accumulates methodological experience in investigating computer crimes.

During its existence the working group has created modern computer crimes classification, worked out unified form of notification (inquiry) about such crimes, it is working at the reference-book "Computers and Crimes", trying to unify methods and procedures of investigation in different countries, every year it organizes professional training courses.

Expanding activity sphere of the working group lead to its renaming in 1996 into European Working Group dealing with issues of crimes in information technologies' sphere. Three major directions of working group activity were set:

- Internet-analysis of situations, studying legal and police issues;
- frauds using electronic means of payment;
- frauds using different kinds of communications and telecommunications.

Special attention is paid to issues of international co-operation when investigating computer crimes. Many countries have created specialized detachments for fighting this kind of crime, they are at the national level engaged into detection, investigation of computer crimes and collecting other information related to this issue. Specialized national police detachments create main nuclear of counteracting international computer criminality. Such detachments have already been created and work for a long time in the United States of America, Canada, Great Britain, Germany, Sweden, Switzerland, Belgium, Portugal, Austria, Poland and many other countries.

Doubtless international authority in Internet safety sphere is Computer Emergency Response Team (CERT), founded by the Institute of Working out Software at Carnegie Mellon University in

намагаючись стандартизувати методи та процедури розслідування у різних країнах, щорічно організує учбові курси по підготовці фахівців.

Розширення сфери діяльності Робочої групи привело до її перейменування у 1996 р. в Європейську робочу групу з проблем злочинності в сфері інформаційних технологій. Були визначені три пріоритетні напрямки діяльності Робочої групи:

1) Internet – аналіз ситуації, дослідження питань правового і поліцейського характеру;

2) шахрайства з використанням електронних засобів платежу;

3) шахрайства з використанням різних засобів зв'язку і телекомунікацій.

Особлива увага приділяється саме питанням міжнародного співробітництва під час розслідування комп'ютерних злочинів. У багатьох країнах для боротьби з цим видом злочину створені спеціалізовані підрозділи, які займаються виявленням, розслідуванням комп'ютерних злочинів та збором іншої інформації з цього питання на національному рівні. Саме спеціалізовані національні поліцейські підрозділи утворюють головне ядро сил протидії міжнародній комп'ютерній злочинності. Такі підрозділи вже створені і діють тривалий час у Сполучених Штатах Америки, Канаді, Великобританії, Німеччині, Швеції, Швейцарії, Бельгії, Португалії, Австрії, Польщі та багатьох інших країнах.

Беззаперечним міжнародним авторитетом у галузі безпеки Internet є служба Computer Emergency Response Team (CERT), заснована інститутом розробки програмного забезпечення Пітсбурзького університету Карнегі-Мелона (Carnegie Mellon University Pittsburgh, США). Працівники CERT допомагають користувачам Internet виявляти випадки проникнення в інформаційні системи, розробляти та розповсюджувати посібники з інформаційної безпеки.

Міжнародна спільнота дійшла висновку, що організація захисту інформаційної інфраструктури тільки на національному рівні буде малоефективною. Водночас організація протидії кримінальним проявам лише засобами правоохоронних органів не завжди буває ефективною. Тому на початку 90-х років була створена організація FIRST – форум-команд-

Pittsburgh, USA. CERT workers help Internet users to expose cases of penetration to information system, work out and spread informational safety manuals.

International community reached the conclusion that organized information infrastructure safety only at national level will not be too effective. At the same time organized counteraction to criminal activity only with means of law-enforcement organs is not always effective. That is why in the beginning of 90-es FIRST organization was created – forum-command-reacting to incidents, it unites 80 reacting teams from 19 countries. These teams are state, commercial, industrial and educational institutions.

Information from other countries quickly and in accessible form (notification language, specific terms, crime codes, etc.) has to get to national specialized detachments (if there are none, to other organs in charge). To achieve this, and also for operative information exchange between countries, Interpol General Secretariat even in 1994 recommended all countries-organization members to create national central reference point dealing with computer crime problems, and assign certain workers to work with information about computer crimes. These points are founded as a rule at the National Interpol Bureau apparatus or at the specialized detachments that are engaged in computer criminality or economic crimes. In Ukraine at the Interpol National Central Bureau such point was established on September 17, 1996.

This gave an opportunity to accumulate material on legislation regulation and organizational experience in preventing, detecting and investigating computer crimes in different countries, to prepare a number of analytical reviews and publications on actual issues, to acquaint workers of the Ministry of Interior, the Procurator's Office, court with this new to Ukraine type of crimes, to introduce concrete propositions on improving criminal legislature of Ukraine.

реагування на інциденти, який об'єднує 80 бригад реагування з 19 країн світу. Ці бригади представляють державні, комерційні, промислові та навчальні установи.

Для того, щоб інформація з інших країн швидко та у доступній формі (мова повідомлення, специфічні терміни, коди злочинів тощо) надходила до національних спеціалізованих підрозділів (якщо їх немає, то до інших компетентних органів), а також для оперативного обміну такої інформації між країнами, Генеральний Секретаріат Інтерполу ще у 1994 р. рекомендував усім країнам – членам організації створити національний центральний консультативний пункт з проблем комп'ютерної злочинності (national central reference point) та закріпити конкретних співробітників для роботи з інформацією про комп'ютерні злочини. Ці пункти створені, як правило, в апараті Національних Бюро Інтерполу, або у спеціалізованих підрозділах, які займаються комп'ютерною злочинністю або економічними злочинами. На базі НЦБ Інтерполу в Україні такий пункт був створений 17 вересня 1996 р.

Це дало можливість накопичити матеріал про законодавче регулювання та організаційний досвід попередження, розкриття і розслідування комп'ютерних злочинів у різних країнах, підготувати низку аналітичних оглядів і публікацій з актуальних питань, ознайомити співробітників МВС, прокуратури, суду з цим новим для України видом злочинів, внести конкретні пропозиції по удосконаленню кримінального законодавства України.

Вертузаєв М.С.,
доктор технічних наук,
професор
Європейський університет
фінансів, інформаційних
систем, менеджменту і
бізнесу

Vertuzaev M.S.,
PhD in Technology, Professor,
European University of Finance,
Information Systems, Management and Business

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЗІ СЛУЖБАМИ БЕЗПЕКИ БАНКІВ В ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГАНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАСТИКОВИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ

Розвиток ринкових відносин в Україні обумовив появу нової для нашої держави практики банківських операцій, торговельних угод і взаємних платежів на основі пластикових платіжних засобів (ППЗ). На сьогоднішній день ринок ППЗ є одним з найбільш динамічно зростаючих сегментів в Українській економіці. Для ініціаторів впровадження пластикових карток (ПК), тобто банків, є переваги в вигляді отримання прибутку від комісійних; розширення сфери діяльності в різні регіони; збільшення споживчих послуг; розширення клієнтури, що робить перспективною і прибутковою діяльність комерційних структур при операціях з ПК. В свою чергу держателі ПК мають ряд переваг. Для них: виключається необхідність мати при собі великі суми готівки; виключаються деякі формальності, які характерні для інших форм безготівкових розрахунків; ПК дають можливість отримання товарів, послуг в кредит автоматично, без оформлення операцій безпосередньо в банку. Завдяки своїй універсальності та вигоді розрахунки з допомогою ПК найближчим часом, можуть зайняти в банківських системах України провідну позицію серед безготівкових платежів.

Проте універсальність цих платіжних інструментів робить їх особливо привабливим об'єктом для злочинних посягань. Характерним для цих посягань є висока латентність, "інтернаціональність", складність збирання доказів по встановленим фактам і складність доказу в суді подібних дій, специфічність контингенту осіб, які скоюють ці правопорушення, великі збитки, навіть від одиничного злочину. Ці дані свідчать про велику суспільну та фінансову небезпеку яку завдає

IMPROVING LAW ENFORCEMENT ACTIVITIES IN UKRAINE ON PREVENTION AND SOLVING TRANSNATIONAL CRIMES RELATED TO THE USE OF PLASTIC CARDS IN THE BANK ELECTRONIC SYSTEMS

The development of market relations made for appearance of new practice in Ukraine. That is bank operations, commerce agreements and mutual payments are conducted by means of plastic charge means (hereinafter PCM). Nowadays it is PCS market, which is developing dynamically in Ukrainian economy. It is to advantage of initiators, who introduce plastic cards (hereinafter PC) into practice, in particular, banks, to obtain commission, expand business spheres on different scale, broad consumer services and attract more clients. The cited above makes business of commercial structures promising and profitable. In their turn PC holders have some advantages. They need not have a huge sum of cash on them, fulfill some ceremonial functions characteristic of other ways of cashless settlement. PC facilitates obtaining goods and services on credit automatically without drawing up operations in a bank directly. Very soon settlements through PC can take leading stand among cashless payments due to their universality and advantages.

At the same time because of universality the cited payment tools more often become the object of crimes. These crimes are characterized by high-degree latency, "internationalism", definite difficulties under collecting evidence by the established facts and proving the like criminal actions in the court, specificity of individuals committing these crimes and huge losses even in a single case. The cited above data are evident that these crimes present a new pressing threat to social and financial stability. Moreover these crimes are extremely dangerous not only because of direct losses suffered by participants of PCM market but as they can destroy the Ukrainian banking system as a whole.

Co-operation between the Ministry of Interior strike forces and banks' security services is of paramount importance for preventing, eliciting, disclosing and investigating crimes related to the use

кримінальне використання платіжних ПК. Крім того, небезпека даних злочинних посягань полягає не тільки в безпосередніх збитках, які несуть учасники ринку ППЗ, але і в тому, що вони можуть порушити нормальне функціонування банківської системи України в цілому.

Для запобігання, виявлення, розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних з використанням ППЗ, необхідна взаємодія між оперативними підрозділами органів внутрішніх справ зі службами безпеки банків. Основною метою цього співробітництва має бути своєчасне виявлення злочинних посягань, розшук вкрадених коштів, організація захисту банківської власності і внесків громадян.

Для органів внутрішніх справ необхідність взаємодії обумовлюється такими об'єктивними факторами:

- служби безпеки банків цілеспрямовано, послідовно і професійно виконують роботу по запобіганню втрат від злочинних посягань, що само по собі важливо, наприклад, для отримання необхідних консультацій;

- служби безпеки постійно здійснюють заходи, пов'язані з технічною захищеністю як самих ППЗ, так і комунікацій банківських мереж;

- служби безпеки постійно здійснюють заходи по запобіганню витоку інформації з підрозділів по роботі з ППЗ. Основним принципом є чітке розмежування службових обов'язків співробітників банку і, відповідно до цього, обмеження доступу до конфіденційної інформації до мінімуму необхідного для роботи. Ці заходи знижують ризик і можливість вступу у зговір злочинців зі службовцями банку;

- платіжні системи регулярно поширюють бюлетені безпеки, в яких публікують службовий матеріал і статистику по злочинам з ППЗ, повідомляють прикмети злочинців і ознаки підроблених ППЗ, які поступили в незаконний обіг.

- серед профілактичних заходів служб безпеки важливе місце займає робота з клієнтами, спрямована на підвищення культурного рівня користування "пластиковими грошми".

Для служб безпеки банків необхідність взаємодії з правоохоронними органами обумовлюється головним чином тим фактом, що за українським законодавством ніякі приватні

of PCM. Under collaborating it is of primary concern to disclose criminal encroachments timely, search money stolen and organize the protection of banks' property and private investments.

As far as the Ministry of Interior agencies concern the cited interaction is called forth by the following objective reasons:

- banks' security services to fulfill their functions purposefully, successively and professionally to prevent damage in attacks. The cited above is of great importance, for example to get necessary opinions.

- security services carry out activities to provide technical protection to PCM and banks' communication nets;

- security services implement measures to prevent information outflow from subdivisions dealing with PCM. The chief requirement is strict allocation of responsibilities among bank employees to limit access to secret information to the minimum, necessary for work. The cited measures eliminate a risk and possibility of a conspiracy between criminals and bank's personnel;

- the electronic payment systems publish information on security including office materials and statistics of crimes related to PCM, descriptions of criminals and signs of raised PCM, which illegally put into use;

- as to preventive measures it is of great importance for security services to cooperate with clients that, in its turn, should be directed at improving the use of "plastic cash".

The cooperation with law enforcement agencies is of great necessity for banks' security services as under the Ukrainian legislation no one of security services is entitled to carry out any activities on the ground of a crime committed. The cited activities are under the jurisdiction of the law enforcement.

Thus, proceeding from all cited above it is of urgent concern to establish the coordination between the law enforcement and banks' security services in the following directions:

- timely disclosing criminal encroachments related to the use of PCM;

- operative and effective response to crimes disclosed;

- quick and easy obtaining necessary information in international payment systems;

- mutual expert assistance in compliance with powers;

- information exchange, except keeping joined

служби безпеки не мають права вживати дії на підставі скоєного злочину. Це право за законом мають тільки правоохоронні органи.

Таким чином, виходячи з названих факторів, маємо можливість сформулювати основні напрямки, за якими необхідно будувати взаємодію між правоохоронними органами і службами безпеки банків:

- своєчасне виявлення фактів злочинних посягань, пов'язаних з використанням ППЗ;
- швидке і ефективне реагування на виявлені факти злочинних посягань;
- швидке і безпроблемне отримання необхідної інформації в міжнародних платіжних системах;
- взаємні консультації, відповідно до повноважень;
- обмін інформацією, зокрема, ведення спільних обліків.
- допомога у зборі доказів по фактам правопорушень;
- аналітична робота, створення методологічної бази, навчання, законодавчі ініціативи;
- здійснення загальних профілактичних заходів.

Основним механізмом попередження і профілактики злочинних посягань з використанням ППЗ є побудова і реалізація комплексної, багатофункціональної системи безпеки ППЗ. Зупинимося на аналізі лише деяких причин, що сприяють можливості здійснення протиправних дій.

Основними причинами, які сприяють шахрайству з використанням ППЗ є:

- нерозумна економія на засобах захисту ППЗ;
- невчасне і не всеохоплююче використання "стоп-листів" з метою припинення шахрайства з картками.

З метою профілактики злочинів із застосуванням ППЗ їхні емітенти періодично інформують мережу організацій, що приймають картки, про номери карток, визнаних недійсними: украдених, загублених, підроблених, фальшивих. Така інформація, як уже говорилося, доводиться у вигляді списку номерів недійсних карток ("стоп-листа").

Умовою, що сприяє злочинним посяганням, є також недостатня взаємодія банківських структур і правоохоронних органів. Банки

records;

- assistance in collecting evidence;
- developing analyses, methodological base, training professional staff, improving the legislation;
- carrying out coordinate preventive activities.

To prevent crimes related to the use of PCM it is of priority to develop and implement complex and multifunctional PCM security system.

Below I analyze some of factors contributing vulnerabilities, attacks and threats as to PCM security systems. The main reasons for machination related to the uses of PCM are:

- inadequate saving on PCM security systems;
- to prevent machination with cards "stop-letters" are not used timely and appropriately.

To prevent crimes related to the use of PCM organizations accepting cards need for information about numbers of the cards nullified including stolen, lost, raised and false. As it has been discussed above such information is presented in the list of the cards nullified ("stop-letters").

Inappropriate coordinate efforts by banks and law enforcement agencies also make for crimes committed. Banks primarily focus on attracting clients as they turn considerable profit from using clients' money. That is why the cited circumstance and some others cause that some banks don't conduct thorough examination of future PCM users. It often happens so that to improve image banks conceal the facts related to machination with PCM by settling conflicts with clients in cash. Some banks employees are mistrustful and afraid of their incompetence or failures disclosed. The cited circumstance hinders the law enforcement from implementing preventive measures that makes criminals confident of their impunity.

To tell the truth law enforcement officers are not fully aware of threats posed these crimes to the society. Under searching individuals in any crime policemen fail to put on the stolen cards the list of the stolen things that's why they often disregard the former.

Bank employees' negligence to the keeping office information and PCM make banks' systems vulnerable to attacks. Let alone that in agreement with criminals insiders are a principal source of the cited crimes for many banks suffering significant financial loss.

Another negative fact is that some banks implement strict accounting rules to fill in deposit slips in that way creating easy access to their systems

зацікавлені в залученні клієнтів, оскільки, використовуючи їхні кошти, вони отримують прибуток. Мабуть, з цими і низкою інших обставин пов'язано те, що окремі банки не завжди вимагають ретельної перевірки кандидатів на придбання ППЗ і, часто, з метою збереження іміджу, приховують факти шахрайства з ППЗ, розраховуючись з потерпілими власними коштами.

Прояви настороженості з боку працівників окремих банків, небажання розголошувати свою неспроможність, окремі провали в роботі заважають правоохоронним органам здійснювати профілактичні заходи і опосередковано додають впевненості у безкарності особам, що вчинюють ці злочини.

Але задля справедливості, слід зазначити, що в правоохоронних органах має місце недооцінка суспільної небезпеки даного виду злочинного посягання, яка призводить до того, що викрадені картки не вносяться в списки номерних викрадених речей і тому не завжди потрапляють у поле зору працівників міліції при обшуку осіб, затриманих за інші правопорушення.

Злочинним посяганням з використанням ППЗ сприяє також халатне ставлення окремих службовців банку до збереження службової інформації або недбале збереження ППЗ, не говорячи вже про те, якого збитку банку може завдати умисне співробітництво банківських службовців із злочинцями.

Сприяє вчиненню злочинного посягання і те, що бланки, які використовують для оформлення сліпів, не в усіх банках є бланками суворої звітності, що полегшує доступ до них шахраїв.

Використання чіпових ПК, оснащених мікросхемою, у великій мірі ускладнюють здійснення злочинних посягань. Справа в тому, що точне копіювання чіпової ПК практично неможливе, з огляду на високу технологічність процесу її виготовлення. Нечисленні фірми-розробники тримають будову кристала в найсуворішому секреті. Полем бою стають комп'ютерні комунікації, а зброєю - програми, алгоритми обслуговування, глобальні системи захисту.

Література:

1. Вертузаєв М.С., Ільницький А.Ю.,

for criminals.

The use of chip PC with microcircuit essentially complicates commission of crimes. The point is that in the light of high technology it is practically impossible to make an exact copy of a chip card. Not numerous firms-vendors closely guard their know-how as to the building of a crystal. The battlefield is computer communications and the weapon is software, algorithms of servicing and global security systems.

1. M.S.Vertuzayev, A.Ju.Ilinizckij, O.M.Jurchenko, The prevention of Illegal Using Plastic Payment Means: Methods Recommendations, ed. S.E.Pugachov (Kiev, Research Institute of the Study of Organized Crime Problems, National Academy, the Ministry of Interior of Ukraine, 1999), 85 pages.

2. M.S.Vertuzayev, A.I.kotlyarevskij, O.M.Jurchenko, The Ways of Committing Encroachments against the Property of Banks and Depositors under Using Plastic Cards. (Information Security, 1997, #1), pp.28-41.

3. M.S.Vertuzayev, I.F.Chunis, A.V.Tarasov, O.M.Jurchenko, The Authentication of Plastic Payment Means of International Form (Physical Methods and Means of Controlling Environment, Materials and Products: Articles Collected, Kiev-Lviv, National academy of Sciences of Ukraine, 1999), pp.195-197.

4. M.S.Vertuzayev, Ya..Ju.Kondratjev, O.M.Jurchenko, S.E.Pugachov, The Ways of Committing Crimes by Using Bank Payment Cards. (Information Technologies and Information Protection: Articles Collected, Zaporizhzhya, Law Institute, the Ministry of Interior of Ukraine, 1999, Issue 3, #1), pp.50-67.

5. M.S.Vertuzayev, A.F.Popov, The Improving Law Enforcement Activities on Preventing and Investigating Computer Crime, (Law, Legislative and Metrological System of Information Protection in Ukraine, the Materials of Anniversary Conference (July 9-11, 1998, Kiev), Kiev, "Kiev Polytechnic Institute", 1998) pp.156-159.

6. M.S.Vertuzayev. The Ways of Committing Crimes against Property of Banks and Depositors by The Use of Plastic Payment Means, (Business Security (recommendations, advice, expert opinions, Kiev, Ukrainian Economic Studio, 1998) pp. 76-112.

7. P.D.Bilenchuk, M.S.Vertuzayev, Money We Choose: What Is It Necessary To Implement Elec-

Юрченко О.М. Попередження кримінального використання пластикових платіжних засобів: Методичні рекомендації / Відповід. ред. С.Є.Пугачов.- К.: НДІ проблем боротьби зі злочинністю Національної академії внутрішніх справ України, 1999.- 85с.

2. Вертузаев М.С., Котляревский А.И., Юрченко А.М. Способы посягательств на имущество банков и их вкладчиков с использованием кредитных карточек // Безопасность информации.- 1997.- № 1.- С.28-41.

3. Контроль подлинности пластиковых платежных средств международного образца / М.С.Вертузаев, И.Ф.Чунис, А.В.Тарасов, А.И.Юрченко // Фізичні методи та засоби контролю середовищ, матеріалів та виробів: Зб. наук. пр.- Київ - Львів: Національна академія наук України, 1999.- С.195-197.

4. Способы совершения преступлений с использованием банковских платежных карт / М.С.Вертузаев, Я.Ю.Кондратьев, С.Е.Пугачев, А.М.Юрченко // Інформаційні технології та захист інформації: Зб. наук. праць.- Запоріжжя: Юридичний ін-т МВС України, 1999.- Вип 3.- №1.- С.50-67.

5. Вертузаев М.С., Попов А.Ф. Проблемы совершенствования деятельности органов внутренних дел в предупреждении и расследовании компьютерных преступлений // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні: Матеріали ювілейної наук.-техн. конф. (9-11 червня 1998р., м.Київ).- К.: НТТУ "Київський політехнічний інститут", 1998.- С.156-159.

6. Вертузаев М.С. Способы посягань на майно банків та їх вкладників із за-стосуванням пластикових платіжних засобів // Безпека бізнесу (рекомендації, по-ради, консультації спеціалістів).- К.: Українська економічна студія, 1998.- С.76-112.

7. Биленчук П.Д., Вертузаев М.С. Деньги которые мы выбираем: что нужно для внедрения электронных платежных средств // День, 1997.- №10.

tronic Payment Means, (Day, 1997, #10).

Голубєв В.О.

*кандидат юридичних наук,
доцент*

*Центр Дослідження проблем
комп'ютерної злочинності*

**РОЗРОБКА КОНЦЕПЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ І
ТАКТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ЩОДО
ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ
КОМП'ЮТЕРНИХ ЗЛОЧИНІВ**

Я з великим задоволенням виступаю перед Вами, і вдячний організаційному комітету конференції за те, що мене люб'язно запросили до участі в її роботі!

Подібно багатьом революційним технологіям Internet несе з собою величезний потенціал як для прогресу так і для зловживань. Атаки у мережі, шахрайство, програмне піратство, технічне шпигунство, торгівля дитячою порнографією - от тільки деякі з вчинених у глобальній мережі Internet злочинів.

Особливі труднощі викликають первісні слідчі дії зв'язані з розслідуванням транснаціональних комп'ютерних злочинів (кіберзлочинів), що пов'язано з багатьма проблемами (слайд №2-8).

Результати виконаних досліджень та аналіз практичної діяльності правоохоронних органів щодо розслідування комп'ютерних злочинів свідчать, що дослідження комп'ютерної техніки доцільно проводити в умовах криміналістичної лабораторії, де цю роботу виконують фахівці з невідомою професійною підготовкою.

Розглянемо деякі типові помилки, які часто вчиняються при проведенні слідчих дій у

Golubev V.O.

*PhD in Law, Associate Professor
Computer Crime Research Center*

**DRAFTING CONCEPT FOR ORGANIZATION
AND TACTICS OF LAW ENFORCEMENT
ACTIVITY ON TRANSNATIONAL
COMPUTER CRIME PREVENTION**

I am pleased to be here, and grateful that the conference organization committee kindly invited me to take part in it.

Like other similar revolutionary technologies, Internet brings huge potential as for progress as for abuses, attacks in the net, fraud, software pirates, industrial espionage, children pornography trade – they are only some crimes committed in the global net.

Initial investigating actions related to detecting transnational computer crimes (cyber crimes), cause special difficulties, that is connected with many problems (slide N 2-8).

The results and analysis of conducted researches of law-enforcement organs practical activity concerning investigating computer crimes testify that computer equipment study is worth to be carried out in criminalistical laboratory conditions, when professionals with necessary training will do this work.

Let us consider some typical mistakes that are often made while carrying out inquiry actions related to computer information and computers themselves. Several rules of working with computers, expropriated when investigating crimes in computer information sphere, can be distinguished, we also can propose general recommendations which may be useful when processing computer evidence in DOS or Windows operational systems.

відношенні до комп'ютерної інформації або самих комп'ютерів. Можна виділити деякі правила роботи з комп'ютерами, вилученими при розслідуванні злочинів у сфері комп'ютерної інформації, а також запропонувати загальні рекомендації, що можуть бути корисні при обробці комп'ютерних доказів працюючими в операційних системах DOS чи Windows.

Помилка 1. Помилкова робота з комп'ютером (слайд № 9).

Перше та основне правило, що неухильно повинне виконуватися, полягає в наступному: ніколи і ні при яких умовах не працювати на вилученому комп'ютері. Це правило припускає, що вилучений комп'ютер - насамперед об'єкт дослідження фахівців. Тому його бажано навіть не включати до передачі експертам, оскільки категорично заборонено виконувати будь-які програми на вилученому комп'ютері без вживання необхідних заходів безпеки (наприклад, захисту від модифікації або створення резервної копії). Якщо на комп'ютері встановлена система захисту на вході в нього (наприклад - пароль), то його включення може викликати знищення інформації, що знаходиться на жорсткому диску. Не допускається завантаження такого комп'ютера з використанням його власної операційної системи.

Така міра пояснюється досить просто: злочинцю не складає особливої труднощі установити на своєму комп'ютері програму для знищення інформації на жорсткому чи гнучкому магнітному диску, записавши такі "пастки" через модифікацію операційної системи. Наприклад, проста команда DIR, яка використовується для відображення каталогу диска, може легко бути змінена, щоб відформувувати жорсткий диск.

Після того як дані і сама руйнуюча програма, знищені, ніхто не зможе вірогідно сказати, чи був "підозрюваний" комп'ютер спеціально оснащений такими програмами, чи це результат недбалості при дослідженні комп'ютерних доказів?

Помилка 2. Допуск до комп'ютеру власника (користувача) комп'ютера (слайд № 10).

Серйозною помилкою є допуск до досліджуваного комп'ютера власника для допомоги при його експлуатації. У багатьох зарубіжних літературних джерелах описуються

Error N 1. Erroneous work with a computer (slide N 9)

First and general rule that have to be mandatory implemented is never and under any conditions not to work on the expropriated computer. This rule considers an expropriated computer as an object for professionals' studying. That is why one should not even turn it on until transferring to experts, as it is absolutely prohibited to run any programs on such a computer without using necessary safety measures (e.g. protection from modification or creating backup files). If computer has a protection on run up system (e.g. - password), then turning the computer on can cause destroying the information on hard disk. Turning such computer on, using its own operational system is not allowed.

This is explained simple enough: a criminal has no difficulty in installing a program for wiping the information off on hard or floppy disk, recording such "traps" by operational system modification. For example, simple DIR command used for displaying disk's catalogue can be changed to format hard disk.

Then the data and the destroying program itself are deleted nobody can tell for sure whether the "suspected" computer was specially equipped with these programs or this was a result of negligence in handling computer evidence.

Error N 2. Letting access of computer owner or user to computer (slide N 10).

Admitting an owner of computer that is being studied for helping in its work is a serious mistake. Many foreign sources describe cases when suspected on a questioning, concerning computer evidence was granted an access to expropriated computer. Later on they told their friends as they coded files in the policemen's presence and policemen did not even suspect anything. Considering these consequences, quite quickly computer specialists started to create back up files of computer information before granting access to it.

Error N 3. Absence of computer scanning for viruses and macro-viruses (slide N 11).

To scan a computer for viruses and macro-viruses, it is necessary to load a computer not from operational system in it, but from prepared in advance floppy disk, or from experts' hard disk. All information carriers - floppy disk, hard disk, some others are subjected to check up. Specialist attracted to inquiry actions using special software should do this work.

It is necessary not to allow the court to accuse

випадки, коли підозрюваний на допиті пов'язаному з комп'ютерними доказами, було надано доступ до вилученого комп'ютера. Пізніше вони розповідали своїм знайомим, як шифрували файли "прямо під носом у поліцейських", а ті при цьому навіть не догадувалися. Враховуючи такі наслідки, дуже швидко комп'ютерні фахівці стали робити резервні копії комп'ютерної інформації перш, ніж надавати доступ до них.

Помилка 3. Відсутність перевірки комп'ютера на наявність вірусів і програмних закладок (слайд № 11).

Для перевірки комп'ютера на наявність вірусів і програмних закладок, необхідно завантаження комп'ютера не з операційною системою яка знаходиться на ньому, а з своєї заздалегідь підготовленої дискети, або з стенового жорсткого диску. Перевірці підлягають усі носії інформації – дискети, жорсткий диск та інші носії. Цю роботу варто робити залученому для участі в слідчих діях фахівцю, за допомогою спеціального програмного забезпечення.

Не можна допустити, щоб у суді з'явилася можливість обвинуватити слідство у навмисному зараженні комп'ютера вірусами, чи у некомпетентності при проведенні слідчих дій або просто в недбалості, оскільки довести, що вірус був у комп'ютері до початку дослідження, навряд чи можливо, а подібне обвинувачення поставить під сумнів всю працю експерта та вірогідність його висновків.

Такі найбільш типові помилки, що часто зустрічаються при дослідженні комп'ютера у справах пов'язаних з розслідуванням комп'ютерних злочинів. Однак розглянутий перелік не охоплює всіх помилок, що виникають у процесі вилучення і дослідження комп'ютерної інформації. Цьому легко знайти пояснення: відсутність достатнього досвіду в подібних справах у нашій країні. У той же час у країнах Західної Європи і, особливо, США є вже досить багатий досвід щодо розслідування складних комп'ютерних злочинів. Варто більш ретельно його вивчати, що дозволить уникнути багатьох помилок (слайд № 12).

Для запобігання помилок при проведенні слідчих дій на початковому етапі розслідування, які можуть привести до втрати чи руйнуванню комп'ютерної інформації, потрібно

the investigator: in special viruses infection of a computer, or in incompetence when carrying out inquiry actions or just in negligence, because it is hardly possible to prove that the virus existed in the computer before its examining, such an accusation will doubt the expert's work and probability his conclusions. These are the most typical errors when examining computer in investigating computer crimes. But described list does not include all mistakes that are possible in the process of extracting and studying computer information. This is easily explained: lack of experience in investigating similar cases in our country. All the same time Western Europe countries, the USA especially, have rich enough experience of investigating complicated computer crimes. This experience should be more thoroughly studied to avoid many mistakes (slide # 12).

To prevent errors in carrying out the inquiry actions on the first investigation stage which can cause losing or destroying computer information one should keep to some preventive measures as:

Recommendation 1: At first one should make a reserve copy of information (slide N 13-14).

When searching and expropriating computer, magnet carriers (hard disk, floppy disk), and information there are some common problems connected with specific character of expropriated technical means. It is necessary to foresee safety measures, which criminal takes to destroy computer information. For example, he may use special equipment, which under special conditions create strong magnetic field and thus delete magnet records.

During the search all electronic evidence in computer or computer system should be gathered so that later the court would admit them. World practice testifies that in many cases under the pressure of defense lawyers in court electronic evidence are not taken into account. To guarantee their recognition as evidence, one should strictly keep to criminal-procedural legislature requirements standard methods of extracting them.

As a rule, computer evidence is kept creating an exact copy from original (primary evidence) before somehow analyzing it. But it is not enough to make computer files copies using only standard programs of reserve copying. Physical evidence may exist as deleted or hidden files, and data, connected with these files, can be saved only with the help of special software, they can be Safe Back type programs, for

дотримуватися деяких запобіжних заходів:

Рекомендація 1. В першу чергу треба виконати резервне копіювання інформації (слайд № 13-14).

При обшуках і виїмках, пов'язаних з вилученням комп'ютера, магнітних носіїв і інформації виникає ряд загальних проблем, пов'язаних зі специфікою технічних засобів, що вилучаються. Так, необхідно передбачати заходи безпеки, що здійснюються злочинцями з метою знищення комп'ютерної інформації. Наприклад, вони можуть використати спеціальне обладнання, яке в критичних випадках утворює сильне магнітне поле, що стирає магнітні записи.

Протягом обшуку усі електронні докази, які знаходяться у комп'ютері чи комп'ютерній системі повинні бути зібрані таким шляхом, щоб вони потім були признані судом. Світова практика свідчить, що у великій кількості випадків під тиском представників захисту у суді електронні докази не приймаються до уваги. Для того, щоб гарантувати їх визнання у якості доказів, необхідно суворо дотримуватися вимог кримінально-процесуального законодавства, а також стандартизованих прийомів та методик їх вилучення.

Звичайно комп'ютерні докази зберігаються шляхом створення точної копії з оригіналу (первісного доказу), перш ніж виконується будь-який їх аналіз. Але робити копії комп'ютерних файлів, використовуючи тільки стандартні програми резервного копіювання, недостатньо. Речові докази можуть існувати у формі знищених або прихованих файлів, а дані, зв'язані з цими файлами, можна зберегти тільки за допомогою спеціального програмного забезпечення, у найпростішому виді це можуть бути програми типу - SafeBack; а для гнучких дискет буває досить програми DOS Diskcopy.

Магнітні носії, на які передбачається копіювати інформацію, повинні бути заздалегідь підготовлені (необхідно впевнитись, що на них немає ніякої інформації). Носії потрібно зберігати у спеціальних упаковках або загортати у чистий папір. Слід пам'ятати, що інформація може бути зіпсована вологістю, температурним впливом або електростатичними (магнітними) полями.

Рекомендація 2. Знайти і виконати копіювання тимчасових файлів(слайд № 15).

Багато текстових редакторів і програм

floppy disks DOS Disk copy may be enough.

Magnetic carries which are intended for copying the information, should be prepared in advance (you should be sure they do not contain any information). Carriers should be kept in special wrapping or wrapped in clean paper. You should remember that information could be completely spoilt by humidity, temperature or electrostatic (magnetic) fields.

Recommendation 2. Find and copy temporary files (slide N 15).

Many text editors and databases software create temporary files as software normal work by-product. Most computer users do not realize the importance of creating such files, as the program in the end of work usually deletes them. But the data inside these deleted files may be most useful. Files could be recovered especially if an output file was coded or a document was typed.

Recommendation 3. Check Swap File (slide N 16).

Microsoft Windows popularity brought some additional means for studying computer information. Swap File work as disk memory or huge database, many different temporary information pieces or even all the document text may be found in this Swap File.

Recommendation 4. Compare duplicates of text documents (slide N 17).

Duplicates of text files may often be found on hard disk or floppy disk. These may be slightly changed version of one document that may have value as evidence. These divergences may be easily identified with the help of modern text editors.

Recommendation 5. Check and analyze computer network (slide N 18).

Computers may be linked with each other in computer network (e.g. local network), these in their turn may be linked through global computer networks (e.g. Internet). That is why there is possible that certain information (which may be used as evidence) may be transferred through the net to another place. This place may be situated abroad or on the territory of several countries.

Thank you for attention.

управління базами даних створюють тимчасові файли як побічний продукт нормальної роботи програмного забезпечення. Більшість користувачів комп'ютера не усвідомить важливості створення цих файлів, тому що вони звичайно знищуються програмою наприкінці сеансу роботи. Однак дані, що містяться усередині цих знищених файлів, можуть виявитися найбільш корисними. Особливо якщо вихідний файл був шифрований чи документ підготовки текстів був надрукований, але ніколи не зберігався на диску, такі файли можуть бути відновлені.

Рекомендація 3. Треба обов'язково перевірити Swap File (слайд № 16).

Популярність Microsoft Windows принесла деякі додаткові засоби, щодо дослідження комп'ютерної інформації. Swap File працюють як дискова пам'ять або величезна база даних, і багато різних тимчасових фрагментів інформації, або навіть весь текст документу може бути знайдено у цьому Swap файлі.

Рекомендація 4. Необхідно порівнювати дублі текстових документів(слайд № 17).

Часто дублі текстових файлів можна знайти на жорсткому або гнучкому магнітному диску. Це можуть бути незначні зміни між версіями одного документу, які можуть мати доказову цінність. Ці розходження можна легко ідентифікувати за допомогою найбільш сучасних текстових редакторів.

Рекомендація 5. Треба перевірити і проаналізувати роботу комп'ютерної мережі (слайд № 18).

Комп'ютери можуть бути зв'язані між собою в комп'ютерну мережу (наприклад, локальну), котрі в свою чергу можуть бути з'єднані через глобальні комп'ютерні мережі (наприклад Internet). Тому не виключена ситуація, коли певна інформація (яка може бути використана як доказ) буде передана через мережу в інше місце. Не виключений також випадок, що це місце буде знаходитися за кордоном або на території декілька країн.

Спасибі за увагу.

Матусовський Г.А.
доктор юридичних наук
Національна юридична
академія України

Matusovsky G.A.,
Doctor of Law
Yaroslav Mudry National Law
Academy of Ukraine

імені Ярослава Мудрого

МІЖНАУКОВІ ЗВ'ЯЗКИ КРИМІНАЛІСТИКИ І МАТЕМАТИЧНИХ НАУК (ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ)

Ріст економічної злочинності і зміна її структури визвали необхідність утворення нових достатньо універсальних підходів до розробки методів виявлення і аналізу цього виду злочинів, які характеризуються високою латентністю.

В принципі, факти економічних злочинів на об'єктах господарської і фінансової діяльності можуть бути виявлені за допомогою традиційних криміналістичних, оперативно-розшукових методів. Однак з метою підвищення їх ефективності виникла необхідність у здійсненні міжнаукових зв'язків. Завдяки цьому розповсюдження одержав економіко-криміналістичний аналіз, який заснований на вивченні масивів техніко-економічних і фінансових показників контролюємих об'єктів і відшуканні у них ознак злочинів, які звичайно виявляються в порушенні стійких, нормально існуючих взаємозв'язків між показниками. (В математичній економіці ці зв'язки знаходять відображення у формі виробничих функцій.) Не ставлячи під сумнів позитивну якість цього підходу, який дійсно підтвердив свою ефективність, все ж слід відмітити його трудомісткість і надто високі вимоги до ревізійної діяльності, яка вимагає відносно високий рівень кваліфікації ревізорів, значні затрати часу і грошових коштів.

Саме з врахуванням названих обставин була розроблена межнаукова концепція математико-криміналістичного підходу до аналізу економічних злочинів з метою їх виявлення. В основі цього підходу лежить формалізований комплекс процедур і алгоритмів, який зменшує елемент суб'єктивізму¹.

Реалізація цього підходу потребує утворення спеціальних методик накопичення і обробки вихідних показників, розробки баз даних і знань, алгоритмів прогнозування, аналізу і прийняття рішень, імітаційних і ігрових моделей, вцілому всього арсеналу методів, накопичених у комп'ютерній інженерії.

Виходячи з того, що це дослідження носить міжнауковий характер взаємодії таких галузей знання як криміналістика і комплекс

SCIENTIFIC INTERCONNECTIONS BETWEEN CRIMINALISTICS AND MATHEMATICS (DETECTING ECONOMIC CRIMES)

Economic crime expansion and its structural changes created a need for new general approaches to developing methods of discovering and analyzing economic crimes characterized by high latency.

Theoretically facts of economic crimes can be discovered at the objects of management and financial activities with the help of traditional criminalist and investigation methods. However for improving the cited above methods it became of great need to establish scientific interconnections. That's why economic and criminalist analysis is widely used as the former is based on studying body of technical-economic and ¹ financial indices of objects under control under investigating crime signs, which usually manifest themselves as breaking stable interconnections between indices. (In mathematical economy the cited above interconnections exist in the form of production functions). Along with advantages of the cited above approach the former is characterized by laboriousness and high requirements to inspection activity including well-qualified auditors, time and funds spending. Just according to the cited above circumstances the researchers has developed scientific concept of

¹ The research group consists of E.V Bodiansky (researcher), PHD in engineering science I.Pliss (mathematician) and O.Popov (system analyst).

criminalist and mathematical approach to analyzing and detecting economic crimes. The approach is based on formalized complex of procedures and algorithms eliminating element of subjectivity.¹

For implementing the approach it is necessary to develop special methods of accumulating and processing initial indices, developing data and knowledge base, algorithm of prediction, analysis and making decisions, imitation and game models, i. e. all methods developed in computer engineering.

As the research is of criminalist and computer sciences interconnection character, the researchers used appropriate scientific potential of logics- law and mathematical approaches. It is natural that some formal approaches required describing special mathematical procedures easily understood by specialists only. In this connection the researchers

комп'ютерних наук, автори використовували необхідний науковий потенціал логіко-правового і математичного підходів. Природно, що ряд формальних підходів вимагав опису спеціальних математичних процедур, які доступні і зрозумілі окремому колу спеціалістів. У зв'язку з цим, перед авторами постало питання про їх опис у загальноприйнятому математичному вигляді, який вирішений на користь повного опису не тільки отриманих результатів, але і самої технології наукового дослідження. Таке положення є, на наш погляд, обов'язковою умовою відображення ходу і результатів міжнаукового дослідження, особливо у сфері гуманітарних і точних наук.

У відповідності з науковою гіпотезою авторів проекту мета дослідження досягнута в рамках визначеної програми: на основі сформульованих криміналістичних задач використані математичні методи для стиску масивів фінансово-економічної інформації, які характеризують конкретні економічні об'єкти з метою виявлення в них протиріч, обробки і виділення об'єктів з відзначальними (нестандартними) характеристиками у реальному часі.

В ході дослідження були використані:

¹ У розробці даної теми приймали участь проф. Є. Бодяньський (дослідник), канд. тех. наук І. Плїсс (математик), науковий співробітник С. Попов (системний аналітик).

- джерела інформації: нормативно-правові акти, експертні оцінки фахівців, опублікована державна статистика, надруковані в засобах масової інформації і літературних джерелах дані про стан, структуру, динаміку економічної злочинності, зокрема, у сфері банківської діяльності, оподаткування і стягнення податків;

- методи збору даних: змістовний аналіз названих вище джерел, математичні методи;

- аналітичні методи: описові,

had to describe the former in popular mathematical form including description of the results achieved and research technology applied. To our mind the cited above measure is a compulsory requirement to reflect the research process and results especially as far as the humanities and exact science concerns.

In compliance with the research hypotheses the project purpose was fulfilled within the established program. Proceeding from criminalist tasks mathematical methods were used to compress financial and economic files, which characterize definite economic objects, to detect contradictions and process and select objects, which have differing (non-standard) characteristics in actual time.

The researchers used the following:

- information sources: legislative acts, expert judgments, national statistics, publications as to data on situation, structure and dynamics of economic crime including banking and taxation-related crime:

- data collection methods: comprehensive analysis of the cited above information sources and mathematical methods;

- analytical methods: descriptive, comparative, data mining, intellectual methods of data processing;

- methodological design: description, quantity data, tables and schemes.

Implementation of mathematical and computer methods and development of the former on the basis of mathematical and criminalist approach to detecting economic crimes and their traits required using definite quantity indices of activity of respective research objects.

As taxation is the most vulnerable to crime economic activities characterized by universality and prevalence the former is chosen an object of their research.

Based on the published data on financial activities of economic objects, in particular banks the researchers pretest theoretical results. Final test of the research results was based on data about financial activity of economic objects given by law enforcement agencies. Initial data file was presented in tables of figures including information on economic objects (more than 80) characterized by 18 activities. Under the term of the experiment the researchers were not informed as to the names of objects and kinds of activities. The initial data file was examined with the help of the developed methods. The results of compressing were projected onto the plane. Under

порівняльні, data mining, інтелектуальні методи обробки даних;

- методологічний дизайн: опис, кількісної дані, таблиці, схеми.

Необхідність застосування математичних і комп'ютерних методик і розробки на їх основі математико-криміналістичного підходу до виявлення економічних злочинів, розпізнаванню їх ознак потребувало використання конкретних кількісних показників діяльності відповідних об'єктів наукового дослідження (спостереження).

Із всього різноманітства видів економічної діяльності, як найбільш уразлива у криміногенному відношенні, і в той же час, як таке, що має універсальний і розповсюджений характер, була визначена в якості об'єкта дослідження сфера оподаткування і стягнення податків.

Апробація теоретичних досліджень попередньо проводилась на базі опублікованих даних про фінансову діяльність економічних об'єктів, зокрема банків. Завершальні результати досліджень пройшли апробацію на даних про фінансову діяльність відповідних об'єктів, наданих правоохоронними органами. Вихідний масив даних поданий у вигляді таблиць чисел, що утримують інформацію по економічних об'єктах (більш як 80-ти), які характеризуються 18-ю показниками.

За умовами експеримента дослідникам не повідомлялося найменування об'єктів, а також види показників. Вихідний масив даних був досліджений за допомогою розроблених методів, а результати стиску були спроектовані на площину, при розгляді якої видно, що більшість об'єктів, які аналізуються утворюють досить густе «ядро», крім об'єктів за №№ 46, 51-68, які явились об'єктами-«аутсайдерами», що стоять досить далеко від основної групи. Відомчий аналіз показав, що один з цих об'єктів є банкрутом (можливо з ознаками кримінальних діянь), інший - мав суттєві відхилення від норми тощо.

Керівництвом даного відомства була проявлена зацікавленість у співробітництві з метою впровадження результатів наукових пропозицій в практичну діяльність.

Таким чином, у відповідності до заявки, поданої авторами на конкурс концепцій проектів, в результаті проведених досліджень нами

consideration of the former it is evident that most objects analyzed form rather solid “core” except objects-outsiders (## 46, 51 and 68) remaining behind enough the main group. The administrative inspection revealed that one of the cited above objects was bankrupt (under possibility of criminal activity committed) and the other one had essential deviations.

The administration of the cited above department took interest in collaboration to apply the research results in practice.

Thus in compliance with the authors' application for the project contest and proceeding from the research results the researchers made propositions as to use of mathematical and criminalist approach to analyzing financial and economic information. The approach allows detecting nonstandard economic objects including ones in possibly unfavorable state. In contrast to traditional methods of auditing, investigation and other activities, the proposed method requires minimum time and funds to conduct analysis (“express-analysis is a future prospect”).

In the purpose of negative phenomena monitoring and crime prevention it is advisable to continue research for developing mathematical and criminalist procedures of detecting and predicting objects behavior.

розроблені пропозиції по використанню математико-криміналістичного підходу для аналізу фінансово-економічної інформації, який дозволяє виявляти нестандартні, можливо неблагополучні об'єкти економічної діяльності. На відміну від традиційних методів контрольно-ревізійної, оперативно-розшукової діяльності та інших, запропонований нами підхід потребує мінімум часу і засобів для проведення аналізу (в перспективі - «експрес-аналізу»).

Вбачається доцільним розвиток наукових досліджень в області утворення математико-криміналістичних процедур слідування і прогнозування поведінки об'єктів з метою моніторингу і криміналістичної профілактики негативних явищ.

Дудников А.Л.,
кандидат
юридичних наук, доцент
Національна
юридична академія
України
імені Ярослава
Мудрого

**ПРО ВЗАЄМОДІЮ
ПРАВООХОРОННИХ І
КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ ПРИ
РОЗСЛІДУВАННІ
ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ,
ВЧИНЕНИХ
ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ**

Розкриття економічних злочинів, вчинених в умовах неочевидності, - процес надзвичайно складний і багатофакторний. Необхідність швидкого і правильного рішення інформаційних, методичних, тактичних, психологічних, технічних і багатьох інших питань визначила активну участь у ньому працівників органів наслідку і дізнання, Служби безпеки, міліції, їхніх оперативних підрозділів, прокуратури, експертів, фахівців і громадськості. У зв'язку з цим вимагає подальшого розвитку комплексний підхід до боротьби зі злочинністю, у тому числі й економічного, і необхідне удосконалення взаємодії між усіма правоохоронними і контролюючими органами. Робота в даному напрямку повинна розглядатися

Dudnikov A. L.,
PhD in Law, Associate Professor,
Yaroslav Mudry National Law
Academy of Ukraine

**CO-OPERATION OF LAW-ENFORCEMENT
AND CONTROL AGENCIES ON
INVESTIGATING ECONOMIC CRIMES
COMMITTED BY ORGANIZED GROUPS**

Detecting of organized crimes committed under not obvious circumstances is a complicated and multifactored. The necessity of quick and correct solving informational, methodological, tactical, psychological, technical and many other issues predetermined active participation of inquiry and search workers, the Security Service, militia, its operative detachments, the Procurator's Office, experts, professionals, and the public. That is why a complex approach to fighting crime, including economic one, needs further development, also improvement in co-operation between all law-enforcement and controlling organs is needed. The work in this direction should be considered one of priorities for state organs nowadays and in future.

Legal basis for co-operation constitutes 6 by-laws, determining objectives and ways of operation, its organization, rights and duties for subjects of this activity. In a whole as co-operation of all bodies and officials during crime detecting and inquiry process, the coordinated activity of different chains (elements) in one or several organizational systems, directed at reaching general goal with the

як одна з пріоритетних задач державних органів у даний час і на перспективу.

Правовими основами взаємодії є розпорядження законів і підзаконних нормативних актів, що визначають задачі і порядок взаємодії, його організацію, права й обов'язки суб'єктів цієї діяльності. У цілому ж під взаємодією всіх органів і посадових осіб у процесі розкриття і розслідування злочинів варто розуміти погоджену діяльність різних ланок (елементів) однієї чи декількох організаційних систем, спрямовану на досягнення загальної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу.

У сучасних умовах система взаємодії правоохоронних і контролюючих органів при розслідуванні економічних злочинів містить у собі наступні види: 1) загальна взаємодія між правоохоронними органами; 2) взаємодія слідчого з оперативними підрозділами; 3) взаємодія з органом дізнання; 4) взаємодія з прокуратурою; 5) взаємодія слідчого з фахівцями й експертами; 6) взаємодія з контролюючими органами; 7) взаємодія з громадськістю.

З питань підвищення ефективності взаємодії правоохоронних і контролюючих органів було проведено анкетування й інтерв'ювання 128 співробітників прокуратури, військової прокуратури, міліції, державної служби по боротьбі з економічною злочинністю, Управління по боротьбі з організованою злочинністю (УБОЗ), податкової міліції, податкової інспекції, Служби безпеки України (СБУ), обласного управління Національного банку України з Автономної республіки Крим, 12 областей України, міст Києва і Севастополя.

Опитані серед найбільше часто взаємодіючих при розслідуванні економічних злочинів правоохоронних і контролюючих органів назвали наступні: прокуратура - управління податкової міліції; контрольно-ревізійне управління (КРУ) - УБОЗ - державна служба по боротьбі з економічними злочинами (ДСБЕЗ) - СБУ - державна податкова адміністрація (ДПАУ); прокуратура - УБОЗ - ДСБЕЗ - податкова міліція ДПАУ; податкова інспекція - управління внутрішніх справ (УВС); податкова міліція - податкова інспекція; КРУ - податкова міліція; ДСБЕЗ - прокуратура; слідство-карний розшук; УБОЗ і ДСБЕЗ - науково-дослідний інститут судових експертиз (ХНДИСЕ); КРУ - керування ДСБЕЗ.

least means, time and money needed, should be meant.

In modern conditions the system of co-operation between law-enforcement and controlling organs while investigating economic crimes includes such types:

- 1) general co-operation between law-enforcement organs;
- 2) co-operation of an investigator with operative detachments;
- 3) co-operation with an inquiry organ;
- 4) co-operation with the Procurator's Office;
- 5) co-operation of an investigator with specialists and experts;
- 6) co-operation with controlling organs;
- 7) co-operation with the public.

Concerning an issue of increasing the efficiency in co-operation between law-enforcement and controlling organs, a poll and interview were carried out, we interviewed 128 workers of the Procurator's Office, Military Procurator's Office, militia, state institution in fighting economic crime, administration in fighting organized crime (UBOP), tax militia, tax inspection, the Security Service of Ukraine (SBU), Crimean Autonomic Republic regional Administration of National Bank of Ukraine, 12 regions of Ukraine, Kyiv and Sevastopol cities.

The interviewed among the most often communicating law-enforcement and controlling organs when investigating economic crimes named follows: the Procurator's Office - tax militia administration; controlling-auditing administration (KRU) - UBOP - state institution in fighting economic crimes (GSBEP) - SBU - state tax administration (GNAU); the Procurator's Office - UBOP - GSBEP - tax militia GNAU; tax inspection - administration of the Interior (UVD); tax militia - tax inspection; KRU - tax militia - GSBEP - the Procurator's Office; inquiry organs - criminal search; UBOP and GSBEP - scientific-research institute of forensic expertise; KRU - GSBEP administration.

The most widespread shortcomings in interaction of special detachments in fighting organized crime of the Interior and the Security Service are following: insufficient information exchange (hiding) noted 25% of the interviewed; uncoordinated actions - 20%; conflict of interests - 15% (as some respondents told "everyone has his own figures, they work for good statistical reports and are not interested in a final result"); low level of qualification

Найбільш розповсюджені недоліки при взаємодії спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і СБУ наступні: недостатній обмін інформацією (утаювання) відзначили 25% респондентів, неузгодженість дій - 20%, конфлікт інтересів (як говорили деякі опитані «у кожного свій показник, працюють на «галочку» у статистичному звіті, а кінцевий результат не цікавить») - 15%, низький рівень кваліфікації і слабка професійна підготовка - 12%.

Складний механізм здійснення економічних злочинів визначає необхідність широкого залучення спеціальних пізнань у процес розслідування. Серед судових експертиз, що найбільше часто призначаються при розслідуванні економічних злочинів, 69,4% опитаних виділили судово-бухгалтерську експертизу, 43,8% - почерковедческую, 37,5% - техніко-криміналістичну експертизу документів, 34,4% - судово-товарознавчу, 28,2% - фінансово-економічну, 18,7% - експертизу грошових знаків, 12,5% - інженерно-технічну, 9,4% - інженерно-технологічну, а також планово-економічну, а 4,2% - матеріаловедческую.

Щодо недоліків в обміні інформацією між контролюючими і правоохоронними органами 20% респондентів відзначили, що не надається повна інформація; 13,3 - що відсутня законодавчо встановлений механізм реалізації обміну інформацією; 10% - недостатні технічні можливості для довідкового обміну інформацією; 7,2% - фактична відсутність обміну інформацією. Крім того, респонденти звернули увагу на міжвідомчі тертя, що мають місце: порушення термінів виконання завдань; існування внутрішньовідомчих «карткових систем» показників (у результаті кожний працює тільки на «свій» відсоток); відсутність тісного співробітництва; паралельність роботи багатьох служб і дублювання функцій; нездорова конкуренція і суперництво навіть усередині МВС (напр., карний розшук - УБОЗ), тим більше - з іншими відомствами; формалізм при рішенні конкретних питань; нескоординованість дій; погане обґрунтування причин, по яких правоохоронні органи запитують інформацію; відсутність двостороннього обміну інформацією; недостатній рівень професійної підготовки співробітників контролюючих органів; погана взаємодія податкових інспекцій з райвідділами

and insufficient professional training – 12%.

A complicated mechanism of committing economic crimes predestines the necessity of wide attracting special knowledge into inquiry process. Among forensic expertise which are the most often applied while investigating economic crimes, 69,4% of respondents mentioned forensic-accounting expertise, 43,8% - handwriting expertise, 37,5% - technical-criminalistical expertise of documents, 34,4% - forensic-commodity expertise, 28,2% - financial-economic one, 18,7% - expertise of banknotes, 12,5% - engineering-technical, 9,45 – engineering-technological and planning-economical, 4,2% - expertise of materials.

Concerning shortcomings in information exchange between law-enforcement and controlling organs, 20% of respondents noted that incomplete information is provided, 13,3% marked that the legally set mechanism in realization of information exchange is absent; 10% - insufficient technical possibilities for information exchange are provided; 7,2% - actual absence of information exchange. Besides, respondents noted existed inter-departmental frictions: violation of assignments fulfillment terms; inter-departmental “card system” ratios (as a result every one works only for his own per cent); absence of close co-operation; duplicating the work of many institutions and functions duplicating; unhealthy competitiveness and rivalry even inside the Ministry of the Interior (e.g. criminal search - UBOP), not to mention other departments; formalism in solving some problems; lack of co-ordinations in actions; poor grounds for reasons why law-enforcement and controlling organs require information; absence of bilateral information exchange; insufficient professional training level for controlling organs’ workers; poor interaction of tax inspections with district departments of the Interior; conducting the audits, revisions (trading places, currency exchange points, etc) without tax inspectors.

According to all stated above I can propose these main directions for improving the work of named before organs and departments:

- chiefs of law-enforcement and controlling organs (especially Procurator’s Office) should pay more attention to preparing and conducting joint seminars, co-ordination and operative meetings (e.g. concerning new legislation issues or current problems in fighting economic criminality);
- use more efficient other interaction kinds

внутрішніх справ; проведення перевірок, рейдів без участі податкових інспекторів (торгових місць, пунктів обміну валют) таке інше.

У зв'язку з вищевикладеним можна запропонувати такі основні напрямки удосконалення взаємодії названих органів і служб:

- керівникам правоохоронних і контролюючих органів (особливо прокуратури) слід більше уваги приділяти підготовці і проведенню спільних семінарів, координаційних і оперативних нарад (наприклад, з питань нового законодавства чи актуальних проблем боротьби з економічною злочинністю);

- більш ефективно використовувати різні види і форми взаємодії, для чого ширше застосовувати спеціально розроблену їхню систему всіма правоохоронними і контролюючими органами, що ведуть боротьбу з економічною злочинністю;

- поліпшити взаємодія на рівні вищих органів і керівників підрозділів, що стане основою для більш тісного співробітництва виконавців, а також позитивно позначиться на обміні інформацією і термінах виконання доручень;

- у нормативно-правових актах, що регламентують діяльність різних правоохоронних і контролюючих органів, варто більш чітко розділяти і розмежовувати їхні права й обов'язки, для того щоб виключити дублювання функцій і нездорове суперництво;

- ширше поширювати передовий досвід взаємодії;

- необхідно розробити «Положення про взаємодію правоохоронних і контролюючих органів», у якому передбачити першочергове виконання доручень силових структур;

- слід більше уваги приділяти розробці і правильному застосуванню спільних нормативних актів, наказів і інструкцій.

and forms, to achieve it more often apply specially worked out by all law-enforcement and controlling organs engaged in fighting economic criminality system;

- to improve interaction on level of chiefs in higher organs and departmental chiefs, which will be a basis for chosen co-operation of doers, also it will positively tell on information exchange and terms for fulfillment of assignments;

- in normative-legal acts, regulating the activity of different law-enforcement and controlling organs, it should distinguish their rights and duties to expel duplicating of functions and unhealthy competitiveness;

- to share advanced co-operation experience;

- it is necessary to work out “Regulations on Interaction Between Law-enforcement and Controlling Organs”, in which to foresee first-rate implementation power structures’ assignments;

- more attention should be paid to working out and correct implementation of mutual normative acts, orders and instructions.

Ярмыш
А.Н.,
доктор
юридичних наук
Націона
льний
університет
внутрі

Yarmish A.N.
Doctor of Law,
National University of Interior

ORGANIZED CRIMINAL GROUPS:
NORMS AND STANDARDS OF BEHAVIOR

иних справ

ОРГАНІЗОВАНІ ЗЛОЧИННІ ГРУПИ: НОРМИ І СТАНДАРТИ ПОВЕДІНКИ

Ефективність боротьби з організованою злочинністю багато в чому залежить від вивченості різних сторін цього феномена. Злочинність у різних її проявах - це частина соціального життя, підкорене відповідним закономірностям. Їх дослідження необхідно, з одного боку, для удосконалювання законодавства про боротьбу зі злочинністю в нових політико-економічних умовах, а з іншого, - для «озброєння» працівників правоохоронних органів відповідним інструментом вирішення конкретних ситуацій, які виникають при розкритті і розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними групами (ОЗГ).

Дослідження злочинної діяльності ОЗГ дозволили виявити ряд тенденцій їх виникнення і розвитку. До них слід віднести: проникнення організованої злочинної діяльності у сферу економіки з метою скорого нарощування капіталу, його легалізацію у найбільш ефективно діючих її галузях; інтегративні процеси між ОЗГ загальнокримінальної і економічної спрямованості породжують зміни в механізмі вчинення багатьох злочинів, що, безумовно, має вплив на методику їх виявлення і розслідування. У сфері економіки організованими злочинними групами вчиняються не різноманітні одиничні злочини, а їх комплекси, що дає підставу для висновку про існування своєрідних технологій злочинної діяльності. Розробка таких технологій в ОЗГ спрямована, з одного боку, на отримання величезних і стабільних злочинних доходів, а з другого боку - на мінімізацію ризику для організаторів бути притягнутими до кримінальної відповідальності. Дуже актуальним є вивчення технологій різних видів злочинів, вчинених членами ОЗГ; наявність механізму відновлення функцій ОЗГ і «кадрового» складу кримінальних ланок при втраті деякої або значної частини своїх членів; наявність у поведінці членів ОЗГ стандартних, таких, які повторюються актів, що спираються на загальні ціннісні орієнтації учасників ОЗГ і розповсюджені у кримінальному світі норми поведінки. В своїй сукупності вони складають деякі правила поведінки, розуміння яких

The effectiveness of anti-organized crime struggle considerably depends on comprehensive study of the phenomena. Manifesting itself in different ways crime is part of social life subjected to various regularities. The regularities should be studied, on the one hand, to improve legislation on organized crime combat under new political and economic conditions and on the other hand, to arm law enforcement officers with an appropriate tool to solve definite problems under investigating crimes committed by organized criminal groups (hereinafter OCG).

The analysis of OCG activities allowed establishing tendencies of their rise and development. They are as follows. OCG penetrate into economy to accumulate capital quickly under subsequent legitimizing assets in the most profitable branches. The process of integration between OCG of general criminal and economic character causes modus operandi of most crimes changed that no doubt, affects the methods of investigation. OCG usually commit not isolated economy-related crimes, but the complex of the former. The cited above is a ground to conclude that OCG develop original crime know-how aimed at obtaining huge and stable profits, on one hand, and on the other one, minimizing risk for organizers to be prosecuted. It is of great importance to analyze know-how of different crimes committed by OCG; mechanisms of recreating OGP functions and “cadre” under losing several or most members; standard and recurrent acts committed by OCG members, who are guided by the common OCG’s values, including norms of behavior spread in ‘criminal world’. The aggregate of norms cited above forms some behavior rules. It is necessary to comprehend the former to facilitate crimes forecasted, prevented and investigated. The cited above rules often combine behavior rules accepted in criminal community and norms of cynical criminal business and shadow economy. It is of great use to study and systematize these rules for combating organized crime.

The work presented is the first attempt to examine norms and standards of OCG behavior under their different activities. The specificity of the research lies in sociological approach to the problem of behavior norms and standards in OCG. The former manifests itself, first, in the subject of the research, second, in the complex of

полегшує прогнозування злочинної діяльності, профілактику і розкриття злочинів. Частіше за все вони являють собою суміш правил поведінки кримінального світу з нормами цинічного кримінального бізнесу і тіньової економіки. Їх вивчення і систематизація можуть бути корисні для боротьби з організованою злочинністю.

Ця робота є першою спробою комплексного вивчення норм і стандартів поведінки організованих злочинних груп у різних аспектах їх діяльності. Її специфіка у соціологічному підході до проблеми норм і стандартів поведінки членів ОЗГ. Це проявляється, по-перше, у самому предметі дослідження, по-друге, у сукупності методів, які застосовувались авторами для збору первинної соціальної інформації, по-третє, у категоріальному апараті і контексті теорій, які використовувались для інтерпретації даних і побудови пояснювальних моделей.

Головна гіпотеза дослідження полягає в тому, що, по-перше, реально існують певні загальні правила поведінки учасників ОЗГ, по-друге, вони утворюють три різні групи у залежності від походження і локалізації правил. Перша група - це своєрідна нормативно-ідеологічна інфраструктура, релевантна злочинному світу цілому. Вона утворює систему зовнішніх регуляторів злочинної поведінки. Ця інфраструктура у вигляді відповідного набору ідеологем і інститутів злочинного світу має давню традицію. Вона формувалась, розвивалась на протязі багатьох десятиліть. Друга група - це система внутрігрупних регуляторів. Вона зв'язана з такими феноменами, як лідерство і система управління групою, структурування і розподіл ролей, наявність внутрішніх санкцій таке інше. При всьому емпіричному різноманітті ОЗГ, безсумнівно, існують деякі тенденції, загальні правила в організації групи, визначення лідера, керівництва злочинною діяльністю членів ОЗГ, відношення членів ОЗГ до громадян, співробітникам правоохоронних органів таке інше. Третя група - технологія злочинної діяльності. Під технологією автори розуміють стандартні способи вчинення злочинів, своєрідні злочинні «ноу-хау». В цьому аспекті також проявляється стандартизація злочинної діяльності в рамках ОЗГ.

Для підтвердження висунутої гіпотези нами була використана сукупність якісних і

methods used by the researcher to collect primary social information and third, in the aggregate of categories and context of theories used for interpreting data and developing explanatory models.

The main hypothesis lies in that, first, some common rules of OCG members' behavior exist and second, the rules form three heterogeneous groups depending on origin and localization of the former. **The first group** is to some extent a normative and ideological infrastructure relevant to criminal community on the whole. The former is a system of external regulators of criminal behavior. Being a set of ideologies and institutions in criminal community the infrastructure is a tradition of long standing formed and developed during decades of years. **The second group** a system of regulators within a group. It includes leadership and administration of a group, structuring and assigning roles, presence of internal sanctions and other. In the presence of OCG empirical diversity it is evident that there are some tendencies, common rules for organizing a group, becoming a leader including the leadership, OCG members' attitude to people, law enforcement officers and other. **The third group** is technologies of criminal activities. Technologies are meant standard ways of commission, so-called criminal know-how. At that standardization of criminal activities also manifests itself within an OCG.

The complex of quantity and quality methods was used to prove the cited above hypothesis. To establish the standard of OCG the researchers applied F#2, the statistic processing of card file (in total 1159 cards) in program environment SPS, fulfilled monograph research of 7 OC groups, conducted 2 focus-groups with the operative officers and investigators, Administrative Department on Organized Crime Combat Kharkov Department, the Ministry of Interior and chiefs of economic related crime strike forces of different Ukrainian regions (31 people in total), conducted surveys on criminal institutions (N=185) and group dynamics (N=47 convicted OCG members)

Proceeding from the data obtained the researchers suggest the following conclusions and propositions:

1. On the whole the research confirms the hypothesis about presence of three kinds of norms and traditions regulating criminal activities committed by OCG members. The traditional "thieves' concept" and complex of criminal institu-

кількісних методів: з метою визначення стандарта ОЗГ застосована статистична обробка масиву карток (чисельн. 1159 одиниць) Ф №2 у програмному середовищі SPSS; проведене монографічне дослідження на основі 7 ОЗГ; проведені дві фокус-групи з оперативними працівниками і слідчими Управління по боротьбі з організованою злочинністю Управління МВС України у Харківській області і начальниками підрозділів по боротьбі з економічними злочинами різних регіонів України (всього 31); проведене анкетування по тематиці інститутів злочинного світу (№ 185 чол.) і по груповій динаміці (№ 47 засуджених членів ОЗГ).

На підставі обробки отриманих даних можна зробити наступні висновки і пропозиції.

1. Дослідження вцілому підтвердило гіпотезу про існування трьох видів норм і традицій, які регулюють злочинну діяльність членів ОЗГ. Ідеологічну інфраструктуру складають традиційна «воровська ідея» і сукупність інститутів злочинного світу. Злочинні групи можна типізувати залежно від їх відношення до універсальних стандартів - «воровському закону», злочинної ієрархії, «общаку», «східняку» іншим подібним інститутам.

2. Вцілому не підтвердилася думка деякої частини співробітників правоохоронних органів і кримінологів про «кінець ідеології» і знищенні старої злочинної традиції. Більш правильно говорити про трансформацію старих норм і їх селекції різними ОЗГ. У процесі дослідження зафіксована певна ностальгія щодо «воровського закону» і намагання частини засуджених злочинців до «життя по поняттях».

3. Дослідження підтвердило те, що ОЗГ в залежності від її типу («централізована» чи «демократична») має специфічні внутрішні норми (правила поведінки) і стандарти (зразки, моделі поведінки). До них слід віднести наявність загальних і специфічних вимог до організатора і учасників групи в залежності від їх статусу і ролі; особливий стиль поведінки членів групи у зовнішньому соціальному середовищі.

4. Вивчення думки членів ОЗГ показує, що їх лідери по відношенню до підлеглих враховують усі сучасні стилі управління: авторитарний, демократичний, популістський (харизматичний). Результати опиту свідчать про те, що організатори груп віддають перевагу

tions constitute an ideological infrastructure. OCG can be classified according to their attitude to the general standards including “thieves’ law”, criminal hierarchy, “general funds”, “criminals’ meetings» and other.

2. On the whole the research doesn’t confirm the opinion of definite part of law enforcement officers and criminologists that an “ideology” and old criminal tradition do not exist any more. It is more correctly to state that selected by different OCG old norms are under transformation now. In the course of the research it was established that a number of convicted criminals felt need for “thieves’ law” and “life according to criminal norms”.

3. The research confirmed that depend upon its type (“centralized” or “democratic”) OCG has specific internal norms (rules of behavior) and standards (models of behavior) including general and specific requirements to an organizer and other members according to their statuses and roles, particular behavior style of OCG members in public environment.

4. The analysis of OCG members’ opinion reveals that their leaders apply more often murder management styles including autocratic, democratic and populist (charismatic). The survey results are evidence of the fact that criminal organizers often use strict autocratic management style while OCG members prefer a democratic or charismatic one. OCG members are observed not to satisfy with their leaders as to spoils system and interpersonal attitudes (presence of “favorites” and all the rest) along with organizers’ behavior at the stage of preliminary investigation.

5. The interview and survey data confirmed that OCG organizers would like to have appropriate planning and preparation of operations, reliable information about participants, strict control of OCG members’ behavior, the right to impose sanctions against delinquents and settle disputes by force measures. The respondents tell about a high level of distrust among OCG members.

6. The important ones are the materials dealing with the process of involving an individual in criminal activity, the rules of choosing candidates to OCG members, adaptation of individuals to OCG requirements, aiming OCG members at choice of a victim and reaction of victim’s behavior, attitude of OCG leader and members to the law enforcement.

7. As rule habitual criminals become members of OCG characterized by general criminal

жорсткому, авторитарному стилю управління, рядові члени орієнтовані на демократичний і харизматичний стилі управління. Спостерігається незадоволеність рядових членів ОЗГ діяльністю керівників груп при розподілі добутого, підтримкою міжособистісних відносин (розподіл членів групи на «улюбленців» і усіх інших) і крайня незадоволеність поведінкою організатора на попередньому слідстві.

5. Дані інтерв'ю й опитування показали, що організатори ОЗГ бажали б бачити більш чітке планування і підготовку операцій, мати перевірену інформацію про співучасників, жорсткий контроль за поведінкою членів ОЗГ і санкції до тих, хто провинився, здійснювати вирішення конфліктів насильницькими заходами. Респонденти відзначають високий рівень недовіри членів групи один до одного.

6. Являють інтерес матеріали, які свідчать про процес занурення особистості в злочинну діяльність, правила відбору кандидатів в ОЗГ, адаптації особистості до вимог ОЗГ, формуванні установки члена ОЗГ на вибір жертви і реакції на поведінку жертви, відношення організатора і членів ОЗГ до правоохоронних органів.

7. В ОЗГ загальнокримінальної спрямованості, де превалюють насильницькі способи заволодіння майном, як правило, зустрічаються особи, які раніше були засуджені. Окремі лідери загальнокримінальних ОЗГ мають тісні контакти з представниками правоохоронних органів (підрозділів карного розшуку і боротьби з організованою злочинністю), засновані на систематичній оплаті послуг по «врегулюванню» проблемних ситуацій.

8. Злочини економічних ОЗГ вчиняються з використанням атрибутів підприємства (суб'єкта підприємництва) у різних видах бізнесу (торгівля, банки, страхові компанії таке інше). Як правило, окремі види злочинів, які вчиняються цими ОЗГ, виступають як необхідні ступіні до досягнення незаконного збагачення. Характерною особливістю злочинної діяльності економічних ОЗГ є те, що протиправне заволодіння майном здійснюється під оболочкою цивільно-правових угод. А тому зовнішнє злочин сприймається як невиконання узятих на себе по договору цивільно-правових зобов'язань. Ключову роль у механізмі «відмивання» відіграють фіктивні і «буферні» підприємства.

orientation and mostly engaged in usurpation of property. To settle any problems some leaders of the cited above groups establish close corrupt relationships with representatives of the law enforcement (criminal investigation agencies and organized crime strike forces).

8. Economy-oriented OCG commit crimes by using attributes of an enterprise (a business subject) in different spheres including trade, banks, insurance companies and other. As a rule committed by these OCG definite crimes are some kind of means to acquire huge profits illegally. A peculiarity of economy-oriented OCG is that these groups commit crimes against property under mask of lawful deals. At that from the outside crimes is taken as contract default. Financial and “buffer” firms play key part in money laundering.

9. Investigating crimes committed by OCG law enforcement officers experience active resistance of the former, which use different means and measures: a) crushing, concealing, masking or falsifying evidence; b) creating unfavorable external conditions to investigation; c) creating unfavorable internal conditions to investigation; d) direct influence on investigators.

It is of paramount importance for law enforcement practitioners to know the rules of OCG members' behavior and methods applied under different circumstances for taking appropriate law and organizational decisions under investigating crimes and combating organized crime in general.

9. При виявленні і розслідуванні злочинів, вчинених ОЗГ, останні здійснюють активну протидію правоохоронним органам, використовуючи для цього різні способи і прийоми, спрямовані на: а) знищення, приховування, маскіровку або фальсифікацію доказів; б)

Туляков В.О.
кандидат
юридичних наук,
доцент
Одеська
національна
юридична
академія

ВІКТИМІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА І ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ

1. У кримінологічних дослідженнях є загальновизнаним розуміння віктимізації як загальної сукупності усіх випадків заподіяння особі (соціальної спільноті) фізичної чи моральної шкоди злочином. У цьому значенні поняття віктимізації як узагальнення реалізованої віктимності найбільше відповідає поняттю злочинності, що є деякою мірою узагальнення людської деструктивності, що реалізується в злочинах.

З огляду на те, що і організована злочинність і підприємництво можуть бути розглянуті як дві форми соціальних процесів, взаємодіючих між собою (як на рівні загального, так і на рівні соціальних організацій), було встановлено, що рівень віктимізації підприємництва відбиває не тільки досвід спілкування жертв із правопорушниками, але і віктимні перцепції підприємців, їхнього відчуття особистої і соціальної безпеки, зміни в соціальній політиці, політиці страхування, установках засобів масової інформації, суспільному настрої в цілому. При цьому рівні віктимізації підприємців усього в півтора рази перевершують рівні зареєстрованих у відношенні їх злочинів. Разом з тим, рівень віктимізації населення цілком у 2, 2.5 рази вище кількості регистрируємих у відношенні їх злочинів. Причому, розрив тим більше, чим більш активне населення в боротьбі зі злочинністю і чим менш розвинуте відчуття особистої безпеки в суспільстві. Стурбованість підприємців захистом власності, прийняття ними

Tuliakov V.O.,
PhD in Law, Associate Professor,
Odessa National Law Academy

VICTIMIZATION OF BUSINESS AND ORGANIZED CRIME

In the research papers on victimology the academicians usually define victimization as the whole complex of all cases when an individual (a social community) suffers moral or bodily injury and damage in a crime. Under the cited above meaning “victimization” as the generalization of the whole victimity realized is the most appropriate term that corresponds to the term “crime”. In a certain extent victimization is simultaneously the measure of human destructibility realized in crimes. Taking into account the fact that organized crime and business can be considered as two forms of social processes interacting with each other (both on the general level and the level of social organizations) the degree of business victimization doesn’t reflect victim’s experience in contacting with offenders only, but personal victim perceptions of businessmen, their awareness of private personal and social security, changes in social and insurance policy, mass medias’ priorities and public opinion. At that business victimization levels exceed the levels of crimes registered and related to them one and a half time. At the same time the level of residential victimization totally tops the number of crimes committed against businessmen in two and two and a half times. Though the breach is the more, the better is the public’s activity in combating crime and the less is its reliance in private security. Thus businessmen’s anxiety about property security and extra emergency measures undertaken by them equalize the levels of victimization and crime. On the other hand, equalization of the victimization and crime levels is caused by the process of objective coalescence of business units and criminal groups and the
ced tendencies to restricting influence of
crime upon businessmen.

додаткових заходів безпеки, вирівнює рівні віктимізації і злочинності. З іншого боку, не вирівнювання обумовлено процесом об'єктивного зрощування підприємницьких структур зі злочинними угрупованнями і тенденцією обмеження, що спостерігається, впливу організованої злочинності на підприємств.

2. Пробіли старого кримінального законодавства, поряд із пробілами практики правозастосовчої діяльності привели до того, що економічна злочинність у своїй загальній масі залишалася латентною. Ухилення від сплати податків стало "національним спортом", шахрайство з кредитними ресурсами – "замовленим" злочином, а сама злочинність підприємців перетворилася в погрозу національній безпеці. Це зв'язано як із сукупним економічним збитком, заподіяваним злочинами підприємців, так і з розвитком аномічних відносин у суспільстві, вимиванням віри в право і справедливість, корупцією й організованою злочинною активністю. Монополізація організованими злочинними групами визначених сегментів легального бізнесу, економічний і соціальний контроль (точніше, асоціальний) над підприємцями з боку організованих злочинних формувань також перетворилися в одну з реалій розвитку соціальної форми в Україні. Практично, дисфункція регуляції економічних відносин з боку держави спричинила за собою створення компенсаторних тіньових механізмів "рівнобіжної економіки", "рівнобіжної банківської системи", "рівнобіжної юстиції", у якій, як свідчить світовий досвід, і характеристики нашого сьогодення життя не останню роль грають організовані злочинні формування. Колапс і неефективність соціального контролю, олігархічні моделі боротьби зі злочинами в сфері підприємництва, нівелювання принципу соціальної справедливості в економіці, спричинили мимовільний відтік підприємців у тінь, сприяючи росту організованості і згуртованості злочинних формувань. При цьому в системі сучасних суспільних відносин, як правило, підприємці одночасно виступають як жертвами, так і учасниками злочинної діяльності. Зазначений дуалізм визначається: пояснюваним сукупністю соціальних і психологічних факторів прагненням до неконтрольованого збагачення з боку

2. The gaps of the former Criminal Code as well as the shortcomings in law enforcement caused economic crime remaining latent. Tax evasion became "a favorite sport". Credit fraud is a contract crime now. Crime among businessmen poses a threat to national security. The cited above is jeopardized by huge economic damage done by crimes of businessmen, the development of anomie in the society, lack of reliance in law and justice, corruption and organized criminal activity. Another reality of Ukraine is that organized criminal groups are monopolizing definite legal business branches, economic and social control (better to say anti-social) under businessmen. Government failed in regulating economic relations. As a result the cited gap was bridged by shadow mechanisms of "parallel economy", "parallel banking system", "parallel justice", in which under world experience and Ukrainian reality organized criminal groups play considerable part. Collapse and ineffectiveness of social control, oligarchic ways to combat business-related crimes entailed serious consequences: mass involving businessmen into shadow and improving organization and stability of organized criminal groups. Under the cited above circumstances, as a rule, businessmen are simultaneously victims and participants of criminal activities. Such dualism is caused by the totality of social and psychological factors. Businessmen strive for uncontrolled enrichment. Criminal groups and the power strive for enriching at the expense of businessmen.

3. The present research of business victimization demonstrates that under the development of the Ukrainian State, the improvement of social control system and the transformation of a considerable number of criminal groups from "gangs" of racketeers into secret and, very often, legalized economic entities engaging in business activities, the vector of victimization of business has changed: from mass criminal extortion to mass legalized "extortion" by abuse of power. The merging of criminal and power institutions facilitated the cited above process. Assimilating businessmen with crime and corruption in general the amalgamation of businessmen and criminal groups and laundering of money through business entities also limit victimization of businessmen to some extent. Thus, on the one hand, presence of businessmen-victims bases victimity and demand for criminal "services" by organized criminal groups. On the other hand, the growth of criminal business

підприємців, а також прагненням кримінальних структур і держави збагатитися за рахунок підприємців.

3. Наше дослідження процесу віктимізації підприємництва показало: у процесі розвитку української держави, удосконалювання системи соціального контролю і трансформації значної частини організованих злочинних формувань з "бандитсько"-рекетирських у законспіровані і найчастіше легалізовані господарські структури, що займаються підприємницькою діяльністю, вектор віктимізації підприємств змінився: від масового карного вимагання, - до масового легалізованого "вимагання" за допомогою зловживання владою. Багато в чому цьому сприяло зрощування кримінальних капіталів і владних структур. Зрощування підприємств і кримінальних структур, відмивання грошей через підприємницькі структури також деякою мірою обмежує віктимізацію підприємств від загальнокарних злочинів, асимілюючи їх зі злочинністю і корупціонерами в цілому. Таким чином, з одного боку, наявність підприємств-жертв утворює поле віктимності і попиту на злочинні послуги з боку організованих злочинних формувань. З іншого боку, активізація підприємницької діяльності у кримінальній сфері веде до зрощування підприємств і злочинних формувань, до гомеостатичного процесу взаємозв'язків і взаємозалежностей організованої злочинності і підприємництва. При цьому мова повинна, скоріше, йти про симбіоз, взаємодоповнення віктимізації підприємництва й організованої злочинності. Підприємництво, підпитуючи організовану злочинність, асимілюється з нею; у свою чергу, організована злочинність легалізується через підприємництво і зазначений механізм взаємопроникнення і взаємодоповнення тим ефективніше, чим більш вигідним для підприємця є спілкування з організованим злочинним середовищем, у порівнянні з державою.

4. З метою перевірки поширеності віктимізації підприємництва протягом квітня-червня 2000 року здійснене опитування підприємств. Ціль опитування: з'ясування віктимізації підприємств у 1999 році. Опитування проведено в м. Одесі. Методика: телефонне інтерв'ю за технологією CATI, використовуваної Світовим товариством віктимології й особисте

activities causes merging of business and crime and homeostatic process of interdependencies and interrelations between organized crime and business. At that it is a question of symbiosis and supplementing each other – victimization of business and organized crime. Nourishing organized crime business is assimilated with the former. In its turn, organized crime legalizes itself by business. The cited mechanism of inter-penetration and inter-supplement is more affective when a businessman can benefit more by interacting with organized crime, rather than with government.

4. During April-July 2000 we conducted the first survey of entrepreneurs to study the level of victimization of business in 1999. The survey was conducted in Odessa. The techniques: the interview by phone, the technology CATI used by the World Victimology Association and poll. The number of respondents comprised 500 individuals --- in phone interview and 100 individuals - in poll. The technique of selection: determining quota and distribution of individuals engaged in business activities among the city residents by means of collecting and analyzing the statistic data; selection of phone calls by use of the table of occasional figures; developing the cards of interviewer including interviewer by phone. The occasional and nonsystematic choice of 100 individuals – entrepreneurs engaged in goods sale in the markets of Odessa. On first sight the results are striking. Thus during 1999 4% among the entrepreneurs suffered threats of violence for their business activities, 1% were subject to threats of business property damage. So in 1999 5% of respondents (# = 600) suffered real threats by criminal groups.

About 3% of the entrepreneurs interviewed only consider that organized criminal groups exist in the region of their business activities and impede their work. 77% hesitate to answer. Only 20% suppose that such criminal groups are not in their region. The high percentage of the hesitating respondents may be caused by the fact that the entrepreneurs didn't want to describe their criminal protectors. Along with the cited above the following facts are demonstrative: 17% of the entrepreneurs consider the region of their business activities safe completely as to the level anti-crime protection, 60% - rather quiet and only 23% - dangerous. However, for the purposes of property and private security and protection from criminal encroachments 27% entrepreneurs concluded contracts with State

опитування. Кількість респондентів: 500 чоловік – телефонне інтерв'ю, 100 чоловік – особисте опитування. Відповідно до отриманих результатів, погрози насильством у зв'язку зі здійсненням підприємницької діяльності випробувало протягом 1999 року лише 4 % підприємців, погрози знищенням майна підприємства, - лише 1%. Таким чином, реальні погрози з боку кримінальних структур у цій області випробували в 1999 році лише 5 % респондентів (№ 600). Близько 3 % опитаних підприємців вважають, що в районі, де вони працюють, існують організовані злочинні угруповання, що заважають їм працювати. 77 % - утруднилися відповісти. І лише 20 % припускають, що такі угруповання відсутні. Можливо, високий відсоток респондентів, що дали непевну відповідь, і викликаний небажанням підприємців давати характеристики своїм "заступникам" з боку злочинного світу. Разом з тим, показові і такі факти: 17 % підприємців вважають район здійснення бізнесу цілком безпечним у плані захисту від злочину, 60 % - досить спокійним і лише 23 % небезпечним. Для захисту майна й особистої безпеки від злочинних зазіхань: 27 % підприємців уклало договір з Державною службою охорони; 21 % уклали договір із приватним охоронним агентством, 25 % створили власну службу безпеки, 27 % установили захисні ґрати на приміщення, 43 % установили охоронну сигналізацію. Тривожним фактором, що свідчить у визначеній мері про наявність кримінальних зв'язків і взаємозалежностей між підприємцями і злочинністю служить високий рівень створення власних служб безпеки, орієнтованих на рішення кримінальних проблем без залучення правоохоронних органів, а також висновок підприємцями, що спеціалізуються на сфері торгівлі, угод із приватними охоронними агентствами, - у цілому 53 %. З огляду на контроль зазначених агентств організованими злочинними формуваннями, рівень схованої віктимізації тут може бути досить високий. Данина легально виплачується охоронній фірмі і дирекції ринку за місце, організацію безпеки торгівлі і майна й ін. Таким чином, незважаючи на низький рівень виявлених згідно даним опитування погроз підприємницької активності, віктимні перцепції підприємців досить високі, що порозумівається як стурбованість загальним

Security agencies, 21% employed private security agencies, 25% set up their own security service, 27% protected the estimates with grating, 43% protected the estimates with security signaling. Firms more and more establish their own security services aimed at solving criminal problems without law enforcement assistance. Businessmen in trade more often strike bargains with private security agencies – totally 53%. The cited above tendencies are an alarm factor that in certain extent indicative of presence of criminal ties and interdependence of business and crime. Taking into account that organized criminal groups keep the private security agencies under control we can assume the high level of latent victimization there. A security agency or market administration "legally" takes a tribute for providing with safe trade or property protection and so on. Thus in spite of the low level of threatens to business activities according to the data of the cited survey, victim perception of businessmen is high enough. It is explained by the anxiety about the general level of crime in general and the connection of some businessmen with legalized entities, which are in fact shelter for one, or another "security" criminal organized activity.

5. According to the preliminary data the main forms of criminal victimization are property thefts including private one, involvement in corruption through conversion centers and entities parallel to economic institution, and by fraud and sometimes extortion. At least 7% respondents were victims of theft and other forms of firms' property larceny during 1999; 4% suffered assault and battery; 5% - extortion; 0.2% bodily harm; 12% - theft of private property; 9% - fraud. In the whole, during 1999 about 37% respondents became victims once at least. Under the cited above 20% (60% victims) applied to law enforcement agencies to investigate crimes. The motive was conditioned by skepticism toward the law enforcement capabilities or by insufficient damage done. The results of the survey are also evident that unfortunately the government and some power institutions mainly facilitate today business victimization. The cited circumstance causes involving a considerable number of businessmen in illegal activities of organized criminal groups. The government doesn't protect and make businessmen highly corruptive. The results of the survey prove the former. 60 % businessmen participated in the anonymous poll confessed that they had to give bribes to officials (in

рівнем злочинності, так і зв'язаністю визначеної частини підприємців у своїй діяльності з легалізованими структурами, що прикривають той чи інший вид "охоронної" кримінальної організованої злочинної діяльності.

5. Основними формами кримінальної віктимізації за попередніми даними є: розкрадання майна, у тому числі, особистого, залучення в корупційну мережу через конвертаційні центри і системи рівнобіжної господарської юстиції, шахрайства, зрідка, вимагання. Щонайменше, 7 % опитаних за 1999 рік ставали жертвами крадіжок і інших форм розкрадань майна підприємства; 4 % - жертвами хуліганства, 5 % - вимагання, поборовши, 0,2 % - жертвами тілесних ушкоджень, 12 % - жертвами крадіжок особистого майна, 9 % - жертвами шахрайства. У цілому, близько 37 % опитаних ставали жертвами злочинів хоча б раз за зазначений період часу. При цьому лише 20 % з них (60 % потерпілих) зверталися в правоохоронні органи за допомогою в розкритті злочину. Мотивування було визначено або невір'ям у можливості органів охорони правопорядку, або недостатньо значним збитком, що вимагає уваги правоохоронних органів. Результати опитування свідчать також, що, на жаль, основним віктимізуючим фактором для підприємців є сьогодні держава і деякі його органи. Зазначена обставина може сприяти залученню значної групи підприємців у незаконну діяльність, зв'язану з активністю організованих злочинних формувань. Високий рівень корумпованості, незахищеності підприємця з боку держави підтверджується і тим, що 60% підприємців, що брали участь в анонімному опитуванні зізналися, що їм довелося давати хабара державним що служить (у більшості випадків – близько 40 % представникам податкових органів), 25 % відмовилися відповісти на дане запитання і лише 15 % затверджували, що давати хабара їм не приходилося. Здається, що остання цифра дуже завищена і з'ясовна скоріше, високою правовою культурою визначеної частини підприємців, знайомих з можливістю залучення до кримінальної відповідальності за дачу хабара. Показовий також і відповідь на питання, присвячений передбачуваним мірам обмеження організованих злочинних угруповань. На думку більшості підприємців лідери й учасники

most cases – nearly 40% - to tax administration officials). 25% denied answering the question. Only 15% stated that they had to give bribe. To our mind the last figure is too high. The reason is probably that a number of businessmen are aware of law consequences, i.e. liability for giving a bribe. The answer to the question about suggestive ways to deterrent organized criminal groups is also demonstrative. In opinion of most businessmen the law enforcement are well informed about leaders and members of criminal groups, "They know who they must imprison but they don't". The facts that businessmen don't rely upon effective law enforcement and the country is infected by corruption are evident that "anemia" more and more affects businessmen. It is a troublesome factor facilitating criminalization of business.

6. Making the conclusions I want to outline the following:

- Business victimization mostly depends on the economic status of businessmen and the interests taken by criminal groups in someone's business activities.

- The indicator of business victimization (suffering extortion) is indicative of the fact that as a rule businessmen are engaged in illegal business (prostitution, alcohol and tobacco trade).

- The involvement of businessmen into criminal activities passes two stages. On the first stage, under the market relations' development a businessman was considered "milk cow" for organized criminal groups like gangs. On the second one, under merging organized criminal groups and governmental and administration agencies, businessmen more often get under pressure of authorities and their corrupt officials.

- "Protection shelter" and "extortion" suffered by businessmen are of total character as law enforcement officers and private security agencies that keep the respective segments of market under control implement the cited above methods rather than organized criminal groups do.

- Legalized great part of their activities organized criminal groups focus on developing and exploiting parallel banking system (conversion centers), laundering money through sham firms, establishing firms – accumulators which are granted with tax privileges and assist their client to evade taxes, credit fraud, prevailing at markets segments of product export and import, smuggling.

- Taking into account that the cited above

більшості злочинних угруповань прекрасно відомі правоохоронним органам, однак: "Знають же кого посадити, але не садять". Невір'я в ефективність правоохоронної системи, ураженість корупцією свідчать про зростаючі аномії серед підприємців і може бути розцінене як тривожний фактор, що сприяє про можливість подальшої криміналізації підприємницької активності, поширеності процедур зрощування підприємницьких структур з організованими злочинними формуваннями.

6. У цілому ж загальні висновки можна звести до наступного:

- Віктимізація підприємництва в його взаємозв'язках з організованою злочинністю залежить найбільше від економічного стану підприємця і втягнення сфери діяльності підприємця в поле інтересів організованих злочинних угруповань.

- Індикатор такої віктимізації (пораженість вимогам) свідчить про те, що, як правило, у числі найбільше віктимних виявляються категорії підприємців, зв'язані з кримінальним ринком (проституція, торгівля алкоголем, тютюновими виробами).

- Процес залучення підприємців у кримінальний оборот в Україні пройшов кілька стадій. На першій – формування ринкових відносин, підприємець розглядався як "дійна" корова організованих злочинних угруповувань бандитського типу. На другій, у процесі зрощування організованих злочинних формувань і органів державної влади, підприємці частіше зіштовхуються з тиском з боку владних структур і їхніх корумпованих представників.

- "Захист" і "вимагання" підприємців носять тотальний характер і застосовуються співробітниками правоохоронних структур, і недержавних охоронних служб контролюючими відповідний сегмент ринку, а не організованими злочинними угрупованнями.

- Організовані злочинні угруповування, легалізувавши значну частину своєї діяльності, зосередили свою увагу на: створенні й експлуатації рівнобіжної банківської системи (конвертаційні центри), "відмиванні" грошей через фіктивні структури, створенні фірм-насосів, що, користаючись пільгами по оподатковуванню, сприяють ухиленню значної частини клієнтів від сплати податків, шахрайстві

economic activities by criminal groups need maintaining permanent relations with law enforcement officers and broadening sphere of influence, the battle for power redistribution and the corruption of certain officials is still underway. Under that businessmen victimity is just increasing as the "tribute" press and the involvement in criminal economic turnover cause businessmen depending on criminal groups in finance management, foreign and liquid product trade and parallel justice.

з кредитними ресурсами, домінуванні в сегментах ринку, спрямованих на експорт і імпорт високоліквідної продукції, контрабанді.

З огляду на те що зазначені види економічної діяльності злочинних формувань вимагають постійного контакту з представниками правоохоронних органів і розширення сфер впливу, продовжується боротьба за переділ влади і процес корупційного розкладання деякої частини держслужбовців. При цьому віктимність підприємців лише підвищується, оскільки прес неподаткових платежів і утягнутість у кримінальний економічний оборот обумовлюють їх залежність від кримінальних структур в області керування фінансами, здійснення зовнішньоекономічної діяльності, торгівлі ліквідною продукцією, рівнобіжної юстиції

Кальман О.Г.,
кандидат
юридичних наук, доцент
Національна
юридична академія
України
імені Ярослава
Мудрого

ЕКОНОМІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ І КОРУПЦІЯ В УКРАЇНІ

Проведене нами кримінологічне дослідження взаємозв'язків між корупцією і організованою економічною злочинністю свідчить, що саме організована злочинність і корупція перш за все загрожують національній безпеці України, її подальшому розвитку, забезпеченню конституційного ладу, прав та свобод людини, належному функціонуванню всієї політико-економічної системи. Тому, не випадково, що в Указах Президента України "Про комплексну цільову програму боротьби зі злочинністю на 1996-2000 роки" від 19.06.1996 року і "Про комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 року" від 25 грудня 2000 року боротьба з організованою злочинністю і корупцією у сфері економіки визначена одним із пріоритетних напрямків.

Організована злочинність у сфері економіки реально не може існувати без

Kalman O.G.,
*PhD in Law, Associate Professor,
Yaroslav Mudry National
Law Academy of Ukraine*

ECONOMIC CRIME AND CORRUPTION IN UKRAINE

Criminological investigation of correlation between corruption and organized economic criminality carried out by me testifies that organized criminality and corruption first of all endangers national security of Ukraine, its further development, ensuring constitutional system, proper functioning of all political-economical system. That is why not accidentally the Decrees of the President of Ukraine "On Complex Earmarked for a Specific Purpose Program for Fighting Criminality in 1996-2000" of June 19, 1996 and "On Complex Program in Preventing Criminality for 2001-2005" of December 25, 2000 define fighting organized criminality and corruption in an economic sphere as one of priority directions.

Organized criminality in an economy sphere in reality can not exist without support and close cooperation with power structures. Such symbiosis between criminal groups and corrupted officials was created under influence of some political and economical process. Lately Ukrainian political lexicon acquired a term "oligarch" as a proof of uniting criminality, politics and business. This symbiosis is a

підтримки і тісної взаємодії з владними структурами. Такий симбіоз між злочинними угрупованнями і корумпованими чиновниками в Україні створився під впливом цілої низки політичних і економічних процесів. З недавніх пір в українському політичному лексиконі міцно вкоренився термін “олігархія”, як свідчення зрощення криміналітету, політики і бізнесу. І цей симбіоз містить в собі реальну загрозу для демократичного розвитку суспільства. Сьогодні “великі бізнесмени” в основному користуються фінансовими потоками із державного бюджету за рахунок політичного даху, оскільки в нашій державі без особистих зв’язків неможливо робити значний бізнес. Сучасне законодавство і практика його застосування, на жаль, не в змозі протидіяти кримінальним проявам “олігархів”.

Державно-адміністративне регулювання господарської діяльності і монополна державна власність на переважну більшість економічних об’єктів в період початку реформування економіки, склали головну передумову для розвитку корупційної економічної злочинності. Реформування економіки, зміна форма власності, розвиток підприємництва, лібералізація цінової політики, приватизація державного майна, встановлення нових майнових і земельних відносин – всі ці перетворення проводилися бюрократичним апаратом, який мав право безконтрольно на всьому вузькій правовій основі розпоряджатися велетенськими ресурсами країни. Це і обумовило привабливість державного апарату для злочинних угруповань. Організована злочинність почала стрімко трансформуватися у напрямку зближення з чиновництвом, в руках якого зосереджена уся повнота як політичної, так і економічної влади. А державні силові структури, внаслідок їх децентралізації в процесі перебудови, не змогли протистояти цьому зближенню. До того ж апарат переслідував при цьому відверто корисливу ціль: з одного боку, як можливо довше зберегти свій “феодално-бюрократичний” статус в умовах економічних і політичних перетворень в державі; з другого, отримати свою частку додаткового доходу від державної власності.

Потреба в легалізації кримінальної економічної діяльності змусила організовані злочинні угруповання піти на встановлення більш тісних контактів з чиновницьким апаратом. Основною ціллю тиску на владні

real danger for society democratic development. Nowadays “big businessmen” mainly use financial floods from the state budget using political roof because in our country it is impossible to make big business without personal relations. It is a pity but modern legislation and practice of its applying can not counteract criminal actions of “oligarchs”.

State-administrative regulating of economic activity and monopolistic state property over most economic objects in a beginning of economy reforming period made the main condition for development of corrupted economic criminality. Economy reforming, changing of property forms, entrepreneurship development, price policy liberalization, privatization of state property, establishing new property and land relations – bureaucracy apparatus conducted all these transformations, it had a right without control on a very narrow legal basis to handle huge country resources. This caused the attractiveness of state apparatus for criminal groups. Organized criminality began to transform quickly into closeness with bureaucrats who had both political and economical power. State power structures because of their decentralization during transformation process could not counteract this rapprochement. Besides, the apparatus had a clearly mercenary objective: on one hand, as long as possible to save its “feudal-bureaucratic status” in conditions of economical and political transformations in a state; on the other, to get its own profit share from state property.

The need in legalizing criminal economic activity made organized criminal groups to go for establishing closer contacts with bureaucracy apparatus. The main aim of pressure on power structures was demanding different privileges, which gave a possibility to have bigger profits, evade taxation and criminal responsibility. A bribery of officials (“corruption” in Latin is bribery) has become the most widespread form of such pressure. Officials, as experience testifies, themselves rather often search contacts with criminal elements to sell their services more expensively. If in the middle 80-s on bribery of state and law-enforcement organs representatives up to 33% of criminal money was spent, then nowadays as researches testify – up to 50%.

Thus the connection between organized criminality and corruption in economy sphere was established not as single power excesses but as a certain system, special everyday relations’ infrastructure, which includes representatives of law-

структури стали: вимагання різноманітних пілюг, що давали можливість отримувати більші прибутки, ухилятися від оподаткування і кримінальної відповідальності. А найбільше розповсюдження формою такого тиску став підкуп посадових осіб (корупція у перекладі з латинського значить "підкуп"). Посадові особи, як свідчить практика, і самі досить часто вишукують контакти з кримінальними елементами, щоб подорожче продати свої послуги. Якщо в середині 80-х років на підкуп представників державних і правоохоронних органів витрачалося до 33 % кримінального капіталу, то зараз, по даним досліджень, до 50 %.

Таким чином зв'язок між організованою злочинністю і корупцією у сфері економіки визначився як не поодинокі експеси влади, а як певна система, особлива інфраструктура повсякденних взаємовідносин, до якої входять представники місцевих органів влади, директора приватизованих підприємств, представники правоохоронних і контролюючих органів, політична еліта. Все це робить проблему попередження цієї злочинності завданням надзвичайно складним.

Результати дослідження дають підстави зробити наступні висновки:

1. Проблема корупції і організованої економічної злочинності в Україні прийняла досить загрозливий характер. Вона отримала широке розповсюдження в усіх прошарках суспільства, серед усіх гілок влади.

2. Корупція серед правлячої політичної і економічної еліти стала нормою поведінки, а не виключенням. Вона залишається недосяжною для правоохоронних органів, які і самі частково вражені корупцією і не мають достатніх можливостей для боротьби з нею.

3. Конгломерат корумпованої бюрократії, організованої злочинності і кримінального бізнесу утворив олігархічні структури, які стали недосяжними для соціального і правового контролю і діють лише по власним законам.

4. Корупція і організована економічна злочинність вийшла за рамки державних кордонів і своєю фінансовою могутністю підриває державні, міжнародні інститути влади і економіки, загрожує соціальним інституціям. Демократії. Правам людини, моральним засадам суспільства, затримує економічний розвиток.

enforcement organs and controlling organs, political elite. All this makes a problem of preventing this criminality a considerably difficult task.

The research results give grounds to draw such conclusions:

The problem of organized economic criminality and corruption in Ukraine has become dangerous. It has widely spread in all society layers, among all power branches.

Corruption between ruling political and economical elite has become a norm of behavior, not an exception. It remains unattainable for law-enforcement organs, which are partially infected by it and do not have sufficient possibilities for fighting it.

Conglomerate of corrupted bureaucracy, organized criminality and criminal business created oligarch structures which have become unattainable for social and legal control, and function according to their own laws.

Corruption and organized economic criminality exceeded state boundaries, with its financial power they ruin state, international power and economy institutes, endanger social institutions, democracy, human rights, moral grounds of a society, makes economic development difficult.

Criminal justice system can not counteract economic and corruption criminality. It is directed mostly on detecting and criminal prosecution of persons committed traditional criminal acts, and as a rule do not have considerable stage of society danger and are committed obviously. The power criminality, economic and political elite happen to get into criminal responsibility sphere only in single cases.

The basis of organized economic criminality in the state includes criminal bureaucracy co-associations, which uses state and public institutions for its own purposes.

Social and criminal-legal control over organizational-corruption criminality in the state is extremely weak. More than that, the state itself has enough possibilities to influence actually the activity of law-enforcement organs.

Numerous declarations of higher state officials and current anticorruption legislation are directed to counteracting corruption in all power branches, and do not find their adequate practical application.

Anticorruption legislation is used only at random, mainly concerning the lowest categories of civil servants and officials, or some high level offi-

5. Система кримінальної юстиції не спроможна протистояти навалі економічної і корупційної злочинності. Вона націлена переважно на виявлення і кримінального переслідування осіб, які вчинили традиційні кримінальні діяння, не мають значної ступені суспільної небезпеки і вчинені, як правило, в умовах очевидності. А представники влади, економічної і політичної еліти у сферу кримінальної відповідальності потрапляють лише у поодиноких випадках.

6. Основу організованої економічної злочинності в державі складають злочинні співтовариства бюрократії, яка використовує у своїх цілях державні і громадські інститути.

7. Соціальний і кримінально-правовий контроль за організаційно-корупційною злочинністю в державі вкрай слабкий. Більш того вона сама в достатній мірі має можливість реально впливати на діяльність правоохоронних органів.

8. Численні декларації вищих посадових осіб держави і чинне антикорупційне законодавство спрямовані на протидію корупції у всіх гілках влади не знаходять свого адекватного практичного відтворення.

9. Антикорупційне законодавство застосовується лише вибірково, головним чином, стосовно найнижчих категорій державних службовців і посадових осіб, або окремих високопоставлених осіб, які вкрай скомпрометували себе в очах громадськості і властної еліти.

10. У суспільній свідомості сформувалася чітка установка на те, що хабарництво і організована злочинність – це притаманне нашому суспільству явище.

11. Цілеспрямована боротьба з корупцією не може бути здійснена в результаті разових і короточасних акцій будь-якого ступеня активності та суворості на будь-якому рівні, а потребує довготривалих соціально-економічних, політичних і правових перетворень. Ця діяльність повинна базуватися на поєднанні профілактичних і репресивних заходів. При цьому пріоритетна роль має надаватися профілактичним заходам загально-соціального і спеціально-кримінологічного характеру, які б створили прозору систему для ефективного державного і громадського контролю.

А це, в свою чергу, вимагає:

сціалs which are completely compromised for the public and their own elite.

Public conscience has clear directions that bribery and organized criminality are features intrinsic to our society.

Directed struggle with corruption can not be carried out as a result of single and short-term actions of any activity and severity level, it needs long-term social-economic, political and legal transformations. This activity must be based on uniting preventive and repressive measures. Preventive measures of generally-social and special-criminological character must hold the priority role. These measures would create a transparent system for effective state and public supervision.

In its turn this demands:

increasing effectiveness in activity of special organs on detecting concrete facts of criminal behavior;

conducting special operative-search actions for detecting criminals;

corresponding financial, technical, criminalistical, scientific-methodological ensuring of these actions.

To improve the activity of special organs engaged in detecting corruption and economic crimes it is necessary:

To redirect mentioned above special organs from detecting petty corruption facts to detecting the most dangerous crimes, and displays in the most important spheres of state life and in spheres where this criminality has become the most widespread;

To work out and implement into the activity of special organs necessary methodologies concerning detecting and collecting information about facts on corruption at different levels of state administration, including the highest, in spheres on distributing state money, privatization, health protection, education, other spheres of public and state life;

To determine clearly the order of complete and in time-registration of notifications on committed crimes and other crimes, to establish legal responsibility for violating it by workers of law-enforcement organs;

to solve existing in current legislation collision concerning a way of granting information to law-enforcement organs related to money and property of certain legal persons and individuals; unify and concretize in a one legislation act conditions and the way of granting mentioned above information to law-enforcement and other organs;

- підвищення ефективності діяльності спеціальних органів по виявленню конкретних фактів злочинної поведінки;

- проведення спеціальних оперативно-розшукових заходів з метою виявлення злочинів;

- відповідного матеріально-технічного, криміналістичного, науково-методичного та іншого забезпечення цих заходів.

З метою вдосконалення діяльності спеціальних органів, які здійснюють виявлення корупційних і економічних злочинів, необхідно:

- переорієнтувати зазначені спеціальні органи з виявлення незначних фактів корупції на виявлення найбільш небезпечних злочинів, а також проявів у найбільш важливих сферах життя держави та у сферах, де ця злочинність набула найбільшого розповсюдження;

- розробити та запровадити в діяльності спеціальних органів необхідні методики виявлення та збору інформації про факти корупції на різних щаблях державного управління, у тому числі на найвищих, у сферах розпорядження державними коштами, приватизації, охорони здоров'я, освіти, інших сферах суспільного і державного життя;

- чітко визначити порядок повної та своєчасної реєстрації повідомлень про вчинені злочини та інші правопорушення і встановити юридичну відповідальність за його порушення працівниками правоохоронних органів;

- розв'язати колізію, що існує у чинному законодавстві щодо порядку надання інформації правоохоронним органам відносно коштів та майна окремих юридичних та фізичних осіб; уніфікувати та конкретизувати в єдиному законодавчому акті умови та порядок надання зазначеної інформації правоохоронним та іншим органам;

- визначити конкретні механізми взаємодії спеціальних органів, що здійснюють виявлення посадових злочинів, іншими органами, на які законодавство покладає обов'язок оперативного, технічного, інформаційного та іншого забезпечення діяльності щодо боротьби з ними.

to define concrete mechanism of interaction for special organs which are engaged in detecting malfeasance, other organs which legislation granted power of operative, technical, informational and other assistance in fighting them.

Кулик О. Г.
кандидат
юридичних наук,
старший
науковий співробітник,
Національна

Kulik A.G.
PhD in Law,
Senior Researcher,
National Academy of Interior

ORGANIZED CRIME IN UKRAINE IN 90-s:

*академія
внутрішніх
справ*

STATISTIC ANALYSIS

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ В 90-І РОКИ: СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

До 1989 р. у Кримінальному кодексі Української РСР здійснення злочину організованою групою згадувалося лише один раз як одна з обставин, що обтяжує будь-який злочин (п. 2 ст. 41). Загострення проблеми організованої злочинності в країні наприкінці 80-х і особливо в 90-і роки обумовило доповнення 20 статей Особливої частини кодексу такою кваліфікуючою обставиною, як здійснення злочину організованою групою. Однак визначення такої групи в кодексі було відсутнє.

Задовільне визначення організованої злочинної групи не було дано в постановах Пленуму Верховного Суду України і методичних документах МВС України з даного питання. У результаті правоохоронні органи, насамперед органи внутрішніх справ, були протягом усього зазначеного періоду позбавлені чітких нормативно закріплених орієнтирів, що дозволяють відрізнити організовані злочинні групи (далі ОЗГ) від звичайних груп злочинців. Усе це не могло не позначитися на результатах боротьби з організованою злочинністю.

На основі статистичних даних, що містяться в звітах про результати боротьби з організованими злочинними групами, котрі щорічно складаються МВС України, стан організованої злочинності України в 1991 – 2000 р. р. виглядає таким.

Кількість ОЗГ, що виявляються щорічно в країні, протягом 1991 – 2000 р. р. збільшилася з 371 до 960, тобто в 2,6 рази, число закінчених розслідуванням злочинів, зроблених ОЗГ, – з 1843 до 7744, тобто в 4,2 рази, а кількість виявлених осіб, що вчинили злочини в складі ОЗГ, зросла за 1995 – 2000 р. р. з 2980 до 4074 (+36,7 %). Корумповані ОЗГ і вчинені ними злочини, закінчені розслідуванням протягом всього аналізованого періоду, складали вкрай незначну частину від загального числа виявлених ОЗГ – від 1,2 % до 5,5 %.

Розподіл областей України по величині

The Criminal Code (hereinafter CC) of the Ukrainian SSR (§2, Art.41) once only provided for a crime committed by an organized group as an aggravating circumstance in any crime till 1989. At the close of 80-s and in 90-s especially the country faced a fast-growing and serious challenge from organized crime that caused a classifying circumstance – a commission by an organized criminal group (hereinafter OCG) amended in 20 articles, the Special Part, CC.

Regulations, Session of the Supreme Court and Methodical Instructions, the Ministry of Interior did not give an appropriate definition of OCG. As a result law enforcement and first of all the Ministry of Interior agencies did not have strict legislative acts to define OCG from traditional groups of criminals. All the cited above could not but adversely affect the struggle against organized crime.

According to statistic data for 1991-2000, annual Reports on combating organized criminal groups, the Ministry of Interior the status of organized crime is as follows.

The number of OCG investigated increased from 371 to 960, i.e. by 2.6. The number of cases opened jumped from 1843 to 7744, by 4.2. The number of OCG members prosecuted rose from 2980 to 4074 (by 36.6%) between 1995-2000. We opened a very small number of crimes committed by corrupt OCG that totaled from 1.2% to 5.5% of the general number of OCG investigated during the cited above period.

By organized crime indexes different Ukrainian regions varied in their places greatly enough between 1995-2000. At the end of 2000 the places taken by regions corresponded to the crime indexes more.

Organized crime manifested itself in all regions. The highest level was registered in Dnepropetrovsk, Zaporozhje, Lugansk, Hmelnyzck, Kharkov, Odessa, Zakarpatje, Zhitomir, Sumy, Kherson, Ternopol and Cherkassy regions including The Autonomous Republic of Crimea and the city of Kiev.

Between 1994-2000 among all the OCG investigated the groups of two members averaged 27.4%, of three – 27.8%, from 4 to 10 members – 42% and above 10 – 2.7%. Thus more than a half of all the OCG investigated made up groups of 2-3 members. The decrease in the number of small OCG

показників, що характеризують організовану злочинність, був протягом 1995 – 2000 р. р. дуже мінливим і до кінця періоду став усе більше наближатися до їхнього розподілу по величині показників усієї злочинності.

Прояви організованої злочинності були зареєстровані у всіх регіонах країни. Найбільш високий рівень організованої злочинності був зареєстрований у Дніпропетровській, Запорізькій, Луганській, Хмельницькій, Харківській, Одеській, Закарпатській, Житомирській, Сумській, Херсонській, Тернопільській, Черкаській областях, Автономній Республіці Крим і м. Києві.

Серед усіх виявлених ОЗГ групи, що включали двох осіб, у середньому за 1994 – 2000 р.р. складали 27,4 %, трьох – 27,8 %, від чотирьох до десяти – 42,0 % і більш десяти – 2,7 %. Таким чином, більш половини усіх виявлених ОЗГ – це групи, що складаються з 2 – 3 осіб. Скорочення кількості нечисленних ОЗГ у 1999 – 2000 р. р. можна розглядати як позитивний момент у діяльності правоохоронних органів. Однак варто врахувати, що воно було не настільки значним, а частка таких груп і в 2000 р. перевищувала 50 %. Серед усіх виявлених ОЗГ групи, що проіснували до одного року, у середньому за 1994 – 2000 р. р. складали 71,4 %, до двох років – 23,7 %, від трьох до шести – 4,8 % і більше шести років – 0,1 %.

По території, на якій діяли ОЗГ у середньому за 1994 – 2000 р. р., їх можна розділити так: ті, які діяли в межах одного міста, – 40,9 %; одного району – 27,0 %, з міжобласними зв'язками – 18,0 %, з міжрегіональними зв'язкам (СНД) – 5,7 %, з міжнародними зв'язками – 2,4 %. Таким чином, близько 70 % ОЗГ, що були виявлені правоохоронними органами, складала групи місцевого характеру.

Розподіл осіб, що вчинили злочини у складі ОЗГ, за віком є наступним: особи, що вчинили даний злочин у віці 14 – 15 років, склали 0,9 % від усіх таких осіб у середньому за 1997 – 2000 р. р.; 16 – 17 років – 4,3 % у середньому за 1994 – 2000 р. р.; 18 – 24 роки – 32,1 %; 25 – 29 років – 23,2 %; 30 – 39 років – 26,3 %; 40 – 49 років – 11,2 % і 50 років і більше – 3,5 %. Цей розподіл був протягом аналізованого періоду досить стабільним.

За соціальним станом серед злочинців

during 1999-2000 can be considered a step forward taken by law enforcement. However it should be taken in to consideration that the cited above decrease was not great as the number of small OCG exceeded 50% in 2000.

Among all OCG investigated between 1994-2000 the groups existed during a year averaged 71.4%, nearly 2 years - 23.7% from 3 to 6 – 4.8%, above 6 years – 0.1%.

By territory OCG can be classified as follows. Between 1994-2000 OCG committing crimes within a city averaged 40.9%, within a district – 27%, within Ukraine – 18%, within CIS – 5.7% and the groups established international relations – 2.4%. Thus about 70% composed groups engaged in local activities investigated by law enforcement agencies.

By ages OCG members of 14-15 years old averaged 0.9% in 1994-2000; at age of 16-17 – 4.3%, 18-24 – 32.1%, 25-29 – 23.2%, 30-39 – 26.3%, 40-49 – 11.2% and above 50 – 3.5% in 1994-2000. The cited above figures were stable enough during the analyzed period.

By social status unemployed criminals prevailed averaging 54.9% of the total number of OCG members in 1994-2000. At the same time the cited above number multiplied 2.2 times. Workers averaged 16.3%, white-collar workers – 7.8%, students – 2.3%. The cited above structure coincides with the structure of social status of all individuals committed crimes in Ukraine. It is significant that the average number of different rank officials, which committed crimes as members of OCG did not exceed 9.1% in the cited above period. Among OCG members habitual criminals made up 17.3%. The cited index nearly equals the respective figures as to all criminals. 6.2% were criminals having served term. At that the number of the cited above individuals decreased considerably between 1994-2000.

The roles fulfilled by OCG members were principles in the first degree (70.9%), organizers (24.3%), accomplices (3.9%) and abettors (0.9%).

By the degree of gravity the crimes by OCG investigated in 1994-2000 underwent considerable changes. At the beginning of the analyzed period 63.6% of the crimes were not grave. The rest (36.4%) were grave crimes. In 2000 the situation was quite the contrary.

Among OCG crimes investigated the most spread crimes were theft of private (averaged 22.1% in 1990-2000), state and community (16.4%) property, private property extortion (7.6%), grand larceny

даної категорії переважали непрацюючі, котрі склали в середньому за 1994–2000 р.р. 54,9 % від загального числа таких осіб. Причому їх число збільшилося за зазначений період у 2,2 рази. Робітники склали в середньому 16,3 % осіб, що вчинили злочин у складі ОЗГ, службовці – 7,8 %, студенти й учні ПТУ – СПТУ – 2,3 %. Ця структура в основному збігається зі структурою за соціальним станом всіх осіб, що зробили злочин в Україні. Характерно, що протягом зазначеного періоду середня частка серед злочинців, що вчинили злочини в складі ОЗГ, посадових осіб різних категорій не перевищувала 9,1 %.

Серед осіб, що вчинили злочини в складі ОЗГ, 17,3 % у середньому за досліджуваний період раніше вже вчиняли злочини, що майже збігається з аналогічним показником по всіх злочинцях. Середня частка осіб, що раніше відбували покарання в установах виконання покарання, дорівнювала 6,2 %, причому протягом аналізованого періоду число таких осіб істотно зменшилося.

Розподіл учасників ОЗГ за роллю в групі був наступним: виконавці – 70,9 % у середньому за 1994 – 2000 р.р., організатори – 24,3 %; пособники – 3,9 %, підбурювачі – 0,9 %.

Структура закінчених розслідуванням злочинів, вчинених ОЗГ, за ступенем їхньої ваги перетерпіла протягом 1994 – 2000 р.р. істотні зміни. На початку періоду 63,6 % злочинів даної категорії не були тяжкими, а 36,4 % відносилися до числа тяжких. У 2000 р. ситуація змінилася з точністю до навпаки.

Серед закінчених розслідуванням злочинів, зроблених ОЗГ, найбільш розповсюдженими були крадіжки особистого (у середньому за 1990 – 2000 р.р. 22,1 %), державного чи колективного (16,4 %) майна, вимагання особистого майна (7,6 %), розкрадання державного чи колективного майна в особливо великих розмірах (7,3 %), розбійні напади з метою заволодіння особистим майном (5,0 %), злочини, пов'язані з наркотиками, психотропними речовинами і прекурсорами (4,2 %). На кожний з інших складів злочинів приходилося менш 4 % усіх злочинних посягань даної категорії.

Переважає більшість закінчених розслідуванням злочинів, вчинених ОЗГ, носила загальнокримінальний характер. У різних сферах

of state or community property (7.3%), armored robbery (5%), crimes related to drugs, psychotropics and precursors (4.2%). Each of other crime kinds averaged less than 4% of all the crimes of the category under discussion.

Overwhelming majority of OCG crimes were of general criminal character. Only 15.9% of all crimes were committed by OCG under different economic activities. At the same time committed in State and administrative agencies crimes totaled 1.4%.

The cited statistic data are evidential that by their traits most OCGs investigated between 1991-2000 do not differ much from common criminal groups. There are grounds to state that in Ukraine Organized crime is rather latent.

економіки було зареєстровано в середньому за 1994 – 2000 р. р. лише 15,9 % від загального числа злочинів даної категорії, а в органах державної влади і управління – 1,4 %.

Приведені статистичні дані свідчать про те, що більшість ОЗГ, виявлених у 1991 – 2000 р. р., за своїми ознаками нічим не відрізнялася від звичайних злочинних груп. Є підстави стверджувати, що для організованої злочинності в Україні характерний досить високий рівень латентності.

Перепелиця О.І.,
кандидат
юридичних наук, доцент
Національна
юридична академія
України
Імені Ярослава
Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО СИСТЕМУ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА НОВИМ КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Кримінальна відповідальність а злочини у сфері господарської діяльності передбачена нормами розділу VII КК. У кримінальному законодавстві, яке діяло раніше ці злочини називалися господарськими. З прийняттям нового КК України змінилась як сама назва як і їх система. Це пов'язано з переосмисленням ролі кримінального права в охороні економічних відносин перехідного до ринку періоду. В зв'язку з реформуванням економічної системи зміною принципів державно-правового регулювання відносин, які складаються в процесі здійснення господарчої діяльності, кримінальне право покликане здійснювати боротьбу переважно з новими, раніше невідомими суспільно небезпечними формами економічної поведінки, як і незаконне підприємництво, несумлінна конкуренція і монополістична діяльність, обманні дії відносно конкурентів та ін.

Perepelitsa A.I.
PhD in Law. Associate Professor
Yaroslav Mudry National Law Academy of
Ukraine

THE SYSTEM OF MANAGEMENT RELATED CRIMES IN THE NEW CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Part VII, the Criminal Code of Ukraine (hereinafter CC) provides for criminal responsibility for management related crimes. The early criminal legislation considered the former as economic. The name of the cited above criminal activity and its system was changed since adoption of CC. The innovations were caused by re-comprehension of the role of Criminal Law under safeguarding economic relations in the transition to market period. As a result of reforming the economic system, changing the principles of regulating the state and law relations established under carrying out management activities Criminal Law is called for mainly combating new and earlier unknown harmful to society forms of economic behavior including illegal entrepreneurship, unfair competition and monopoly activity, credit fraud and other.

Included in the new CC the provisions about responsibility for management related crimes are aimed at preserving freedom of enterprise and variety of its organization and law forms, protecting entrepreneurs from unfair competition and monopolism, safeguarding consumer rights and national financial interests. The development of the new management related crimes system lead to appearance of

Норми про відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності, що містяться у новому КК, орієнтовані на захист свободи підприємницької діяльності і різноманітність її організаційно-правових норм, захист підприємництва від несумлінної конкуренції і монополізму охорону прав споживачів товарів та послуг, захист фінансових інтересів держави. Результатом конструювання нової системи злочинів у сфері господарської діяльності є те, що її утворюють переважно невідомі вітчизняному кримінальному законодавству склади злочинів. Кримінальний кодекс України встановлює відповідальність за 37 злочинів у сфері господарської діяльності, більшість з яких не були відомі Кримінальному кодексу 1960 р.

Для систематизації великих груп злочинів, а група злочинів у сфері господарської діяльності одна з самих чисельних у КК, необхідно враховувати особливості родового, видового (підгрупового) і безпосереднього об'єкту.

Родовий об'єкт дозволяє об'єднати в главі VII ті злочини, які посягають на тотожні або однорідні за свою економічну сутність суспільні відносини, що охороняються єдиною системою кримінально-правових норм. Видовий же об'єкт дає можливість виділити у межах цієї групи сусальних відносин, специфічні відносини, що забезпечують різні напрямки діяльності суб'єктів господарювання. Іншими словами, видовий об'єкт сприяє також виділенню тих невеликих груп суспільних відносин, на які посягають злочини у сфері господарської діяльності одного виду. Виділення окремих видів (підгруп) господарських злочинів надає системі більшу стійкість і міцність, підвищує її наукове і практичне значення. Особливості ж безпосереднього об'єкта дозволяє виявити усі злочини в сфері господарської діяльності і систематизувати їх в межах не тільки родового але і видового об'єкта.

З врахуванням сформульованих вище положень система злочинів у сфері господарської діяльності за новим КК може бути конструйована таким чином:

- Злочини, які посягають на суспільні відносини, регулюючи підприємницьку і іншу господарську діяльність юридичних осіб та інших суб'єктів господарювання: порушення порядку зайняття господарською та банківською

corpus delicti that has been mainly unknown in Ukrainian criminal legislation till now. The Criminal Code of Ukraine provides for responsibility for 37 management related crimes that were not regulated by the Criminal Code, 1960.

The management related crimes group is the most numerous one in CC. Thus for systematizing big crime groups it is of paramount importance to take into account the features of generic, specific (subgroup) and direct objects.

A generic object, Part VII, CC allows singling out crimes against identical or similar economic relations regulated by the unique criminal law legislation. Within the cited above social relations a specific object gives an opportunity to indicate particular relations for different activity directions carried out by management subjects. In other words a specific object facilitate singling out the small groups of social relations subjected to a separate kind of management related crimes. Defining separate kinds (subgroups) of management related crimes makes the system more stable and contributes to its scientific and practical significance. Particulars of a direct object facilitate identifying all management related crimes to systematize the former within specific and generic objects.

Taking into account the cited above the management related crimes system, the new CC, could be presented as follows.

Crimes against social relations regulating enterprise and other management activity of legal entities and other economic subjects: violating the procedure of management and banking activities (Art.202, CC); unlawful management activities (Art.203, CC); fictitious enterprise (Art.205, CC); interference in legal management activities (Art.206, CC); legitimizing (laundering) money assets and other property acquired illegally (Art.209, CC); violating the procedure of scrap metal activity (Art.213, CC); adulterating measuring devices (Art.226, CC); collusion on changing or fixing prices or constraining an entity to do that (Art.228, CC); using trademark illegally (Art.229, CC); violating the anti-monopoly legislation (Art.230, CC); unlawful collecting to use and using commercial classified information (Art.231, CC); disclosure of commercial classified information (Art.232, CC).

Crimes against social relations regulating credit and financing activity of the state and economic subjects: producing, storing, buying, transporting, transmitting and importing to Ukraine to

діяльністю (ст. 202 КК); зайняття забороненими видами господарської діяльності (ст. 203 КК); фіктивне підприємництво (ст. 205 КК); протидія законній господарській діяльності (ст. 206 КК); легалізація (відмивання) грошових коштів ті іншого майна, здобутих злочинним шляхом (ст. 209 КК); порушення порядку здійснення операцій з бруксом (ст. 213 КК); фальсифікація засобів вимірювання (ст. 226 КК); змова про зміну чи фіксування цін або примушування до їх змін чи фіксування (ст. 228 КК); незаконне використання товарного знака (ст. 229 КК); порушення антимонопольного законодавства (ст. 230 КК); незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю (ст. 231 КК); розголошення комерційної таємниці (ст. 232 КК).

- Злочини, які посягають на суспільні відносини, регулюючи кредитно-фінансову діяльність держави і суб'єктів господарювання: виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї (ст. 199 КК); незаконні дії документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 КК); незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків (ст. 208 КК); порушення законодавства про бюджетну систему України (ст. 210 КК); видання нормативно-правових або розпорядчих актів, які змінюють доходи і видатки бюджету всупереч встановленому законом порядку (ст. 211 КК); підроблення знаків поштової оплати і проїзних квитків (ст. 215 КК); шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК); порушення порядку випуску (емісії) та обігу цінних паперів (ст. 223 КК); виготовлення, збут та використання підроблених недержавних цінних паперів (ст. 224 КК).

Злочини, які посягають на монополію державного регулювання в окремих сферах суспільних відносин: порушення правил здачі дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння (ст. 214 КК); незаконне виготовлення, збут або використання державного пробірної клейма (ст. 217 КК).

- Злочини, які посягають на суспільні відношення, регулюючи переміщення товарів

utter or uttering counterfeit money, national securities or lottery –tickets (Art.199, CC); illegal operations with money orders, charge cards or other means of access to bank accounts and equipment to produce them (Art.200, CC); illegal opening or using currency accounts abroad (Art.208, CC); violating the laws on the budget system of Ukraine (Art.210, CC); issuing regulations and orders to change revenues and expenses of the budget contrary to law (Art.211, CC); counterfeiting post payments marks and travel tickets (Art.215, CC); finance fraud (Art.222, CC) violating issue (emission) and security circulation procedures (Art.223, CC); producing, selling and using counterfeit non-national securities (Art.224, CC).

Crimes against national monopoly to regulate definite social relations: violating the rules of surrendering precious metals and stones (Art.214, CC); illegal producing, selling or using a national mark of assay (Art.217, CC).

Crimes against social relations regulating goods transference through custom borders; smuggling (Art.201, CC).

Crimes against social relations regulating the procedure of computation and discharge of taxes and other payments: evading taxes, takings and other compulsory payments (Art.212, CC); illegal producing, storing, selling or transporting to sell excisable goods (Art.204, CC); illegal producing, counterfeiting, using or selling documentary stamps or check marks produced, obtained illegally or counterfeited (Art.216, CC).

Crimes against social relations regulating bankruptcy: false bankruptcy (Art.218, CC); bringing to bankruptcy (Art.219, CC); concealing constant financial inability (Art.220, CC); illegal acts under bankruptcy (Art.221, CC).

Crimes against social relations regulating trade and consumer services: fraud against customers and clients (Art.225, CC); producing and selling unsound products (Art.227, CC).

Crimes against social relations regulating privatization of national, municipal or enterprises' property: unlawful privatization of national, municipal or enterprises' property (Art.233, CC); illegal operating privatization documents (Art.234, CC); breaking compulsory terms of privatizing and subsequent using national, municipal or enterprises' property (Art.235, CC).

The proposed system is characterized by definite orderliness and balance facilitating, by no

через митний кордон: контрабанда (ст.. 201 КК).

- Злочини, які посягають на суспільні відносини, регулюючи порядок обчислювання і сплати податків і інших платежів: ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (ст.. 212 КК); незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК); незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору чи контрольних марок (ст. 216 КК).

- Злочини, які посягають на суспільні відносини, регулюючи процедуру банкрутства: фіктивне банкрутство (ст. 218 КК); доведення до банкрутства (ст. 219 КК); приховування стійкої фінансової неспроможності (ст. 220 КК); незаконні дії у разі банкрутства (ст. 221 КК).

- Злочини, які посягають на суспільні відносини, регулюючи сферу торгівлі і обслуговування населення: обман покупців та замовників (ст. 225 КК); випуск або реалізація недоброякісної продукції (ст. 227 КК).

- Злочини, які посягають на суспільні відносини, регулюючи порядок приватизації державного, комунального майна або підприємств: незаконна приватизація державного, комунального майна (ст. 233 КК); незаконні дії щодо приватизаційних паперів (ст. 234 КК); недотримання особою обов'язкових умов щодо приватизації державного, комунального майна та підприємств та їх подальшого використання (ст. 235 КК).

Запропонована система характеризується не тільки відповідною гармонійністю і збалансованістю, що безумовно буде сприяти точному застосуванню відповідних кримінально-правових норм на практиці, але й динамічністю, бо в ній закладені можливості для наступного удосконалення законодавства про відповідальність у сфері господарської діяльності.

Попович В. М.,
кандидат
юридичних наук,
доцент
Український
фінансово-
економічний

means, applying criminal law provisions precisely and by dynamics as the system gives opportunities to improve the legislation on responsibility for management related crimes.

POPOVICH V. M.,
PhD in Law, Associate Professor
Ukrainian Finance and Economics Institute,
State Tax Administration of Ukraine

**COUNTERACTING LEGITIMIZATION
(LAUNDERING) OF ILEGALLY ACQUIRED**

*інститут ДПА
України*

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЮ) ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА ІНШОГО МАЙНА НЕЗАКОННОГО ПОХОДЖЕННЯ: КРИМІНОЛОГІЧНИЙ І НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

Проблеми боротьби з відмиванням доходів незаконного походження тісно пов'язані з механізмом протидії тінізації суспільно-економічних відносин. Більше того, такі кримінологічні категорії, як “тіньова економіка”, капітали організованих злочинних формувань”, “відмивання доходів протизаконного походження”, і такі економічні категорії, як “податкові та інші доходи”, “бюджет держави”, “реальний обсяг ВВП”, “стан процесів економічного відтворення”, економічний, морально-психологічний клімат у сфері сучасних криміногенно насичених суспільно-економічних відносин України в плані криміногенної тінізації економіки є категоріями взаємозалежними, бо коли обсяги тіньової економіки і тінізація відносин досягають критично високого рівня, деградація всіх складових економічного процесу, як і негативний вплив криміногенного потенціалу на морально-психологічний стан у країні, набувають саморегулятивного відтворення.

Тінізація економіки в Україні з певних причин переросла критично допустимий поріг.¹

¹ На думку фахівців, критично припустимим порогом вважається 30-35 % тіньового капіталообороту від ВВП. В Україні, за розрахунками різних фахівців, тіньова економіка складає: 50-55 % від ВВП (Геєць В. М. Перешкоди економічному поступу та можливі шляхи їх подолання // Економічний часопис. – 1996. – №11. – С. 23); 70 % від національного доходу (Інститут реформ. Вісник громадських слухань. – 2000. - №2. – С. 59).

Тому проблема протидії процесам розповсюдження криміногенних тіньових економічних відносин перестала бути лише

PROCEEDS AND OTHER PROPERTY

Struggle against laundering of illegally acquired proceeds is closely connected with counteracting shadowing of social and economic relations. Moreover under criminal shadowing of economy such criminology notions as “shadow economy”, “organized criminal groups capital”, laundering proceeds illegally acquired” and such economic notions as “taxable and other proceeds”, “national budget”, “real GDP”, “status of economic revival processes” including economic, moral and psychological atmosphere of current criminalized social and economic relations are interdependent categories. When shadowing of economy and relationships reaches the highest degradation point in all economic process components and impact of crime on moral and psychological situation begin self-rising.

By definite reasons shadowing of economy has exceeded the rejection limit¹. That's why counteracting expansion of criminal shadow economic relations is no longer the task solved by mobilizing tax and other budget revenues only. Address of the cited above problem transgresses the bounds of merely economic or law jurisdiction. In the causal and technological view this is an integral economic and criminal problem growing into a global social one.

Disguised as legal ones anti-social shadow financial transactions and economic operations are developing into criminal, but not criminalized (CC does not stipulates the former) economic relations directly. The distinction is erasing between pseudo-enterprise activities,

¹By expert judgment the rejection limit for shadow capital turnover is 30-35% of GDP. According to calculations by different experts shadow economy foot up to 50-55% of GDP (V.M.Gajecz. Obstacles in the Way of Economic Progress and Measures for Removing the Former. // Economic Chronicle. –1996, #11, p.23) and 70% of national income. (Reform Institute. Visnik Gromadskih Sluhan. - 2000, #2, p.59).

legitimization (laundering), accumulation of illegally acquired capital and legal financial and economic activities. At the same time criminal shadow capital turnover causes corruption penetrating into all administrative, economic and law infrastructures.

The following complicates the problem. From the angle of the background and time and

проблемою мобілізації податкових та інших надходжень до бюджету. Вона взагалі виходить за межі суто економічної чи суто правової проблематики. Щодо причинно-технологічних аспектів – це цілісна економіко-кримінологічна проблема, що переростає у глобальну соціальну проблему. Завуальовані під легітимні тіньові суспільно небезпечні фінансово-господарські операції набувають форм прямого продовження криміногенних, але некриміналізованих (не введених у кримінальний закон) економічних відносин. Межа між псевдопідприємницькою діяльністю, легалізацією (“відмиванням”), акумуляцією протиправних капіталів та законною фінансово-господарською діяльністю стирається. Водночас, тіньовий капітооборот криміногенного характеру зумовлює зростання корупції у всій інфраструктурі організаційно-управлінських, економічних та правозастосовчих відносин.

Проблема ускладнюється тим, що весь цей деструктивно руйнівний масив криміногенних економічних відносин в історично-часовому плані виник раптово, на тлі припущених помилок у процесі здійснення соціально-економічних перетворень і стрімко розповсюджується, а відповідна науково виважена правова, організаційно-управлінська, технічна та технологічна інфраструктура детінізації відносин напруцьовується занадто повільно.

Мета проведеного дослідження полягає у тому, щоб, виходячи зі стану наукової розробки проблем боротьби з відмиванням доходів протизаконного походження, у світовій практиці визначити структуру, основні схеми відносин, пов’язаних із відмиванням доходів незаконного походження (ДНП), виділити характерні особливості феномена їх відмивання в Україні, встановити прогалини у нормативно-правовому забезпеченні боротьби з цим явищем, на підставі чого розробити комплекс пропозицій щодо вдосконалення організаційно-управлінського і нормативно-правового забезпечення протидії відмиванню доходів незаконного походження.

Для досягнення визначеної мети у процесі дослідження виконані наступні завдання:

caused by mistakes made under reforming social and economic spheres the destructive body of criminal economic relationships appeared instantly and continues booming. Appropriate a science-grounded law, administrative, technique and technological infrastructure is developed slowly to de-shadow the relationships.

Proceeding from the academic development of the combating illegally acquired proceeds internationally the researchers identified the structure and main schemes of relationships connected with laundering illegally acquired proceeds, established features of the phenomena in Ukraine and gaps in the legislation regulating the combat against the phenomena and developed the complex of propositions as to improving organizational, administrative and legislative mechanism for counteracting laundering of illegally acquired proceeds.

To achieve the cited above aims the researchers fulfilled the following:

- analyzed scientific publications by Ukrainian and foreign authors as to the counteracting laundering illegally acquired proceeds;
- identified the most criminal segments of social and economic relationships facilitating laundering illegally acquired proceeds. Based on the cited above the researchers developed the classification of the most spread schemes as to “accumulating” and “laundering” of illegally acquired proceeds in Ukraine and identified the criminal law classification of the cited above acts problems;
- identified structures and key provisions of the legislation adopted in other countries including international trade and commerce activities. The cited legislation regulates the counteracting laundering of illegally acquired proceeds;
- established technological and procedural components of the infrastructure for counteracting laundering of illegally acquired proceeds including the most effective measures to adjust international experience in forming the law infrastructure for counteracting laundering of illegally acquired proceeds to economic and law environment in Ukraine;
- worked up a appropriate conceptual complex for developing procedural mechanisms of the organizational, administrative and law infrastructure for counteracting laundering of illegally acquired proceeds;
- developed the organizational and

здійснено аналіз наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних авторів з питань боротьби з відмиванням доходів протиправного походження;

встановлено найбільш криміногенні сегменти суспільно-економічних відносин, завдяки яким здійснюється відмивання доходів протиправного походження, на підставі чого створена класифікація найбільш розповсюджених схем “навивання” та “відмивання” доходів протиправного походження в Україні, а також визначені проблеми кримінально-правової кваліфікації таких діянь;

встановлена існуюча в інших державах та сфері міжнародних економічних відносин структура та ключові положення змісту нормативно-правових актів, що утворюють організаційно-правову систему протидії відмиванню доходів протиправного походження;

визначені технологічні та процесуальні складові інфраструктури протидії відмиванню доходів незаконного походження, а також найбільш ефективні шляхи адаптації міжнародного досвіду з питань створення організаційно-правової інфраструктури протидії відмиванню доходів незаконного походження до економіко-правового середовища України;

розроблено необхідний понятійний апарат, придатний для утворення процедурних механізмів інфраструктури організаційно-управлінського і нормативно-правового забезпечення протидії відмиванню доходів протиправного походження;

розроблено комплекс організаційно-правових рекомендацій, у тому числі і кримінально-правового характеру, спрямованих на забезпечення боротьби з відмиванням доходів протиправного походження;

Підготовлено узагальнюючий вихідний документ у вигляді вступу та трьох розділів:

Розділ 1. Специфіка відмивання доходів незаконного походження в Україні

1.1. Співвідношення феномена відмивання доходів протизаконного походження з тіньовою економікою і організованою злочинністю

1.2. Роль інформаційних технологій у

law recommendations including ones of criminal law character as to the improving struggle against laundering of illegally acquired proceeds;

- wrote the paper generalizing the research results including the introduction and three chapters:

Chapter I Specific Character of laundering illegally acquired proceeds in Ukraine

1.1 Interrelations between laundering illegally acquired proceeds and shadow economy including organized crime.

1.2 Information technologies and laundering illegally acquired proceeds: criminology and criminal law aspects.

Chapter II The academic development of law framework for combating laundering illegally acquired proceeds

2.1 The academic development of the ‘laundering illegally acquired proceeds’ components.

2.2 The current legislation and coordination as to combating of laundering illegally acquired proceeds: Ukrainian and international experience.

Chapter III Methodological bases for establishing organizational and law infrastructure to combat laundering illegally acquired proceeds under taking into consideration the crime specifics in Ukraine

3.1 Terminology as to interrelations between shadow economy and laundering illegally acquired proceeds.

3.2 Academic and practical bases for improving the legislation as to combating of laundering illegally acquired proceeds.

Instead of Conclusions Proposals to improve the legislation as to combating of laundering illegally acquired proceeds

Proceeding from the cited above it is evident that to achieve the purpose and to fulfill the task the researcher began with identifying the interrelations between ‘laundering illegally acquired proceeds’ and shadow economy including organized crime – a key source of shadow proceeds acquired

119 ally.
The cited approach to the research on laundering illegally acquired proceeds is conditioned by the circumstances that a technological structure of various illegal sources in shadow economy including organized crime considerably coincides with technological procedures of laundering illegally acquired proceeds. However, under globalization of illegal shadow an activity the ‘illegally acquired proceeds’

відмиванні доходів незаконного походження: кримінологічний і кримінально-правовий аспекти

Розділ 2. Стан наукової розробки та організаційно-правового забезпечення боротьби з відмиванням доходів незаконного походження

2.1. Рівень наукової розробки структурних складових відмивання доходів незаконного походження

2.2. Організаційно-правове забезпечення та координація боротьби з відмиванням доходів незаконного походження: вітчизняна та світова практика

Розділ 3. Методологічні засади створення організаційно-правової інфраструктури протидії відмиванню доходів незаконного походження з урахуванням специфіки криміногенних процесів в Україні

3.1. Термінологія, що відображає співвідношення процесів тінізації економічних відносин з процедурою відмивання доходів незаконного походження

3.2. Науково-практичні засади правового забезпечення боротьби з відмиванням доходів незаконного походження

Замість висновків. Пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення боротьби з відмиванням доходів незаконного походження.

Як видно з назви розділів, для досягнення мети і виконання завдань дослідження виклад матеріалу ми розпочали з визначення співвідношення феномена “відмивання доходів незаконного походження” з тіньовою економікою та ключовою групою джерел тіньових доходів незаконного походження – організованою злочинністю.

Такий підхід до дослідження проблем з відмиванням ДНП зумовлюється тим, що технологічна структура різноманітних криміногенних джерел тіньової економіки, в тому числі і такої групи, як організована економічна злочинність, більшою мірою співпадають з технологічними процедурами процесів відмивання доходів незаконного походження. Щоправда, в умовах глобалізації тіньових процесів криміногенного характеру відмивання ДНП до певної міри уособлюється, стає ніби самостійним джерелом накопичення

laundering is becoming more independent source of accumulating shadow capital, i.e. shadow economy is turning a professional activity. At the same time the structure and schemes of laundering illegally acquired proceeds mainly coincide with the structure and forms of shadow capital turnover and means of organized economic crime. If considered the monitoring and combating of laundering illegally acquired proceeds in the light of interrelation between the cited phenomena and shadow economy and organized crime such consideration will approximately shows a technological, subjective and casual composition of laundering illegally acquired proceeds.

тіньових капіталів, тобто перетворюється для значної частини тіньовиків у професійний вид діяльності. Разом з тим, структура і схеми відмивання ДНП здебільшого співпадають зі структурою та формами тіньового капіталообороту і способами проявів організованої економічної злочинності. Тому розгляд проблем пізнання моніторингу і протидії феномену відмивання доходів незаконного походження через призму його співвідношення з тіньовою економікою. І організованою злочинністю більш точно відобразить технологічний, суб'єктний і причинний склад процесів відмивання протизаконних доходів.

Сібільова Н. В.
кандидат
юридичних наук, доцент,
Національна
юридична академія
України імені
Ярослава Мудрого

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВОГО
КОНТРОЛЮ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ
ПРАВОСУДДЯ ПО СПРАВАХ
ПРО ЗЛОЧИННИ, ВЧИНЕНИХ
ОРГАНІЗОВАНИМИ
ЗЛОЧИННИМИ ФОРМУВАННЯМИ**

1. Проблема співвідношення інтересів суспільства й інтересів окремої особистості в ракурсі посилення боротьби з організованою злочинністю – одна із самих складних. Кожна держава вирішує її з врахуванням сформованих

Sibilyova N.V.,
*PhD in Law, Associate Professor,
Yaroslav Mudry National Law
Academy of Ukraine*

**PROCEDURE ASPECT OF
REALIZATION OF JUDICIAL CONTROL IN
ADMINISTERING JUSTICE IN CASES OF
CRIMES COMMITTED BY ORGANIZED
CRIMINAL GROUPS**

THE PROBLEM OF SOCIETY AND INDIVIDUAL'S INTERESTS CORRELATION IN INCREASING FIGHTING ORGANIZED CRIME IS ONE OF THE MOST COMPLICATED. EVERY STATE SOLVES IT CONSIDERING EXISTED LEGAL TRADITIONS, IDEAS, LEGAL CONSCIENCE OF THE PEOPLE, AND EVEN THEIR MENTALITY. BUT THE GENERAL TENDENCY IS THAT THE MEANS OF FIGHTING ORGANIZED CRIMINALITY ARE MORE SEVERE THAN THOSE APPLIED FOR FIGHTING NOT ORGANIZED CRIME. PAPERS OF UNO

правових традицій, ідей, рівня правосвідомості народу і, навіть, його менталітету. Але загальна тенденція полягає в тому, що засоби боротьби з організованою злочинністю є більш суворими, чим ті, котрі застосовуються в боротьбі зі злочинністю неорганізованою. Це підтверджують і матеріали X Конгресу ООН по попередженню злочинності і поведженню з правопорушниками (Відень, квітень 2000 р.), у яких визнається, що у світлі збільшення масштабів і появи нових форм транснаціональної організованої злочинності варто переоцінити деякі традиційні погляди на поняття справедливості для правопорушників, переглянути їхні деякі права, оскільки вони перешкоджають ефективному розслідуванню і судовому переслідуванню.

2. Проаналізуємо у цьому зв'язку адекватність законодавчого регулювання застосування такого запобіжного заходу як взяття під варту сучасному стану злочинності, зокрема, наявності її організованих форм. Метою будь-якого запобіжного заходу, у т. ч. і арешту, є необхідність попередження відхилення від слідства і суду; недопущення перешкоджання встановлення істини, попередження злочинної діяльності і забезпечення можливості виконання вироку. Взяття під варту є найбільш суворим запобіжним заходом, і воно застосовується, як правило, лише в справах про злочини, за вчинення яких законом передбачене покарання у виді позбавлення волі на термін понад три роки. Але при цьому необхідно враховувати обставини, закріплені в ст. 148 КПК України. Виключення складають особи, у відношенні яких такий запобіжний захід, як арешт, обирається по мотивах однієї лише небезпеки злочину, у вчиненні якого вони обвинувачуються. Небезпека злочину – оцінююча категорія. Тому, щоб уникнути різнобою судової практики, це питання й вирішене законодавчим шляхом – закріпленням в КПК переліку складів злочинів, що нормативно визнані небезпечними.

При розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними групами, до відповідальності за вчинення тяжких злочинів залучаються особи, які стоять на нижній сходинці ієрархії злочинного формування, безпосередні виконавці. Організатори злочинних формувань затримуються найчастіше за незначні злочини й обраний у відношенні їх запобіжний захід – арешт, – при оскарженні в суді може бути

XTH CONGRESS ON PREVENTING CRIME AND TREATMENT OF LAW VIOLATORS (VIENNA, APRIL 2000) PROVED THAT BECAUSE OF INCREASING SCALE AND APPEARING NEW FORMS OF TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIMINALITY, IT IS WORTH RECONSIDER SOME TRADITIONAL OPINIONS CONCERNING JUSTICE FOR LAW VIOLATORS, AND SOME THEIR RIGHTS AS THEY ARE AN OBSTACLE FOR EFFECTIVE INVESTIGATION AND PROSECUTION.

LET US ANALYZE IN CONNECTION WITH IT THE ADEQUACY OF LEGISLATION REGULATION IN APPLYING SUCH PUNISHMENT AS PUTTING IN PRISON TO MODERN STATE OF THE CRIMINALITY, IN PARTICULAR, ITS ORGANIZED FORMS. THE AIM OF ANY CONFINEMENT MEASURE INCLUDING ARREST IS A NECESSITY IN PREVENTING EVADING INVESTIGATION OR TRIAL; NOT ADMITTING TO PREVENT ESTABLISHING THE TRUTH, PREVENTING CRIMINAL ACTIVITY AND PROVIDING POSSIBILITIES FOR IMPLEMENTING THE SENTENCE. PUTTING UNDER ARREST IS A SEVERE MEASURE AND IS USED AS A RULE ONLY IN CASES ON COMMITTED CRIMES FOR WHICH THE LAW PROVIDES CONFINEMENT TERM OF MORE THAN THREE YEARS. BUT ONE SHOULD TAKE INTO CONSIDERATION CONDITIONS PROVIDED IN ARTICLE 148 OF CRIMINAL PROCEDURAL CODE OF UKRAINE. THE EXCEPTIONS ARE PERSONS FOR WHOM ARREST WAS CHOSEN EVEN ONLY BECAUSE OF DANGEROUS MOTIVES OF CRIME THEY ARE ACCUSED IN COMMITTING. THE DANGER OF A CRIME IS AN ESTIMATE CATEGORY. THAT IS WHY IN ORDER TO AVOID DISCREPANCIES IN LEGAL PRACTICE THIS PROBLEM IS SOLVED BY LEGISLATION - THE LIST OF CRIMES NORMATIVELY CONSIDERED DANGEROUS WAS SET IN THE CRIMINAL PROCEDURAL CODE OF UKRAINE.

DURING INVESTIGATING CRIMES COMMITTED BY ORGANIZED CRIMINAL GROUPS, THE PERSONS STANDING ON THE LOWEST STEP IN CRIMINAL GROUP HIERARCHY ARE ARRAIGNED, THEY ARE THE DOERS. PERSONS IN CHARGE OF CRIMINAL GROUPS ARE DETAINED MOSTLY FOR PETTY OFFENCES, AND ARREST AS A CONFINEMENT

125 E FOR THEM MAY BE WHEN LODGING APPEAL TO COURT BE CHANGED INTO A Milder ONE: PLEDGE OR SUBSCRIPTION ON NON-LEAVING ON ABSOLUTELY LEGAL BASIS. AFTER IT THEY ARE EITHER HIDING OR (DEPENDING ON SITUATION) ASSASSINATED. THUS ARRESTING PERSONS ACCUSED IN COMMITTING CRIMES AS MEMBERS OF ORGANIZED GROUPS HAS ONE MORE OBJECTIVE – SAVING THEIR LIFE AND

змінений на більш м'який: заставу чи підписку про невиїзд на зовсім **законних** підставах. Після цього вони або ховаються, або (у залежності від ситуації) їх убивають. Таким чином, взяття під варту осіб, обвинувачених у вчиненні злочинів у складі організованих груп, має ще одну мету – збереження їм життя і здоров'я. Тому, щоб забезпечити досягнення цілей правосуддя, необхідно ввести в процесуальний закон самостійну підставу застосування запобіжного заходу – утримання під вартою: “якщо особа обвинувачується в злочині, вчиненому в складі організованої групи чи злочинної організації”.

3. Організована злочинність носить транснаціональний характер, її діяльність охоплює держави, що відрізняються не тільки механізмом державного устрою і формою правління, але і відносяться до різних правових систем. А це утрудняє використання доказів, отриманих в одній державі, в якості доказів для здійснення правосуддя в іншій, оскільки воно здійснюється на основі національного кримінально-процесуального законодавства. Необхідно мінімізувати наслідки правових відмінностей. У цьому аспекті представляє інтерес аналіз основ, порядку і наслідків застосування такої дії, як прослуховування телефонних переговорів і інших засобів зв'язку.

В Україні нормативна регламентація прослуховування телефонних переговорів і електронного спостереження на законодавчому рівні вперше була здійснена в 1992 р. у Законі “Про оперативно-розшукову діяльність”. Однак відсутність судової процедури контролю за одержанням інформації не забезпечувала її достовірність і не гарантувала дотримання прав і свобод громадян. Істотні зміни в процедурі контролю за проведенням оперативно-розшукових дій відбулися в зв'язку з прийняттям у 1996 році Конституції України, коли негласне проникнення в житло, прослуховування телефонних переговорів стало можливим тільки за згодою суду. Наступним важливим кроком на шляху законодавчої регламентації обмеження конституційних прав громадян став Закон України від 21 червня 2001 р. “Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України”. Цей Закон уперше регламентував мотиви і підстави здійснення такої слідчої дії, як зняття інформації з каналів зв'язку, а також зміст постанови про дачу згоди на його проведення.

HEALTH. THAT IS WHY TO ACCOMPLISH THE GOALS OF JUSTICE, IT IS NECESSARY TO PUT IN INTO PROCEDURAL LAW A SEPARATE REASON FOR CHOOSING ARREST AS A CONFINEMENT MEASURE: “IF A PERSON IS ACCUSED IN COMMITTING A CRIME BEING A MEMBER OF ORGANIZED GROUP OR CRIMINAL ORGANIZATION”.

ORGANIZED CRIMINALITY HAS TRANSNATIONAL CHARACTER, ITS ACTIVITY EMBRACES STATES THAT ARE DIFFERENT NOT ONLY IN STATE SYSTEM OR GOVERNMENT FORM MECHANISM BUT ALSO BELONGING TO DIFFERENT LEGAL SYSTEMS. THIS MAKES DIFFICULT USING EVIDENCE OBTAINED IN ONE COUNTRY FOR ADMINISTERING JUSTICE IN ANOTHER, AS IT IS REALIZED ON A BASIS OF NATIONAL CRIMINAL-PROCEDURAL LEGISLATION. IT IS NECESSARY TO MINIMIZE THE CONSEQUENCES OF LEGAL DIFFERENCES. FROM THIS POINT OF VIEW THE ANALYSIS IS INTERESTING CONCERNING REASONS, WAYS AND CONSEQUENCES OF IMPLEMENTING SUCH ACTION AS TAPPING PHONE CALLS AND OTHER COMMUNICATION MEANS.

IN UKRAINE NORMATIVE REGULATION OF TAPPING PHONE CALLS AND ELECTRONIC SUPERVISION ON LEGISLATION LEVEL AT FIRST WAS IMPLEMENTED IN 1992 IN THE LAW “ON OPERATIVE-SEARCH ACTIVITY”. THOUGH THE ABSENCE OF JUDICIAL PROCEDURE OF SUPERVISION OVER OBTAINING INFORMATION DID NOT GUARANTEE ITS TRUTH, OBSERVANCE OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS. CONSIDERABLE CHANGES IN THE PROCEDURE OF CONTROL OVER OPERATIVE-SEARCH ACTIONS WERE IN 1996 BECAUSE OF ADOPTING CONSTITUTION OF UKRAINE, WHEN SECRET INTRUSION INTO PREMISES, TAPPING PHONE CONVERSATIONS HAD BECOME POSSIBLE ONLY WITH COURT PERMISSION. NEXT IMPORTANT STEP FOR LEGISLATION REGULATION IN RESTRICTING CONSTITUTIONAL RIGHTS OF CITIZENS HAD BECOME THE LAW OF UKRAINE “ON BRINGING IN CHANGES INTO CRIMINAL PROCEDURAL CODE OF UKRAINE” OF JUNE 21, 2001. THIS LAW FOR THE FIRST TIME REGULATED REASONS AND GROUNDS FOR ACCOMPLISHING SUCH INVESTIGATION ACTION AS OBTAINING INFORMATION FROM COMMUNICATION CANALS, AND ALSO HAVING PERMISSION FOR CONDUCTING IT.

NEVERTHELESS, NON-REGULATION IN SOME ISSUES STILL EXISTED, AND EVEN A NEED FOR LEGISLATIVE SOLVING NEW ONES AROSE. THIS CAN

Проте не була знята неврегульованість деяких питань і навіть виникла необхідність законодавчого рішення нових. Це відноситься, передусім, до чіткого визначення термінів обмеження конституційних прав громадян і реальності судового контролю за цим обмеженням. Кодекс передбачає, що в постанові судді про дачу згоди на зняття інформації з каналів зв'язку вказується термін, протягом якого ця інформація знімається. Закон "Про оперативно-розшукову діяльність" також говорить про терміни, однак загальним чином, а саме: обмеження прав і свобод має тимчасовий характер. Таким чином, терміни обмеження визначаються не законом, а за розсудом судді, і це представляється не самим вдалим рішенням. Слід би указати початковий, а також максимальний (наприклад, два місяці) термін здійснення дій, що обмежують конституційні права громадян (який до того б диференціювався в залежності від етапу і стадії розслідування справи), а також порядок продовження суддею спочатку встановленого терміну в межах, передбачених законом. Таке правило дозволило б при розв'язанні питання про допустимість використання як доказів фактичних даних, отримані поза рамками встановленого законом терміну, уникнути можливих зловживань. З цією же метою потрібно передбачити в обов'язковому порядку залучення до матеріалів кримінальної справи: а) постанови судді, що дозволяє зняття інформації з каналів зв'язку; б) постанови про продовження терміну здійснення цієї дії; в) протоколів всіх випадків огляду, прослуховування і виїмки. У КПК (ст. 187) передбачено, що зняття інформації з каналів зв'язку припиняється після закінчення терміну, встановленого для виконання цієї слідчої дії постановою судді (якщо до закінчення терміну не відпаде в ньому необхідність). Тому потрібно встановити правило, згідно з яким слідчий зобов'язаний інформувати суд, що дав згоду на зняття інформації з каналів зв'язку, незалежно від результатів слідчої дії про її закінчення з додатком копій відповідних протоколів, якщо здійснювалися прослуховування або вивчення іншим способом змісту знятої інформації.

BE REFERRED FIRST OF ALL TO CLEAR DEFINING TERMS FOR LIMITATION CONSTITUTIONAL RIGHTS OF CITIZENS, AND REALITY OF JUDICIAL CONTROL OVER THIS RESTRICTION. THE CODE PROVIDES THAT JUDICIAL DECISION CONCERNING OBTAINING INFORMATION FROM COMMUNICATION CANALS HAS A TERM DURING WHICH THIS INFORMATION MAY BE OBTAINED. THE LAW "ON OPERATIVE-SEARCH ACTIVITY" ALSO HAS INDICATION TO TERMS BUT ONLY GENERALLY, THAT IS "LIMITATION OF CONSTITUTIONAL RIGHTS AND FREEDOMS IS TEMPORARY". THUS THE TERMS ARE LIMITED NOT BY A LAW BUT BY A WISH OF A JUDGE, THAT IS I THINK NOT THE BEST DECISION. INITIAL AND MAXIMUM (TWO MONTHS, FOR EXAMPLE) TERMS FOR IMPLEMENTING ACTIONS RESTRICTING CONSTITUTIONAL RIGHTS OF CITIZENS (IN ADDITION IT WILL BE DIFFERENTIATED DEPENDING ON A STAGE OF CRIME INVESTIGATION), AND ALSO THE WAY OF PROLONGING INITIALLY SET TERM BY A JUDGE, IN LIMITS PROVIDED BY LAW. SUCH A RULE WOULD ALLOW DECIDING A QUESTION OF USING FACTS OBTAINED LATER THAN IN TERMS SET BY LAW AS EVIDENCE, AVOIDING PROBABLE ABUSES. FOR THE SAME PURPOSE SHOULD BE PROVISIONS OF SUCH ATTACHMENTS TO A CRIMINAL CASE DOCUMENTS: A) A DECISION OF A JUDGE ALLOWING OBTAINING INFORMATION FROM COMMUNICATION CANALS; B) A DECISION ON PROLONGING THE TERM OF IMPLEMENTING THIS ACTION; C) PROTOCOLS OF ALL TAPPING, COLLECTING AND SEARCHING CASES. THE CRIMINAL PROCEDURAL CODE (ARTICLE 187) PROVIDES THAT OBTAINING INFORMATION FROM COMMUNICATION CANALS IS CEASED AFTER THE END OF TERM SET FOR IMPLEMENTING THIS INQUIRY ACTION BY JUDICIAL DECISION (IF THERE IS STILL A NECESSITY IN IT BEFORE THE END OF TERM). THAT IS WHY A RULE SHOULD BE SET ACCORDING TO WHICH AN INVESTIGATOR MUST INFORM THE COURT THAT GAVE PERMISSION (IRRELEVANT TO RESULTS OF INVESTIGATION) ABOUT ITS FINISHING, HAVING COPIES OF CORRESPONDING PROTOCOLS ATTACHED, IF TAPPING OR OBTAINING INFORMATION FROM COMMUNICATION CANALS IN ANY OTHER WAY WAS CONDUCTED.

Коновалова

В. О.

доктор

*юридичних наук,
професор,*

*Національна
юридична академія
України імені
Ярослава Мудрого*

ТАКТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ УБИВСТВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ

Сучасною небезпечною тенденцією у вчиненні убивств є їхня розмаїтість. Способи їх вчинення і приховання, створення злочинних структур не укладаються в традиційні схеми методики розслідування убивств, одержуючи нове криміналістичне забарвлення, що вимагає узагальнення й аналізу для формування нетрадиційних методик розслідування (методики розслідування убивств за замовленням, методики розслідування убивств, вчинених організованими групами).

Створення нових методик розслідування убивств вимагає звернення до рекомендацій, що оптимально забезпечують ефективність розслідування таких злочинів. До таких рекомендацій, що мають визначений ступінь новизни, відносяться системи тактичних операцій, котрі обираються відповідно виду злочину і слідчої ситуації.

Тактична операція являє собою комплекс організаційних, слідчих і оперативно-розшукових мір, які виконуються для рішення визначеної слідчої задачі і сприяють швидкості й оперативності розслідування, а також економії процесуальних засобів і сил слідчого апарата. На відміну від традиційних рекомендацій з провадження первісних слідчих дій при розслідуванні убивств тактичні операції досить оперативно виконують пізнавальну функцію, спрямовану на встановлення події злочину і винних осіб. тому що з'єднують комплекс зусиль, спрямованих на виконання поставленої задачі. Важливою особливістю тактичних операцій є одночасність або малий розрив у часі

Konovalova V.E.,

Doctor of Law, Professor,

Yaroslav Mudry National Law Academy of Ukraine

TACTIC OPERATIONS WHILE INVESTIGATING CRIMES COMMITTED BY ORGANIZED CRIMINAL GROUPS

Modern dangerous tendency in committing crimes is their divergence. The means of accomplishment, objects for criminal encroachments, creating criminal structures do not fit traditional schemes in investigating crimes. They get new criminalistical meaning, which needs generalization and analysis for forming non-traditional investigating methodic (methodic of investigating assassinations, murders committed by organized groups).

Working out new crimes investigating methods needs referring to recommendations which optimally provide for effective investigation of such crimes.

To these recommendations which have a certain amount of novelty, we can refer tactical operation system, chosen according to the type of crime and investigating situation.

Tactical operation is a complex of organizational, investigating, operative-searching measures applied for solving certain investigating situation, helping to investigate quickly, operatively, with economy of procedural means and investigating department possibilities. Tactical operations quite operatively fulfill cognitive function, are directed to establishing a place of crime and guilty persons because they unite a complex efforts for accomplishing the set task. They differ from traditional recommendations on fulfilling primary inquiry actions when investigating murders. An important peculiarity of tactical operations is simultaneity or little diversity in time of fulfilling actions which provide for quick solving the set task, thus certain grounding in conclusions – that is minimum mistakes.

Tactical operations are planned depending on investigation situation, that is on the information complex which exists at a certain investigation stage. Although they are somewhere typical which is determined by situation. Thus, while investigating murders committed by organized groups under evident circumstances, they have one direction, when

виконуваних дій, що забезпечує швидке рішення поставленої задачі, а значить і відому обґрунтованість одержуваних висновків – мінімальний ризик помилок.

Тактичні операції плануються в залежності від слідчої ситуації, тобто того комплексу інформаційного матеріалу, що існує на визначеному етапі розслідування. Разом з тим, вони мають визначену типовість, яка обумовлена ситуацією. Так при розслідуванні убивств, вчинених організованими групами в умовах очевидності, вони мають одну спрямованість, при здійсненні убивств в умовах неочевидності – іншу, яка обумовлена малою кількістю вихідної інформації.

Складність визначення тактичних операцій обумовлена структурою організованої злочинної групи, а також характером функцій, що виконуються кожним з її учасників. Однак, у всіх випадках необхідними задачами, які розв'язуються у процесі розслідування, повинні бути: а) встановлення особи загиблого; б) встановлення особи убивці; в) встановлення складу злочинної групи; г) встановлення способу вчинення і приховування злочину; д) встановлення мотивів вчинення злочину (політичних, фінансових, "розборок" між злочинними групами).

Відповідно до названих задач визначаються тактичні операції, їх спрямованість, комплекс слідчих і оперативно-розшукових дій, час діяльності, керівник операції.

Так, тактична операція, яку умовно називають "особа загиблого" включає наступні дії: а) огляд місця події (характер огляду визначається способом здійснення злочину: застосуванням вибухонебезпечних речовин, вогнепальної зброї, холодної зброї, таке інше); б) огляд трупа; в) пред'явлення трупа для упізнання; г) допит свідків; д) призначення експертиз (судово-медичної, судово-балістичної, експертизи вибухонебезпечних матеріалів).

Тактична операція "особа убивці" включає наступні дії: а) допит свідків; б) опитування осіб, які першими виявили загиблого або спостерігали подію злочину; в) квартирні або подвірні обходи з метою установлення можливих свідків події; г) відповідно до ситуації переслідування злочинця по гарячих слідах; д) створення

committing not-evident murders – quite another, determined by little primary information.

The difficulty in determining tactical operations is conditioned by organized criminal group structure, and character of functions fulfilled by its every member. But in all cases there must be necessary tasks solved during inquiry process: a) identification of a murderer; b) identification of a murdered; c) exposing members in a criminal group; d) establishing a way of committing and hiding a crime; e) exposing motives for committing a crime (political, financial, "wars" between criminal groups).

In accordance with mentioned above tasks tactical operations, their direction, complex of investigation and operative-search actions, time of action, person in charge of operation is determined.

Thus, tactical operation conditionally named "Victim Personality" includes such actions: a) investigation of the crime scene (examination character is determined by the way of committing a crime (using explosives, firearms, etc)); b) body investigation; c) showing a corpse for identification; d) questioning of witnesses; e) fixing expertise (forensic-medicine, forensic-ballistic, explosive expertise).

Tactical operation "Personality of a Murderer" includes such actions: a) questioning of witnesses; b) questioning of persons who were first to find a murdered or watched committing a crime; c) rounds on neighbors living in the same house or yard for finding probable witnesses; d) according to the situation following a criminal at once; e) establishing traps and barriers in places where a criminal or persons covering him would probably come.

Accomplishing a tactical operation conditionally named "Group" and having as aim to detect organized criminal group includes such complex of actions: a) questioning of witnesses for revealing probable contacts and conflict situations of the victim; b) operative actions on establishing probable members of a criminal group; c) conducting a search and extortion if needed in a place of residence to establish information on probable threats from the criminals or any other relations (financial operations, political ambitions, etc.); d) questioning of relatives, close persons and colleagues; e) collecting information on the staff of criminal group according to activity character and interests of the victim.

Conducting a tactical operation on establishing a way of committing and hiding a crime includes such actions: a) examination of a place of incident; b) questioning of witnesses; c) establishing

загороджувальних заходів у місцях можливої появи злочинця, а також осіб, які здійснюють його прикриття.

Здійснення тактичної операції, умовно іменованої “група”, має своєю метою встановлення організованої злочинної групи. Вона містить у собі наступний комплекс дій: а) допит свідків з метою встановлення можливих контактів і конфліктних ситуацій загиблого; б) оперативні дії по встановленню можливих учасників злочинної групи; в) провадження виїмки за місцем проживання загиблого з метою встановлення інформації про можливі погрози з боку злочинців або інший характер відносин (фінансові операції, політичні домагання і таке інше); г) допити близьких осіб і товаришів по службі; д) збирання інформації оперативним шляхом про склад злочинної групи відповідно до характеру діяльності й інтересів загиблого.

Проведення тактичної операції по встановленню способу вчинення і приховування злочину включає наступні дії: а) огляд місця події; б) допити свідків; в) встановлення осіб, які володіють інформацією про обстановку, що передувє події злочину (виявлення невідомих машин, осіб, поява яких не пов'язана з будь-якими діями, ін.); г) призначення судових експертиз, у тому числі пов'язаних зі способом убивства; д) встановлення оперативним шляхом осіб, які сприяють приховуванню злочину, – забезпечують транспортом, камуфляжем і таке інше.

Тактична операція, умовно іменована “мотив”, спрямована на встановлення мотивів вчинення злочину і багато в чому може сприяти виявленню складу злочинної групи. Вона містить у собі наступні дії: а) збирання інформації шляхом допиту свідків, огляду документів про характер діяльності і відносин загиблого з іншими особами; б) допити близьких осіб і товаришів по службі про конфліктні ситуації, що мали місце в процесі здійснення господарської, фінансовий чи політичної діяльності; в) допити підозрюваних у вчиненні злочину; г) допити свідків з конфліктуючих структур; д) допит убивці (у випадку затримання) з метою з'ясування відомостей про структуру організованої групи.

Теоретичні моделі тактичних операцій при розслідуванні убивств, вчинених організованими групами, засновані на аналізі

persons having information concerning situation before the crime (finding strange cars, persons, whose presence do not stipulated by any actions, etc.), d) fixing forensic expertise, including expertise connected with the method of murder; e) establishing operatively persons assisting to hide a crime – providing for transport, equipment, etc.

Tactical operation conditionally named “Motive” directed to establishing the motives for committing a crime may considerably assist detecting members of a criminal group and includes such actions: a) collecting information questioning witnesses, examining documents of a victim to find out of his activity and relations with other persons; b) questioning relatives, close persons, colleagues about conflicts taken place in his economic, financial or political activity; c) questioning suspected in committing the crime; d) questioning witnesses from conflicting structures; e) questioning the murderer (if detained) to find out some information concerning the structure of an organized group.

Theoretical models of tactical operations while investigating crimes committed by organized groups are based on the analysis of their random choice effectiveness. Their forecasting results were reached. At the same time, their practical implementation is needed, it may be accomplished on different levels: a) recommendations on importance and effectiveness of implementing; b) working out educative programs on floppy disks and distributing them; c) implementing these programs on floppy disks at the level of district inquiry organs when working with murder, if its character supposes an organized group to be involved (murders in public places, murders using the explosives, etc).

Tactical operations conducted as primary actions when investigating crimes are the most optimal complexes of inquiry and operative-search actions, guaranteeing the success in investigation.

ефективності їх вибіркового застосування. Прогнозована результативність їх була досягнута. Разом з тим, необхідно їх практичне впровадження, що може здійснюватися на різному рівні: а) рекомендацій про важливість і ефективність застосування; б) розробці дискет, що носять навчальний характер, і їхне тиражування для використання; в) упровадження дискет на рівні районних слідчих органів у випадках виявлення убивств, характер яких припускає наявність організованої групи (убивства в місцях найбільшого скупчення людей, убивства з застосуванням вибухонебезпечних матеріалів, таке інше).

Тактичні операції, здійснювані як первісні дії при розслідуванні убивств, є найбільш оптимальними видами комплексів слідчих і оперативно-розшукових дій, що забезпечують успіх розслідування.

Кривоченко Л.М.,
кандидат
юридичних наук,
професор
Національна
юридична академія
України
імені Ярослава
Мудрого

**ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ
ЗМІСТ ОРГАНІЗОВАНОЇ**

Krivochenko L.N.

PhD in Law, Professor,
Yaroslav Mudry National Law
Academy of Ukraine

**CRIMINAL LAW ESSENCE OF
ORGANIZED CRIME**

Organized crime is a complicated transcontinental antisocial phenomenon that endangers the

ЗЛОЧИННОСТІ

1. Феномен "Організована злочинність" по своїй суті представляє складне трансконтинентальне антисоціальне явище, що ставить під загрозу розвиток людського співтовариства. Специфіка її в тім, що вона проникає в усі сфери життя, породжуючи нестабільність політичної, соціальної, економічної сфер, створюючи реальну погрозу безпеки для всіх держав. Тенденція росту організованої злочинності, вихід її за рамки кардонів окремих держав, зростаючий її вплив на політику, економіку, швидкий ріст її фінансової бази привели до того, що проблема боротьби з організованою злочинністю стала міждержавною, зажадала координації дій, вироблення єдиних підходів до її рішення. Всесвітня конференція ООН по Транснаціональній організованій злочинності (Неаполь, 1994 р.), підкреслюючи її глобальний характер, порушила питання про необхідність відповідності національного законодавства вимогам боротьби з різними формами організованої злочинності і про вироблення керівних принципів, стандартів цієї боротьби.

2. Відповідно до міжнародних договорів, конвенцій в більшості країн були прийняті спеціальні закони про боротьбу з організованою злочинністю, внесені доповнення в кримінальні кодекси, що стосуються посилення відповідальності за злочини, вчинені організованими групами. У цих законах незмінно виділялися такі ознаки організованої злочинності, як високий рівень згуртованості, організованості, істотна економічна база, величезний бюджет, прагнення впровадитися в органи влади, зв'язок з тіньовою економікою, серйозна система захисту і таке інше.

Ці ж принципи організованої злочинності підкреслюються й у наукових визначеннях цього явища (В.М. Осипкін). Безсумнівно, що всі ці ознаки дійсно є критеріями визначення організованої злочинності як антисоціального явища, що загостило криміногенну обстановку у всіх країнах. Однак не можна забувати про те, що організована злочинність (як власне, і загальна) є не тільки соціальним, але і складним правовим явищем, що має специфічний кримінально-правовий зміст. Вдало відзначено, що "якщо

development of the mankind. Its specificity is that it penetrates all life spheres causing destabilization in political, social, economic spheres, creating real danger to safety of all countries. The tendency in growth of organized crime, its extending the separate states' boundaries, increasing the influence to politics, economy, and also rapid growth of its financial base lead to the situation when a problem of fighting organized crime has become interstate, required co-ordination in actions, working out united approaches to solving it. UNO World Conference on transnational organized crime (Naples, 1994) underlining its global character, arose a question about corresponding the national legislation to demands of fighting different forms of organized crime, and working out leading principles, standards of this struggle.

According to international treaties, conventions most countries brought in special laws on fighting organized crime, put amendments to law codes related to increasing the responsibility for crimes committed by organized groups. These laws invariably excreted such indications on organized crime as high level of unity, organizing, substantial economic base, huge budget, wish to take roots in power and administration organs, relations with shadow economy, serious safety system, etc. Scientific definitions of this term underline the same features of organized crime.¹ Undoubtedly, all these features are really the criteria for determining organized criminality as antisocial phenomenon, which worsen criminal situation in all countries. But one should not forget that organized criminality (as any other one, though), is not only social but also complicated legal phenomenon, which has a specific criminal-legal meaning. It was marked that "if an organized criminality is a form of criminality in a whole, then the keystone element in the organized

criminality system is a crime".¹

¹V.N.Osipkin Organized Crime.-Saint Petersburg, 1998, p.5

Criminal-legal essence of organized criminality together with common for criminal activity features has two specific (inherent only for it) features: a) a special character and danger of committing

організована злочинність - це форма злочинності в цілому, те й елементом, що лежить у підґрунті системи організованої злочинності, буде злочин" (О.В. Топільська).

3. Кримінально-правовий зміст організованої злочинності, поряд із загальними для злочинної діяльності ознаками, володіє двома специфічними (властивими тільки їй) ознаками: а) особливому характері і небезпеці вчинених злочинів; б) найбільш небезпечних формах групової злочинності. Саме сукупність цих двох ознак повинна визначати як кваліфікацію злочинів, вчинених учасниками організованої злочинності, так і межі відповідальності і покарання за ці злочини, іншими словами, бути юридичною основою їх найбільш строгої кримінальної відповідальності.

4. Аналіз злочинів, що складають ядро організованої злочинності, що відбивають ціль, транснаціональну спрямованість її діяльності, показує, що це злочини міжнародного характеру, що зазіхають на нормальні відносини між державами, що наносять збиток мирному співробітництву в різних областях відносин (економічної, соціально-культурної, майнової і т.д.), а також організаціям і громадянам. Важливість об'єктів, небезпека способів здійснення злочинів, особливо тяжка шкода, мотиви і мета визначають особливу небезпеку цих злочинів, що дозволяє віднести їх до категорій тяжких і особливо тяжких злочинів. У зв'язку з цим підвищується значення досліджень проблеми класифікації злочинів по їх тяжкості.

5. Аналіз діючого законодавства різних держав дає можливість зробити наступні висновки: а) у ряді держав відсутні спеціальні норми про класифікацію злочинів по тяжкості; б) у державах, законодавство яких містить такі норми, єдиного підходу, єдиного критерію до оцінки тяжкості злочинів немає. Тому немає й однакового розуміння тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Це свідчить про відсутність єдиної правової бази для спільних зусиль у боротьбі з організованою злочинністю: особлива небезпека її для усього світового співтовариства не знаходить у національному законодавстві адекватного відображення у тяжкості тих злочинів, що виражають її особливу небезпеку.

6. Проблема класифікації злочинів по їх тяжкості, незважаючи на її фундаментальність для рішення всіх питань кримінальної

crimes; b) the most dangerous forms of group criminality. The unity of these two features must determine as classification of crimes committed by organized groups as the limits of responsibility for these crimes, in other words to be a legal basis for the most strict criminal responsibility for them.

The analysis of crimes which make a nuclear of organized criminality reflects the aim, transnational direction of its activity shows that these are the international character crimes, "infringing normal relations between states, causing losses to peaceful co-operation in different fields of relations (economical, social-cultural, material, etc.), and also to organizations and citizens".¹ Importance of the objects, danger in means of committing crimes, especially big damage, motives, aims define extreme danger of these crimes which allows to refer them to grave and especially grave crimes category.

In connection with it the importance of researches on issue of classification the crimes according to their gravity is increasing.

Although the analysis of current legislations in different countries allows to draw such conclusions: a) in some states there are no special norms on classifying crimes according to their gravity; b) in states whose legislation has such norms, there is no united approach, criteria to classifying the gravity of crimes. That is why the similar understanding of grave or especially grave crime is absent.

This shows an absence of united legal base for mutual efforts in fighting organized crime: its special danger for all world community do not find adequate reflection in national legislation concerning the gravity of the most dangerous crimes.

The problem of classifying crimes according to their gravity despite its fundamentalism for solving all problems of criminal responsibility is not thoroughly studied in science. Though the significance of such a classification is recognized not only by science, but lawmakers too. Thus, the Criminal Code of New York State in Section A,

¹E.V.Topilskaya Organized Crime.-Saint Petersburg, Legal Press Center, 1999, p.92

¹ International Criminal Law, Moscow, Nauka, 1999, p.149

paragraph 1.05 one of general purposes for its norm defines such objective as "to establish the dif-

відповідальності, недостатньо досліджена в науці. Хоча значення такої класифікації визнається не тільки наукою, але і законодавцем. Так, Кримінальний Кодекс штату Нью-Йорк у розділі А, д 1.05 однією з загальних цілей його норм вважає мету "провести розходження на розумних підставах між серйозними і малозначними зазіханнями і передбачити за них розмірні покарання". Необхідність такої класифікації чітко виявлялася в останні роки в процесі розробки нових кримінальних кодексів у ряді держав, зокрема, Україні, Росії, Іспанії. При цьому важливо відзначити, що критеріями такої характеристики виступають ступінь суспільної небезпеки (матеріальний критерій) і вид, і розмір покарання (формальний критерій). Саме цими критеріями і повинні визначатися категорії тяжких і особливо тяжких злочинів, як один із стандартів для уніфікації поняття транснаціональної організованої злочинності. Як приклад можна привести ч. 4, 5 ст. 12 КК України.

7. Другим стандартом в уніфікації визначення організованої злочинності в національному законодавстві повинне бути виділення тих форм групової злочинності, що є для неї типовими, відбивають її особливу небезпеку. Вбачається, що такими формами співучасті, повинні бути організована група і злочинна організація, що відрізняються особливо високим ступенем згуртованості, стійкості зв'язків їхніх учасників, чітким твердим розподілом ролей. У національному законодавстві повинне бути, по-перше, дане визначення понять цих форм, як це зроблено в новому КК України, по-друге, визначені найбільш строгі їхні правові наслідки. Як такі наслідки КК України 2001 р. передбачає самостійний склад злочину "створення злочинної організації з метою здійснення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також керівництво такою організацією чи участь у ній" (ст.230), а в більшості тяжких і особливо тяжких злочинів здійснення їх організованою групою чи злочинною організацією є особливо кваліфікуючою ознакою.

При цьому важливо відзначити, що критеріями такої характеристики виступають ступінь суспільної небезпеки (матеріальний критерій) і вид, і розмір покарання (формальний критерій). Саме цими критеріями і повинні

ference on reasonable basis between serious and petty infringements, and fix adequate punishment for them".² The necessity in this classification has been evident lately in a process of working out new criminal codes in several countries in particular of Ukraine, Russia, Spain.

It is necessary to note that criteria for such characteristic are the society danger level (maximum criterion), and type, kind of punishment (formal criterion). These are the criteria for defining grave or especially grave crimes as one of standards for unifying transnational organized criminality notion. As an example we may use Article 12, Part 4 of the Criminal Code of Ukraine.

Second standard in unifying definition of organized criminality in national legislation must be separation of group criminality forms, which are typical for it, and reflect its special danger. We think such forms of complicity should be organized group and criminal organization, distinguishing by too high a unity level, stable relations of its members, strict role distribution.

National legislation firstly, should have definitions of these forms as it has been done in new Criminal Code of Ukraine, secondly, to define their most severe legal consequences. As such consequences the CC of Ukraine of 2001 defines an independent crime - "creating a criminal organization for committing grave or especially grave crimes, also being in charge of such group or participation in it" (Article 230), and as a result in most grave and especially grave crimes committing them by an organized group or criminal organization is a special qualifying sign.

²Criminal Legislation of Foreign Countries. Moscow, Zertsalo, 1998, p.14

визначатися категорії тяжких і особливо тяжких злочинів, як один зі стандартів для уніфікації поняття транснаціональної організованої злочинності. Як приклад можна привести ч.4, 5 ст.12 КК України.

7. Другим стандартом в уніфікації визначення організованої злочинності в національному законодавстві повинне бути виділення тих форм групової злочинності, що є для неї типовими, відбивають її особливу небезпеку. Представляється, що такими формами співучасті, повинні бути організована група і злочинна організація, що відрізняються особливо високим ступенем згуртованості, стійкості зв'язків їхніх учасників, твердим розподілом ролей.

У національному законодавстві повинне бути, по-перше, дане визначення понять цих форм, як це зроблено в новому КК України, по-друге, визначені найбільш строгі їхні правові наслідки. Як такі наслідки КК України 2001 р. передбачає самостійний склад злочину "створення злочинної організації з метою здійснення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також керівництво такою чи організацією участь у ній" (ст.230), а в більшості тяжких і особливо тяжких злочинів здійснення їхньою організованою чи групою злочинною організацією є особливо кваліфікуючою ознакою.

Городиський
О.М.
*кандидат
юридичних наук
Національн
а юридична
академія
України імені
Ярослава
Мудрого*

ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ТЕХНОЛОГІЯМ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах економічних перетворень, спрямованих на формування ринкових відносин в Україні, зовнішньоекономічна діяльність

Gorodysky A.M.,
*PhD in Law,
Yaroslav Mudry National Law
Academy of Ukraine*

COUNTERING CRIMINAL TECHNOLOGIES IN FOREIGN TRADE

Under conditions of economic and market reforms in Ukraine foreign economic activity is called upon to attract foreign capital.

Liberalization of Ukrainian foreign economic relationships caused a new economic problem raised, i.e. currency outflow. By some judgment placed abroad and controlled really by legal entities and individuals hard currency amounts to tens of billions dollars. According to different data annual capital outflow comes to \$ 2-2.5 billion. At that foreign trade transactions, no doubt, play key role in

призвана виконувати функцію залучення валютних коштів.

Лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків в Україні привела до появи нової для економіки проблеми значного відтоку із держави валютних коштів. Суми у вільноконвертуємій валюті, які розміщені за кордоном і реально підконтрольні українським юридичним і фізичним особам, за деякими оцінками, сягають десятків мільярдів доларів США. За різними підрахунками витік капіталу з України за рік складає 2-2,5 мільярди доларів. Причому, значне місце у формуванні відтоку валютних коштів з України, без сумніву, займають зовнішньоекономічні операції.

Законодавець, приймаючи новий Кримінальний кодекс, встановив відповідальність за ухилення від повернення виручки в іноземній валюті (ст. 207) і за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків (ст. 208).

Стаття 207 КК передбачає відповідальність за умисне ухилення посадових осіб підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності або осіб, які здійснюють господарську діяльність без створення юридичної особи, від повернення в Україну у передбачені законом строки виручки в іноземній валюті від реалізації на експорт товарів (робіт, послуг), або інших матеріальних цінностей, отриманих від цієї виручки, а також умисне приховання будь-яким способом такої виручки, товарів або інших матеріальних цінностей.

Стаття 208 КК передбачає відповідальність за незаконне, з порушенням порядку встановленого законом порядку, відкриття або використання за межами України валютних рахунків фізичних осіб, вчинене громадянином України, що постійно проживає на її території, а так само валютних рахунків юридичних осіб, що діють на території України, вчинене службовою особою підприємства, установи чи організації або за її дорученням іншої особи, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи.

Виходячи з диспозиції названих статей об'єкта посягання, предметом цих злочинів валютна виручка, а також валютні рахунок підприємств, установ, організацій або фізичні особи, які відкриті без дозволу Національного Банку

формуючи валютну систему.

Новий Кримінальний кодекс (надалі КК) встановлює відповідальність за ухилення від повернення валютних коштів та незаконне відкриття та використання валютних рахунків за кордоном.

Згідно з статтею 207, КК особи підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності, або особи, які здійснюють господарську діяльність без створення юридичної особи, несе відповідальність за умисне ухилення від повернення в Україну у передбачені законом строки виручки в іноземній валюті від реалізації на експорт товарів (робіт, послуг), або інших матеріальних цінностей, отриманих від цієї виручки, а також умисне приховання будь-яким способом такої виручки, товарів або інших матеріальних цінностей.

Стаття 208, КК встановлює відповідальність за незаконне, з порушенням порядку встановленого законом порядку, відкриття або використання за межами України валютних рахунків фізичних осіб, вчинене громадянином України, що постійно проживає на її території, а так само валютних рахунків юридичних осіб, що діють на території України, вчинене службовою особою підприємства, установи чи організації або за її дорученням іншої особи, яка здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи.

На підставі вищевказаних положень та об'єкта злочину в цих статтях КК валютні рахунки та виручка є об'єктом посягання. Валютні рахунки це гроші, які перебувають у банківській установі, а виручка це гроші, які отримані від реалізації товарів, робіт, послуг. Валютні рахунки та виручка є об'єктом посягання, оскільки вони є грошима, які перебувають у банківській установі, а виручка це гроші, які отримані від реалізації товарів, робіт, послуг. Валютні рахунки та виручка є об'єктом посягання, оскільки вони є грошима, які перебувають у банківській установі, а виручка це гроші, які отримані від реалізації товарів, робіт, послуг.

Стаття 193, Кримінального кодексу Російської Федерації, 1996 року встановлює відповідальність за ухилення від повернення валютних коштів з-за кордону. Ми вважаємо, що 'валютні рахунки' ширше, ніж 'валютні рахунки', прийняті в новому Кримінальному кодексі України.

України. Валютна виручка суб'єктів господарської діяльності - це сума валютних надходжень від продажу товарів і послуг за іноземну валюту (включаючи і валюти країн СНД), незалежно від джерела її походження. Кошти в іноземній валюті (які надійшли на адресу юридичної особи-резидента (фізичної особи-резидента, який здійснює свою діяльність без створення юридичної особи), підлягають попередньому запису на розподільчі рахунки, які відкриваються і ведуться для клієнтів в уповноважених банках України (розділ II, п. 2.17 Правил здійснення операцій міжбанківському валютному ринку від 18.03.1999 р.). У випадку здійснення зовнішньоекономічних операцій, які не передбачають оплати у грошовій формі (бартер, різноманітні взаєморозрахунки операції з давальницькою сировиною), валютної виручкою вважається еквівалентна вартість товарів яку повинна одержати по вказаних угодах українська сторона.

Законодавець Російської Федерації, приймаючи в 1996 році Кримінальний кодекс у статті 193 встановив відповідальність за не повернення із-за кордону коштів у іноземній валюті. Використання терміна «кошти у іноземній валюті» бачиться більш ємним зрівняно з терміном «валютний виручка», який залишився у Новому Кримінальному кодексі України.

Однак, не слід думати, що тільки зовнішньоторговельні операції лежать в основі механізму відтоку валютних коштів із України. Різні види економічної контрабанди валютних цінностей, «лжетранзит», вивезення сировини для фіктивної переробки за кордон, завдають суттєвої шкоди формуванню валютних резервів України.

Відзначається також тенденція до зміцненню акцентів протиправної діяльності в економічній сфері від тіньового виробництва і вчинення господарських злочинів до здійснення фінансових, перш за все валютних махінацій, що також спричиняє значну шкоду функціонуванню валютних правовідношень. Відсутність законодавчої підтримки нових моделей збору інформації, які б відповідали міжнародній практиці, заснованих на методі відстеження руху фінансових засобів, які дозволяють підвищити ефективність документування протизаконних дій, використовується злочинцями для проникнення, у першу чергу, до банківської системи, оскільки саме банки є тим інструментом, який дозволяє

Howеver eternal economic operations are not a single currency source outflow from Ukraine. Different kinds of economic smuggling including currency smuggling, “false transactions” and export of raw materials for false processing inflict great damage on currency reserves of Ukraine.

Pronounced tendency is observed in illegal economic activities including shadow production and economic crimes. Financial, first of all, currency fraudulent schemes cause severe damage on legal activities with currency.

The current legislation does not regulate new methods of information collection, which meet the international standards based on the method of following capital movements and facilitate improving of recording illegal activities. Criminals apply the above loopholes primarily to penetrate into banking system as banks directly distribute money and manage transactions.

Widespread correspondent relations between Ukrainian banks and nonresident banking units are used to form the net of false commerce firms engaging in shadow currency exchange and converting cashless hryvna into cash currency. Under the shelter of external economic activities and criminal groups develop the systems to transfer currency assets by residents of Ukraine on the accounts uncontrolled by the state abroad through loro-accounts.

The cited below agencies execute currency control; National Bank of Ukraine, Ministry of International Trade and Commerce, National Custom Agency, National Statistics Agency, National Tax Police, Ministry of Finance, Ministry of Interior and Security Services of Ukraine. Moreover respective administrative agencies, which are not direct part of the above system, must give information to control currency. For example, Ministry of Communication Service (Post-Office) must file quarter reports on the amounts of international money orders, exchange earnings, inter-settlements for post and telecommunication services.

The above agencies exchange information on external economic activities and the executing of contracts by their subjects. The Ministry of International Trade and Commerce is vested with power to exercise common currency control by accumulating respective information given by the cited above agencies to coordinate the control and prevent illegal activities.

The coordination between investigators and

розподілити валютні кошти і керувати їх рухом. Розширення мережі кореспондентських відношень вітчизняних банків з нерезидентськими банківськими структурами використовується для формування мережі підставних комерційних фірм, які займаються конвертацією безготівкової гривні в готівкову валюту і її тіншовим обміном. Злочинні групи під прикриттям зовнішньоекономічної діяльності утворюють системи переводу резидентами України валютних коштів за допомогою лорорахунків на рахунки в закордонних банках, які не контролюються державою.

У систему органів, які здійснюють валютний контроль входять: Національний Банк України, Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі, Державний Митний Комітет, Державний комітет статистики, Державна податкова інспекція, Міністерство фінансів, Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України. До того ж деякі державні органи, які безпосередньо не входять до названої системи, зобов'язані надавати інформацію для здійснення валютного контролю. Так, наприклад, Міністерство зв'язку зобов'язано кожний квартал надавати інформацію про суми міжнародних поштових переказів, надходжень валюти, взаєморозрахунків за поштові послуги і послуги електрозв'язку.

Між названими органами здійснюється систематичний обмін інформацією про стан зовнішньоекономічної діяльності і хід виконання контрактів її суб'єктами. Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі має повноваження на здійснення загального валютного контролю шляхом акумулювання відповідної інформації, одержаної від названих вище органів з метою координації процесу контролю, запобігання і припинення правопорушень.

Розслідування не може бути успішним без чітко налагодженого механізму взаємодії слідчого з оперативно-розшуковими органами. Враховуючи специфіку злочинів, передбачених статтями 207, 208 КК України, слід наголосити на необхідності взаємодії вітчизняних органів розслідування з правоохоронними і контролюючими органами інших країн. Вирішення цієї проблеми має бути здійснене шляхом підписання міждержавних угод про співробітництво і взаємодопомогу при

officers of operative-search units is of paramount importance for effective investigation. Taking into account the specificity of the cited above crimes one could not but say that the coordination between Ukrainian and foreign law enforcement and controlling agencies is also of urgent need. Under that joint steps should be made forward by signing international agreements on cooperation and mutual assistance under investigating criminal cases, joining and ratifying the international conventions, which already exist, as well as establishing and strengthening international relations with law enforcement agencies.

For example, in December 17, 1997 the Verhovna Rada ratified the Convention of 1990 on laundering, searching, arresting and seizing proceeds acquired illegally. The above Convention stipulates the main principles of international cooperation under combating of laundering proceeds acquired illegally, assisting with investigation, taking preliminary decisions, exercising procedures and seizing the above proceeds.

Under Art.9, the Constitution of Ukraine, current international agreements ratified by the Verhovna Rada is part of the Ukrainian legislation applied according to the procedure provided for by the law of Ukraine "On implementing international agreements in Ukraine".

розслідуванні кримінальних справ; шляхом приєднання до уже існуючих міжнародних конвенцій і їх ратифікації; встановленням і поглибленням зв'язків з міжнародними правоохоронними органами. Прикладом в цьому відношенні може стати Конвенція 1990 року «Про відмивання, розшук, арешті і конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом», яка ратифікована Верховною Радою України 17 грудня 1997 року. Ця Конвенція закріплює основні положення міжнародного співробітництва у боротьбі з відмиванням злочинних доходів, допомоги в проведенні розслідування, прийняття прелімінарних заходів, конфіскації таких доходів. У відповідності до статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких дано Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства, що визначено Законом України «Про дію міжнародних договорів на території України».